

(U)synliggjøring av lidelse – mobilisering til medlidelse?

En analyse av deknningen av krisen i Den sentralafrikanske republikk

i utvalgte norske aviser mellom 2013 og 2014

ved hjelp av Lilie Chouliarakis teori om mediering av lidelse.

Kristine Eikeland

Veileder

Professor i diakoni, religion og samfunn, Sturla Johan Stålsett

MF vitenskapelig høyskole for teologi, religion og samfunn,

AVH5035: Masteroppgave i Religion, Society and Global Issues (60 ECTS), høst 2018

Antall ord: 32922

Forord

Jeg valgte å skrive om krisen i Den sentralafrikanske republikk, fordi dette er en «glemt krise». Og hvis jeg skal være helt ærlig, må jeg innrømme at jeg også hadde glemt den. Å skrive denne oppgaven, har derfor vært en øvelse i å huske. Jeg har fått muligheten til å utforske hvorfor jeg og andre så lett glemmer Den sentralafrikanske republikk, og det setter jeg pris på. Samtidig har det vært en krevende prosess, og flere fortjener takk for å ha hjulpet meg på veien mot innlevering:

Takk til min veileder, Sturla, for en utrettelig optimisme. Takk for oppmuntrende tilbakemeldinger på alle mine nesten ferdige utkast, og for tilgjengelighet på tvers av verdensdeler.

Takk til alle venner og familie for kaffepauser, god tid, smågodt og muligheten til å fylle livet med noe mer enn sene kvelder på lesesalen.

Sammendrag

«Jeg kjenner ingen andre land eller folk det har vært så vanskelig å få oppmerksomhet for og penger til som krisene i Den sentralafrikanske republikk de siste 15 årene». (Solberg, 2014c, s. 6)

Dette sa generalsekretæren i Flyktninghjelpen til Aftenposten i 2014. På det tidspunktet hadde den seneste krisen vært i over et år, og selv om vi sjelden hører om den, pågår den fortsatt. Den humanitære krisen i landet er nemlig en av de «glemte krisene». Hvert år lanserer Flyktninghjelpen og andre humanitære organisasjoner lister over hvilke kriser som får minst oppmerksomhet i mediene, av politikerne og i bistandsbudsjettene, og her er Den sentralafrikanske republikk en gjenganger.

Dette er en studie av norsk pressedekning av Den sentralafrikanske republikk i perioden 2013-2017, som søker svar på spørsmålene om hvorfor glemte kriser glemmes, og hvordan pressedekningen av humanitære kriser kan skape potensial for solidaritet. Ved bruk av Lilie Chouliarakis (2006) teori om mediering av lidelse og kritisk diskursanalyse, undersøker jeg hvordan avisartiklene konstruerer relasjonen mellom avislesere og kriserammede sentralafrikanere. En slik relasjon kan inneholde oppfordringer til solidaritet og handling, men denne studien viser hvordan fremtidspessimisme og statiske representasjoner av sentralafrikanere har en begrensende effekt på artiklenes potensial for å skape solidaritet.

Analysen løfter i tillegg blikket opp fra de enkelte artiklene, for å se hvordan pressedekningen endrer seg i takt med krisen i løpet av utvalgsårene. Her er nyhetskriteriene nærhet og sensasjon avgjørende for hvor mye oppmerksomhet krisen får til enhver tid. Manglende nærhet – både politisk, økonomisk og kulturell – kan altså bidra til å forklare det store antallet nyhetshendelser som aldri når fram til norske lesere. Samtidig utforsker denne oppgaven hvilket potensial eksisterende medierepresentasjoner har til å skape nettopp avstand eller nærhet. Den utforsker hvordan disse påvirker hvilke hendelser som oppnår status som sensasjon, og hvilke mennesker som dermed blir synlige for oss.

Innholdsfortegnelse

1	Introduksjon	1
	Problemstilling	2
	Teori	3
	Metode.....	3
	Oppgavens struktur	4
2	Teori	5
	Lilie Chouliaraki: lidelse, mediering og handling.....	5
	Medlidenhet med «de andre»	5
	Kosmopolitisme	7
	En mediert virkelighet.....	8
	Medlidenhet som offentlig handling	9
	Agency: agora, teater (og sublimering).....	11
	Fra medlidenhet til solidaritet.....	13
	Judith Butler: innramming, sårbarhet og sorgbarhet.....	15
	Nyhetskriterier og medlidenhetsregimer	17
	Eksisterende litteratur.....	18
3	Metode.....	20
	Kvalitativ metode	20
	Chouliarakis analytiske rammeverk	21
	Kritisk diskursanalyse	22
	Medlidenhetsregimer.....	27
	Datainnsamling.....	29
	Aviser	29
	Periode.....	30

Sjanger.....	31
Avgrensning av tema og gjennomføring av søk i A-tekst.....	31
Studiens begrensninger	33
4 Analyse.....	34
Norsk pressedekning av SAR fra 2013 til 2017: På hvilke tidspunkt får krisen mest medlidenhet?	35
Hvilke sider ved krisen i Den sentralafrikanske republikk framheves i perioden med økt medlidenhet?	37
Hvilke sider ved krisen i Den sentralafrikanske republikk blir neglisjert av norsk presse?	39
Finnes det en sammenheng mellom SARs oppfyllelse av nyhetskriterier og grad av medieoppmerksomhet og medlidenhet?.....	40
Rom og tid.....	41
Mangfoldige konstruksjoner av tid – enfoldige konstruksjoner av rom	42
Spesifikke konstruksjoner av rom og tid.....	43
Enveiskjørt mobilitet	44
Dystre utsikter	45
Agency	50
«De lidende»	50
Grad av agency i individuelle representasjoner av de lidende	51
Grad av agency i gruppe-representasjoner av de lidende.....	54
Annenrangs krisenyheter.....	58
Ambivalente representasjoner – i grenseland mellom «oss» og «de andre».....	59
Hjelperne: tre grupper med varierende grad av agency	61
Humanitære hjelpere i skyggen av de militære	62
De bevæpnede hjelperne og deres tillitsproblem	64
Norge som bistandsyter og potensiell hjelper	65

Neglisjerte sentralafrikanske hjelpere	66
Tilskuernes rolle i relasjonen til de lidende	69
De skyldige.....	70
Hvem er de væpnede gruppene i Den sentralafrikanske republikk?	71
Dehumanisering av de skyldige	73
Tilskuernes rolle i relasjonen til de lidende	76
5 Konklusjon	79
Avstand til Vesten skaper likegyldighet.....	80
Finnes det potensial for solidaritet i krisenyhetene?	81
Et ønske om en ny solidaritet	84
6 Litteratur.....	86
6.1 Avisartikler	89
6.2 Notiser o.l.	92

1 Introduksjon

Den sentralafrikanske republikk er en av de «glemte krisene». Den scorer like høyt på de mange kåringene av årets glemte kriser, som den scorer lavt på FNs humanitære indeks. I fire år på rad har den befunnet seg nederst eller nest nederst på denne indeksen (Flyktninghjelpen, 2017; United Nations Development Program, 2018), samtidig som den ifølge Flyktninghjelpen (2018; 2017; 2016, s. 13; 2015, s. 17) har vært blant de mest neglisjerte fluktkrisene over lengre tid. Denne oppgaven er konsentrert om pressedeckningen av konflikten som startet i 2012/2013 og den humanitære krisen som fulgte i kjølvannet av den.

I avisene starter historien om denne krisen med korte meldinger nederst i avishjørnene. Først i mars 2013 trykkes den første nyhetsartikkelen, og VG kan der melde om at «et av verdens mest vanstyrte land» er «i ferd med å gå helt opp i limingen» (Magnus, 2013, s. 19). På det tidspunktet har den væpnede gruppen, Seleka, rukket å innta hovedstaden og å utrope gruppens leder, Michel Djotodia, til landets nye president (Lombard, 2016, s. 16). En eskalering av volden og den humanitære krisen er i emning, men i månedene som følger finnes det lite informasjon i pressen om hvordan situasjonen utvikler seg. Først i desember senker alvorret seg brått over redaksjonene. Ifølge Aftenposten har over 300 mennesker blitt drept i løpet av få dager. Frankrike sender soldater, og utenriksminister Børge Brende øker den humanitære hjelpen fra Norge (Svendsby, 2013, s. 16-17). Konturene av tusenvis av flyktninger blir gradvis synlige utover i 2014. Så blir det stille. Fra 2015 til 2017 får norske lesere kun sporadiske påminnelser om krisens eksistens.

Den sentralafrikanske republikk har dermed igjen den tvilsomme æren av å trone øverst på Flyktninghjelpens liste over verdens mest neglisjerte fluktkriser. I 2016 ligger den på førsteplass, og i 2017 på tredjeplass – ikke fordi den humanitære situasjonen i landet har blitt bedre, men fordi krisene i DR Kongo og Sør-Sudan har blitt verre (Flyktninghjelpen, 2018). Disse krisene har til felles at de får svært lite medieoppmerksomhet, at det mangler politisk vilje til endring og at de får lite økonomisk støtte. Manglende politisk vilje handler både om landets væpnede aktører og internasjonale aktørers manglende resultater når det gjelder politiske løsninger. Dersom disse bidrar til en fredsprosess, til at færre mennesker blir drevet på flukt eller andre former for positiv utvikling, regnes det derimot som en indikator for politisk vilje. Manglende økonomisk støtte handler på sin side om hvor stor andel av FNs nødhjelpsappell som blir dekket for hvert land, mens medieoppmerksomheten måles ved å

dele rekkevidden til artiklene som handler om en bestemt fluktkrise, med antall mennesker på flukt i og fra det aktuelle landet (Flyktninghjelpen, 2018).

Problemstilling

Denne oppgaven søker en forståelse av hva som ligger bak den manglende medieoppmerksomheten rundt krisen i Den sentralafrikanske republikk – både ved å studere mulige årsaker til glemselen, og ved å se nærmere på hvordan dette kunne vært annerledes. For tenk om avisartiklene kunne hjelpe oss å huske, i stedet for å glemme? Jeg ønsker derfor å studere norsk pressedeckning av Den sentralafrikanske republikk, i håp om at dette vil kaste lys over problemstillingen:

Hvorfor glemmes de glemte krisene, og hvordan kan pressedeckningen av humanitære kriser skape potensial for solidaritet?

Det finnes flere måter å nærme seg dette spørsmålet på. Jeg har valgt to teoretiske innfallsvinkler som munner ut i følgende forskningsspørsmål:

1. Finnes det en sammenheng mellom hvilke nyhetskriterier den humanitære krisen i SAR oppfyller på ulike tidspunkt i perioden 2013-2017, og hvor mye og hva slags medieoppmerksomhet krisen får?
2. Hvordan konstruerer journalistene relasjonen mellom norske avislesere og kriserammede sentralafrikanerne?
3. Inneholder denne relasjonen et potensial for å skape solidaritet?

Jeg kommer imidlertid til å legge mest vekt på de to siste spørsmålene. Spørsmål én bidrar hovedsakelig til et økt fokus på makroperspektivet i en analyse som i stor grad handler om makt og mening. Den løfter blikket opp fra avissidene og utover mot andre faktorer som kan bidra til å forklare hvorfor de glemte krisene glemmes. Samtidig viser analysen som helhet hvordan disse to er knyttet sammen, og at det ikke er gitt at dagens situasjon må fortsette.

Teori

Min hovedteori er Lilie Chouliarakis teori om mediering av lidelse, slik denne særlig kommer til uttrykk i boka *The spectatorship of suffering* (2006). Denne teorien bruker jeg til å besvare forskningsspørsmål to, tre og til en viss grad også spørsmål én. I tillegg bruker jeg litteratur om nyhetskriteriene, blant annet Svein Brurås' *Nyhetskriterier: På innsiden i fem redaksjoner* (2012), til å besvare spørsmål én. Jeg tar også i bruk Judith Butlers *Frames of war* (2016) som et supplement til Chouliarakis (2006) teori.

De tre forskningsspørsmålene med deres tilhørende teoretiske perspektiver belyser ulike aspekter ved problemstillingen, samtidig som de på flere punkter overlapper. Nyhetskriteriene handler om hvilke kriterier en hendelse må oppfylle for å få medieoppmerksomhet. Et slikt kriterium kan for eksempel være aktualitet, eller sensasjon. Disse kriteriene sier imidlertid lite om hva som karakteriserer denne oppmerksomheten. Et av Leger Uten Grensers slagord er "Færre dør når flere vet" (Leger Uten Grenser, u.å.). Men nøyaktig hva er det vi vet? Kunnskapen må kreve noe av oss for at færre skal dø når flere vet. Hvorvidt nyhetssakene krever noe av leserne sine, og hvilken respons de søker, er et sentralt tema i *The spectatorship of suffering* (Chouliaraki, 2006).

Første delspørsmål handler altså om hvorvidt det er noe ved selve krisen og dens karakter som gjør at journalistene «glemmer» den. Andre og tredje del spør om medierepresentasjonene av krisen bidrar til at leserne glemmer eller husker den, og hvorvidt disse makter å skape medlidenhet og /eller solidaritet med de kriserammede. De tre spørsmålene handler med andre ord om to forskjellige gruppers glemsel og hvilke faktorer som avgjør om de glemmer eller husker. Problemstillingen er åpen på dette området; den sier ingenting om *hvem* som glemmer, og jeg har derfor valgt å tilføye subjekt gjennom delspørsmålene. Det er imidlertid ingen tydelig grense mellom de to gruppene, og det er grunn til å tro at det er en gjensidig påvirkning mellom dem.

Metode

I denne oppgaven anvender jeg Chouliarakis (2006) analytiske rammeverk slik det kommer til uttrykk i boken *The spectatorship of suffering*. Rammeverket er todelt og består av både

multimodal og kritisk diskursanalyse. Av grunner jeg beskriver i metodekapittelet, har jeg imidlertid valgt å kun ta i bruk kritisk diskursanalyse i denne oppgaven. Både tekst og bilder er likevel en del av analysen. Materialet jeg analyserer består i hovedsak av 27 avisartikler som omhandler den humanitære krisen i Den sentralafrikanske republikk. I tillegg har jeg også samlet inn 116 notiser og mindre nyhetssaker, men disse er i liten grad gjenstand for analyse og har en underordnet rolle.

Ved å studere representasjoner av lidelse, og hvordan disse konstruerer relasjonen mellom norske avislesere og kriserammede sentralafrikanere, søker jeg altså svar på problemstillingen om hvorfor glemte kriser glemmes, og hvordan pressedekningen av humanitære kriser kan skape potensial for solidaritet. I tillegg knytter jeg dette opp mot et makroperspektiv, blant annet ved å se pressedekningen av SAR i lys av nyhetskriteriene.

Oppgavens struktur

Denne oppgaven består av fem kapitler: introduksjon, teori, metode, analyse og konklusjon. I dette første kapitlet har jeg gitt en grunnleggende redegjørelse for oppgavens problemstilling, bakgrunn og ulike bestanddeler. Videre vil jeg i teorikapitlet gå gjennom litteraturen jeg kommer til å anvende i analysen. Deretter gjør jeg i metodekapitlet rede for det metodologiske rammeverket jeg tar utgangspunkt i.

Til slutt vil jeg i kapittel fire først beskrive utviklingen av pressedekningen av SAR i perioden 2013 til 2017 og knytte denne opp mot nyhetskriteriene. Deretter analyserer jeg representasjonene av lidelse i avisartiklene i større detalj, og viser hvordan ulike sider ved disse representasjonene bidrar til mangel på, eller større grad av, potensial for medlidenhet. Analysekapitlet kombinerer altså analyse av materialet med diskusjon av funn og hvorvidt/hvordan disse kan svare på problemstillingen. I siste kapittel ser jeg nærmere på om det finnes muligheter for en overgang fra medlidenhet til solidaritet i enkelte av representasjonene. Forutsetningene for en slik overgang beskriver jeg i teorikapitlet. I det siste kapitlet samler jeg også trådene og presenterer en konklusjon.

2 Teori

Lilie Chouliaraki: lidelse, mediering og handling

Medlidenhet med «de andre»

Lilie Chouliaraki er professor i medie- og diskursstudier (Media and Discourse Studies) ved Copenhagen Business School, og har skrevet boken *The spectatorship of suffering* (2006) som er sentral i denne oppgaven. Boken inneholder en gjennomgang av vestlig nyhetsdiskurs, med fokus på nyhetssendinger som omhandler menneskelig lidelse. Vi får blant annet høre om en flom i Bangladesh, en dødsdom i Nigeria og en velkjent terroraksjon i USA. Disse nyhetssakene og måten de presenterer lidelse på er et resultat av journalistenes valg og rutiner. Dette er hverdagslige rutiner, ofte tilsynelatende motivert av helt andre hensyn enn ideologi og verdier. Likevel inneholder alle slike nyhetssaker normer for hvilken relasjon seerne bør ha til de lidende i teksten, og hvordan de bør handle i møte med denne lidelsen (Chouliaraki, 2006, s. 3). Disse normene finnes ikke alltid eksplisitt uttrykt, men kan ligge skjult mellom linjene, i kameraets vinkling eller i fraværet av et ansikt.

Gjennom studiet av utvalgte nyhetssendinger identifiserer Chouliaraki (2006, s. 93-94) tre ulike nyhetskategorier i vestlig nyhetsdiskurs, som hun kaller “regimes of pity”. “Pity” kan oversettes med medlidenhet, og de tre medlidenhetsregimene har potensial til å skape alt fra totalt fravær av medlidenhet med «de andre» til fullstendig identifikasjon med andres lidelse. Medlidenheten, eller fraværet av den, er et resultat av ulike representasjoner av lidelse, og hvordan disse konstruerer relasjonen mellom de som lider og de som er tilskuere til lidelsen (Chouliaraki, 2006, s. 93-94). Nøyaktig hvordan dette foregår og hva som kjennetegner de ulike medlidenhetsregimene, kommer jeg tilbake til i kapittelet om metode. Hverken Chouliarakis (2006) analyse av nyhetssendinger - eller denne oppgaven - handler imidlertid om publikums faktiske følelsesmessige respons på nyhetene. Chouliaraki (2006, s. 11) tar utgangspunkt i at tilskuernes følelser blir til i møte med nyhetsteksten, og dermed formes av verdiene og normene som er kodet inn i tekstens narrativ, og kommer til uttrykk gjennom forestillinger om hvem «de andre» er og hvordan vi bør forholde oss til dem. I denne sammenhengen er medlidenhet derfor ikke noe som oppstår automatisk eller «naturlig» hver

gang vi blir stilt overfor andres lidelse. I stedet er det en sosialt konstruert egenskap som ideelt sett skal gjøre oss i stand til å føle medlidenhet med «de andre».

Mediene og nyhetstekstene er en del av de sosiale strukturene vi inngår i. Noe av det som gir nyhetstekstene påvirkningskraft over oss, er at de implisitte normene og verdiene innhyles i en aura av universell gyldighet. Som oftest representerer de et vestlig perspektiv, men i teksten tas de for gitt og framstår på den måten som allmenngyldige (Chouliaraki, 2006, s. 83). Det er likevel ikke slik at tilskuerne er fullstendig underlagt nyhetstekstens kontroll. Det finnes utallige faktorer som har betydning for hvordan mennesker responderer på ulike representasjoner av lidelse. Ifølge Chouliaraki (2006, s. 65-66) er derfor forholdet mellom nyhetssendinger og TV-seere karakterisert av betinget frihet. Nyhetssendingene har en regulerende, men ikke bestemmende, funksjon. Påvirkningskraften deres er indirekte og ligger i muligheten for å presentere seerne for forslag til hvordan de bør handle, tenke eller føle.

Dette gjelder imidlertid enhver sjanger som inneholder representasjoner av lidelse – alt fra romaner til politiske manifest. De konstruerer alle relasjonen mellom tilskuere og lidende på måter som fremmer (eller ikke fremmer) empati, fordømmelse eller estetisk kontemplasjon, samtidig som de søker å framstå som objektive ved å lede oppmerksomheten bort fra mediets rolle i denne prosessen (Chouliaraki, 2006, s. 38-39). Denne maktutøvelsen bidrar til å bestemme hva som bør kjennetegne relasjonen mellom tilskuere og lidende, samtidig som den er med på å skape og avgrense de to gruppene som utgjør relasjonen. Nyhetstekstene trekker i den forbindelse opp grenser mellom trygge og farlige deler av verden, mellom trygge tilskuere og fjerne lidende, mellom «oss» og «dem» (Chouliaraki, 2006, s. 61).

På denne måten bekrefter og forsterker de en bestemt verdensorden, definert med utgangspunkt i soner av trygghet og soner av fare. Dette bidrar også til å opprettholde et hierarki hvor noen menneskeliv er mer verdt enn andre (Chouliaraki, 2006, s. 61). I Chouliarakis (2006, s. 10) beskrivelse av vestlige nyhetsdiskurs er det såkalte Vesten ikke overraskende på toppen av dette hierarkiet i. I denne diskursen er det medlemmer av Vesten som utgjør det store «vi». Det er disse medlemmene som bor i de transnasjonale, trygge sonene, mens «de andre» bor i de farlige sonene og dermed er mer utsatt for lidelse. De gangene jeg i denne teksten skriver «vi», er det som oftest dette vestlige vi-et jeg referer til.

Kosmopolitisme

Hvorvidt nyhetsteksten har potensial til å skape medlidenhet med mennesker i fjerne land, handler altså om hvordan journalisten konstruerer relasjonen mellom lidende og tilskuere i nyhetsteksten. Vil de lidende forbli «de andre» i våre øyne, eller kan de oppnå status som mennesker på lik linje med «oss»? For Chouliaraki (2006, s. 196) er kosmopolitisme en forutsetning for medlidenhet med «de andre». Dersom vi skal klare å bry oss om fremmede mennesker på den andre siden av kloden, må vi altså ifølge henne begynne å se på oss selv som verdensborgere. Kultivering av verdensborgerskapet står i motsetning til kommunitarismen som oppfordrer til å prioritere lidende mennesker i eget lokalsamfunn framfor mennesker i fjerne land.

Ifølge Chouliaraki (2006, s. 191) er det kun krisenyhetene som konstruerer tilskuerne som verdensborgere, fordi disse nyhetene inneholder ambivalente representasjoner av de lidende. Denne ambivalensen oppstår som følge av at de lidende bare menneskeliggjøres til en viss grad, i den forstand at vestlige tilskuere kun på noen områder kan kjenne seg igjen i deres erfaringer av hva det vil si å være menneske. Andre erfaringer virker derimot fremmedgjørende, fordi disse befinner seg for langt unna tilskuernes egen hverdag. I den forbindelse referer Chouliaraki (2006, s. 138; 191) blant annet til nyhetssaken om en kvinne som er dømt til døden ved steining i Nigeria. Amina Lawal er mor, noe som er gjenkjennelig for tilskuerne, men de blir også konfrontert med sharia-lovgivningen i Nigeria. I tillegg til dette er ambivalente representasjoner av lidende mennesker delvis en følge av at lidelsen deres er mediert. Tilskuerne møter ikke faktiske, fysiske mennesker ansikt til ansikt, men må i stedet forholde seg til medierepresentasjonene av disse menneskene (Chouliaraki, 2006, s. 148).

Til tross for at de lidende i krisenyhetene altså ikke framstår som en del av «oss» i Vesten, blir nyhetene i dette medlidenhetsregimet likevel konstruert på en måte som krever en respons fra leserne. Forskjellen mellom dette medlidenhetsregimet og eventyr- og ekstasenyheter er dermed, ifølge Chouliaraki (2006, s. 188-189), en forskjell mellom kommunitarisme og kosmopolitisme. I ekstase- og eventyrnyhetene er det tilhørighet til Vesten som fellesskap og offentlighet som avgjør hvorvidt nyhetene oppfordrer til handling. Ekstasenyhetene befinner seg øverst i hierarkiet både når det gjelder handling og medlidenhet, men medlidenheten

oppstår som en følge av at de lidende er mennesker som «oss» i den forstand at det faktisk kunne vært oss. Eventyrnyhetene *utelukker* på sin side medlidenhet med utgangspunkt i samme kommunitaristiske måte å tenke om fellesskap på, selv om nyhetene i begge tilfeller presenteres fra et tilsynelatende «objektivt» ståsted.

Vesten blir også i krisenyhetene konstruert som et fellesskap hvor noen er innenfor, mens andre er utenfor. Forskjellen mellom krisenyhetene og de andre medlidenhetsregimene er imidlertid at disse nyhetene konstruerer lidelsen til «de andre», de som ikke er en del av Vesten, på en måte som likevel krever en respons fra tilskuerne. Dermed er det kun tilskuerne til krisenyhetene som blir konstruert som potensielle verdensborgere med en forventning om at de er i stand til å anse hele menneskeheten som sitt fellesskap (Chouliaraki, 2006, s. 191).

En mediert virkelighet

Chouliaraki (2006) utforsker mediens potensial til å knytte oss sammen, og til å formidle lidelse på en måte som kan oppfordre til medlidenhet, solidaritet og handling. Mennesker i land som Den sentralafrikanske republikk befinner seg imidlertid utenfor vår umiddelbare rekkevidde. Vi kan ikke strekke ut hånden for å tilby direkte, praktisk hjelp. I stedet er vi tilskuere til lidelsen slik den framstår for oss på TV-skjermen, i dagens avis eller på Facebook. Vi er altså i stor grad prisgitt mediens formidlingsevne når vi skal danne oss et inntrykk av humanitære kriser, fordi så mange av dem foregår på steder utenfor vår umiddelbare rekkevidde.

Mediernes formidling av nyheter kan også kalles *mediering*. Den enkleste forklaringen av dette begrepet er at noe kommuniseres via et medium. Nyheter kommuniseres for eksempel vanligvis via teknologibaserte medier, enten trykkmedier som aviser, eller elektroniske medier som radioen og fjernsynet. Slike teknologibaserte medier bidrar til å forme kommunikasjonen ved å skape både en bro og en avgrunn mellom mennesker. På den ene siden kan ikke avsenderen og mottakeren nå hverandre uten å gå via medieteknologien, og den direkte kommunikasjonen ansikt til ansikt erstattes dermed med en enveiskommunikasjon hvor mottaker og avsender er adskilt fra hverandre. Dette gjør at noe forsvinner fra kommunikasjonen; avisene fjerner for eksempel det auditative elementet, mens radioen tar bort det visuelle. På den andre siden gir slike medier mennesker mulighet til å

kommunisere på nye måter som skaper kontakt der det før var vanskelig å forestille seg noen form for kommunikasjon (Ytreberg, 2008, s. 18-22).

Utviklingen av nye teknologiske medier har med andre ord på en grunnleggende måte endret vår oppfatning av tid og rom og med det også vår opplevelse av avstand. Det er en kjent teori at globaliseringen med sine økte muligheter for kommunikasjon har gjort at verden i dag oppleves mindre enn før. Denne prosessen blir ofte beskrevet som en fortetning av tid og rom. Det innebærer også at vi nå inngår i globale nettverk av gjensidig avhengighet med de delene av verden som vi tidligere var avskåret fra (Thompson, 2001, s. 45-46). Det er likevel grunn til å stille spørsmål ved om økt kommunikasjon alltid bidrar til å knytte verden tettere sammen. Senere i oppgaven skal jeg komme nærmere inn på hvordan mediene også kan skape avstand mellom mennesker. Økt tilgang til informasjon bidrar ikke nødvendigvis til at verden blir mindre og til at fremmede blir gamle kjente. Det kan tvert imot bidra til å gjøre avstanden større og murene høyere. I mange tilfeller blekner den gjensidige avhengigheten til fordel for et skarpt skille mellom det trygge og det farlige, og slik kan følelsen av trygghet bevares gjennom å hegne om et oppstykket verdensbilde.

Selv om det altså finnes ulike tolkninger av medienes rolle i samfunnet, er det liten tvil om at en stor del av vår opplevde virkelighet er en mediert form for virkelighet. På mange måter kan vi si at vi nå er en del av minst to verdener; den første består av vårt umiddelbare sosiale nettverk og den andre er et tilsynelatende evig ekspanderende felleskap av mennesker som vi vet om og kanskje kommuniserer med, men sannsynligvis aldri kommer til å møte. Samtidig kan det være vanskelig å tegne opp tydelige grenser mellom disse to. Den store verdenen «der ute» er også «vår verden», og hvordan vi opplever den påvirker også opplevelsen av vårt eget lille hjørne av verden (Tolson, 1996, s. x).

Medlidenhet som offentlig handling

En utfordring i forbindelse med mediert lidelse er ifølge Chouliaraki (2006, s. 2) at lignelsen om den barmhjertige samaritan (Luk. 10:25-37) fremdeles fungerer som ideal for hva det vil si å være en god samfunnsborger. Å være en barmhjertig samaritan innebærer å handle i møte med andre menneskers lidelse. Dersom vi passerer noen som trenger vår hjelp, skal vi stoppe opp og gjøre noe konkret for å hjelpe der og da. Vi skal vise medfølelse, forbinde sår, gi mat

og husly. Når vi blir vitne til andre menneskers lidelse via en TV-skjerm, fratas vi imidlertid muligheten til å gi en slik direkte og umiddelbar respons. Avstanden mellom mennesker har også i tidligere moderne tid vært en utfordring, men massemedienes inntog i samfunnet har intensivert denne spenningen mellom å nesten daglig være vitne til andres lidelse, samtidig som vi er for langt borte til å kunne tre inn i rollen som den barmhjertige samaritan.

Som jeg tidligere har vist, har denne utviklingen ført til at store deler av vår virkelighet nå er en mediert form for virkelighet. Dette endrer relasjonen vår til de fjerne, fremmede, og det endrer også det offentlige rom. Chouliaraki (2006, s. 2) argumenterer imidlertid for at det ikke er avstanden eller medieringen som er problemet, men idealet for hvordan vi bør respondere på lidelse. Mediert lidelse trenger andre idealer for offentlig handling enn den barmhjertige samaritans direkte og umiddelbare medfølelse. I stedet foreslår hun å flytte fokuset over på en form for offentlig handling som tar høyde for avstanden mellom oss og dem. Kun på denne måten blir det mulig for mennesker å utvikle en identitet som verdensborgere med et ansvar for å hjelpe «de andre» som befinner seg utenfor vår rekkevidde, ikke bare de vi har rundt oss. Også det å føle medlidenhet med noen kan ifølge Chouliaraki (2006, s. 2) regnes som en offentlig handling. Når hun definerer hva dette innebærer, tar hun utgangspunkt i følgende sitat av Boltanski:

It is by speaking up that the spectator can maintain his [sic] integrity when, brought face to face with suffering, he is called upon to act in a situation in which direct action is difficult or impossible. Now even if this speech is initially no more than an internal whisper to himself [...], none the less in principle it contains a requirement of publicity. It is in some way already public speech addressed to an indefinite number of partners whose status is undefined. (Chouliaraki, 2006, s. 30).

En offentlig handling kan med andre ord være å gå i demonstrasjonstog eller publisere et politisk manifest, men ifølge dette sitatet kan det også være å hviske lydløst til seg selv foran TV-skjermen i sin egen stue. Chouliaraki (2006, s. 30) bruker dette eksempelet til å framheve at det finnes ulike grader av offentlig handling. Handlingens offentlige karakter henger sammen med at offentligheten i definisjonen ovenfor ikke er en gitt størrelse, fordi nyhetsteksternes mediering av mening til en viss grad bidrar til å forme den. Tekstene

presenterer tilskuerne for «universelle» verdier, og når tilskuerne aksepterer disse verdiens universalitet, løftes de opp fra sine individuelle roller til en arena av felles interesser. På denne måten har offentligheten blitt mindre stedbundet enn tidligere. Det er ikke lenger slik at det offentlige rom kan avgrenses til landsbytorget hvor rike menn i tidligere tider samlet seg til debatt. Å være en del av offentligheten handler i mindre grad enn før om å være en del av et felles, fysisk offentlig rom - eller i det minste et offentlig rom hvor medlemmene er kjent for hverandre. I stedet har vi nå en offentlighet som knyttes sammen av tilslutningen til medierte normer og verdier. En handling som tar utgangspunkt i disse verdiene kan dermed regnes som en offentlig handling, selv om handlingen ikke er mer enn det Chouliaraki (2006, s. 30) beskriver som «a whisper in their own minds», en indre hvisken.

Agency: agora, teater (og sublimering)

Til tross for at massemediene har intensivert opplevelsen av avstand til de lidende andre, mener Chouliaraki (2006, s. 43-44) at opplevelsen av avstand bærer preg av historisk kontinuitet. Medlidenheten har vært en del av det offentlige rom også i tidligere tider, og den inneholder en løsning på problemet med avstand. Den rommer to typer handling som begge har sitt utspring i to former for offentlig praksis, knyttet til to ulike steder, nemlig agora og teater. I agoraen samlet folk seg for å reflektere over et tema av felles interesse gjennom dialog og argumentasjon, mens de i teateret kom for å se lidelsen utfolde seg foran dem gjennom drama og teaterkunst, og for muligheten til å leve seg inn i andre menneskers liv.

Tilskuerne blir med andre ord en del av den offentlige sfæren og dens «universelle» verdier gjennom rasjonell argumentasjon i agoraen og gjennom identifikasjon i teateret. I utgangspunktet er de antatt å være uengasjerte tilskuere, men de kan oppnå agency ved å forholde seg til nyhetstekstene og deres forsøk på å motivere dem til offentlig handling. Agora fungerer som en metafor for refleksjon, og dette innebærer i praksis at tilskuerne observerer lidelsen og gjør en objektiv vurdering av den. Fullstendig objektivitet er imidlertid umulig. Tilskuerne er en del av et hierarki som tilegner ulike steder ulik verdi, og dette hierarkiet bidrar også til en rangering av menneskers liv og lidelse. Det er derfor mer sannsynlig at tilskuerne står opp for de som i nyhetstekstene framstår som dem selv, mens ugjenkjennelige representasjoner av de lidende ikke møter det samme engasjementet. Tekstene må altså menneskeliggjøre de lidende dersom de skal klare å skape agency (Chouliaraki, 2006, s. 88).

I agora-modellen er de lidendes menneskelighet en forutsetning for handling fra tilskuernes side, og med handling menes her i første omgang en vurdering av de andres menneskelighet. I teateret er det derimot følelsene som gjelder. Her er tilskuernes agency avhengig av de sosiale relasjonene i scenarioet de er vitne til. Chouliaraki (2006, s. 90-91) identifiserer tre grupper av potensielle aktører i vestlig nyhetsdiskurs: de lidende, hjelperne og de skyldige. Hjelperne er de aktørene som arbeider for å lindre eller forhindre lidelse, mens de skyldige er de som påfører lidelse. Disse aktørenes hovedfunksjon i nyhetssakene er imidlertid å framkalle en bestemt følelse hos tilskuerne. Hjelperne og de skyldige er bærere av mening, og de framprovoserer følelser med det formål å formulere en «universell» norm for hvordan vi bør handle i møte med lidelsen. Hjelperne er egnet til å aktivere tilskuernes medfølelse med de lidende, mens de skyldige har potensial til å skape sinne og moralsk indignasjon. Medfølelse og indignasjon har igjen potensial til å bidra til at tilskuerne inntar en mer aktiv rolle ved å fordømme de skyldiges handlinger eller støtte en god sak (Chouliaraki, 2006, s. 90-91).

Det finnes altså ulike grader av tilskuer-agency. På et grunnleggende nivå kan dette innebære å reagere med empati eller sinne i møte med mediert lidelse. Øverst i dette hierarkiet av handling finner vi imidlertid det Chouliaraki (2006, s. 201) referer til som effektiv tale. Dette er handling som kan få konkrete konsekvenser for mennesker i fjerne land, til tross for avstanden. Tilskuerne kan påvirke situasjonen til disse menneskene gjennom enten veldedighet eller aktivisme. Effektiv tale representerer altså to former for konkret handling som er tilgjengelige for tilskuerne, fordi de innebærer handling på avstand.

I den helt andre enden av skalaen finner vi sublimering. Både sublimering, filantropi og aktivisme er en del av det Chouliaraki (2006, s. 81) beskriver som tre historiske temaer for representasjoner av lidelse. Disse er altså ikke kun knyttet til dagens nyhetsdiskurs, men har vært en del av vestlig mediering av lidelse i et lengre historisk perspektiv. Sublimering oppstår, i motsetning til de to andre, i nyhetssaker hvor agency er totalt fraværende i representasjonene av lidelse. I stedet framhever slike nyhetssaker lidelsen som estetisk fenomen, for eksempel ved å fokusere på det spektakulære ved disse representasjonene. Dette kan bidra til dehumanisering av de lidende, men kan også i enkelte tilfeller skape en avstand

til lidelsen som kan gi rom for refleksjon rundt hvilke forhold som bidrar til lidelsen (Chouliaraki, 2006, s. 92).

Et beslektet fenomen som inneholder en lignende avstand er knyttet til krisenyhetene. Her blir tilskuerne i noen tilfeller konstruert som kikkere. Tilskueren kan da gå inn i rollen som kikker, skue utover slagmarkene med ærefrykt, eller kjenne på spenningen ved å være vitne til en actionfylt redningsaksjon i Middelhavet - men her stopper også engasjementet. Det stilles ingen etiske krav til tilskueren, det finnes ingen appell til handling. Til tross for at tilskuerne lever seg inn i det som skjer på skjermen, kan lidelsen altså bli redusert til underholdning (Chouliaraki, 2006, s. 145).

Til slutt vil jeg redegjøre for min bruk av begrepet «agency». I denne oppgaven har jeg valgt å bruke det engelske uttrykket, framfor å ta i bruk en norsk oversettelse. Mulige oversettelser kunne for eksempel vært handlingsevne eller handlingsrom. Slik jeg tolker Chouliarakis (2006) bruk av begrepet, innebærer imidlertid agency både handlingsevne, i form av en persons evner til å handle, og handlingsrom i form av de ytre omstendighetene som kan begrense eller muliggjøre handling. Agency refererer med andre ord til både indre og ytre faktorer, og slik jeg ser det, finnes det foreløpig ingen norske begreper som rommer disse to dimensjonene like godt som det engelske.

Fra medlidenhet til solidaritet

Social solidarity is a bond of mutual commitments that, as Calhoun explains, is based on “more than similarities of pre-established interests or identities” and includes “the citizens’ engagement in shared projects of constituting a better future” (2001: 170-4). Social solidarity, Calhoun argues, is a necessary dimension of any viable cosmopolitan project. (Chouliaraki, 2006, s. 195).

Chouliaraki (2006, s. 195-196) tar utgangspunkt i en definisjon av solidaritet som vanskelig kan løsrives fra kosmopolitisme. Sosial solidaritet er ifølge henne den mest effektive formen for kosmopolitisme på TV. Den inkluderer stemmen til globale autoriteter, som for eksempel Amnesty International eller FN, og bruker denne til å rette vestlige tilskueres oppmerksomhet

mot lidelse som finner sted utenfor deres egne samfunn ved å adressere tilskuerne som et globalt publikum. Sosial solidaritet er imidlertid ifølge Chouliaraki (2006, s. 196) et sjeldent fenomen i vestlig nyhetsdiskurs. Generelt er det kun medlidenhet, eller mangelen på medlidenhet, som preger nyhetssendingene hun analyserer. Bare én av hennes utvalgte nyheter inneholder et potensial for solidaritet, nemlig tidligere nevnte nyhetssending om dødsdømte Amina Lawal.

Det som skiller denne nyhetssaken fra de andre er blant annet at den inkluderer Amnesty International i rollen som global autoritet. Den inneholder også historisitet. Historisitet trenger i denne sammenhengen ifølge Chouliaraki (2006, s. 150) ikke innebære en fullstendig redegjørelse av mulige årsaksfaktorer. Det er nok at den utgjør en minimal referanseramme, hvor den aktuelle nyhetshendelsen kan sees i forbindelse med andre hendelser og det miljøet den er en del av. Hun påpeker at nyhetssaken om Amina Lawal kun er en av flere saker i en lengre nyhetssending, men at den likevel ved å stille spørsmålet om hvorfor, bidrar til at akkurat denne nyheten beveger seg litt bort fra et ensidig fokus på medlidenhet og nærmere en vektlegging av rettferdighet. Med dette mener hun at denne nyheten skaper et rom hvor tilskuerne kan reflektere over hvorfor Amina Lawal blir påført lidelse og om dette er rettferdig (Chouliaraki, 2006, s. 194).

Chouliaraki (2006, s. 210) trekker fram disse sidene ved Lawal-saken, fordi hun mener at dette er noe som mangler i vestlig nyhetsdiskurs generelt. Hun kritiserer denne diskursen for å legge for stor vekt på formidling av følelser på bekostning av spørsmål om hvorfor lidelsen oppstår og hva vi bør gjøre med den. Dette resulterer i at lidelsen blir redusert til en sensasjon, framfor å formidle en oppfordring til handling. En balanse mellom teater og agora lik den vi finner i Lawal-saken, er ifølge Chouliaraki (2006, s. 45; 214-215) derfor en forutsetning for kosmopolitisme.

Jeg kommer til å ta i bruk både beskrivelsen av denne overgangen fra medlidenhet til solidaritet og resten av Chouliarakis (2006) teori i analysen. Den er knyttet tett opp mot hennes metodologiske rammeverk, og jeg kombinerer begge disse i analysen av representasjoner av lidelse. Jeg undersøker i hvilken grad representasjonene inneholder blant annet agency, og hvordan dette preger konstruksjonen av relasjonen mellom tilskuerne og de

lidende. Dette har også betydning for hvilken rolle avisartiklene tildeler tilskuerne, og for hvorvidt denne bærer preg av medlidenhet, solidaritet eller et fravær av disse.

Judith Butler: innramming, sårbarhet og sorgbarhet

What is a life? The being of life is itself constituted through selective means; as a result, we cannot refer to this “being” outside of the operations of power, and we must make more precise the specific mechanisms of power through which life is produced. (Butler, 2016, s. 1).

Menneskeheten er, slik jeg ser det, en skjør konstruksjon. For å oppnå medlemskap i dette vidstrakte kollektivet, må et menneskes eksistens først anerkjennes av andre medlemmer. Men hva er egentlig et menneskeliv? Mange har søkt svar på dette spørsmålet, og det har blant annet resultert i FNs menneskerettighetserklæring. I praksis blir imidlertid menneskehetens yttergrenser stadig flyttet på. I boken *Frames of war: When is life grievable?* utforsker Judith Butler (2016) hvordan makt spiller en sentral rolle i å avgjøre hvilke liv vi gjenkjenner som menneskeliv. Hun er professor i retorikk og komparativ litteratur ved University of California, Berkeley og har skrevet flere bøker, deriblant *Precarious Life: The powers of mourning and violence* (2006).

Førstnevnte bok bygger på noen områder videre på denne. Den tar opp igjen argumentet om at et liv ikke kan mistes eller skades med mindre det først har fått status som levende (Butler, 2016, s. 1). Vi kan heller ikke sørge over noen som ikke egentlig har eksistert, i den forstand at vi ikke regner dem for å være mennesker på lik linje med andre mennesker (Butler, 2016, s. 38). Noen liv er altså mer «sorgbare» enn andre (Stålsett, 2017, s. 89). Sorgbarheten tar utgangspunkt i en felles sårbarhet som er et resultat av den gjensidige avhengigheten mellom både mennesker, dyr og andre livsformer. Butler (2016, s. 35-36) stiller i den forbindelse spørsmål ved hvem «vi» egentlig er, hvem som er inkludert i dette «vi-et», og hvordan dette påvirker hvem vi føler ansvar for. Ofte knytter vi ansvar opp mot det fellesskapet vi tilhører, men da begrenser vi i mange tilfeller ansvaret til kun å gjelde de vi har noe til felles med – for eksempel kultur, språk eller statsborgerskap. Butler (2016, s. 36) skriver derfor om behovet

for å identifisere hvilke rammer som avgjør hva slags «likheter» vi baserer disse fellesskapene på. Dette kan åpne for at vi også kan ta stilling til hvilket ansvar vi har for dem som bryter med normer for likhet, eller på andre måter utfordrer vår opplevelse av tilhørighet.

Butler (2016, s. 43-44) foreslår at det som knytter oss sammen med disse menneskene ikke er likhet, men en gjensidig avhengighet. I denne sammenhengen stiller hun spørsmål ved hvordan vi avgrenser vår egen identitet, og i hvilken grad vi egentlig er adskilt fra andre mennesker. Hvis individets overlevelse avhenger av relasjonen til andre mennesker, er individets eksistens ikke kun knyttet til individet selv, men også noe som oppstår og vedlikeholdes i rommet mellom individet og andre mennesker. Fra dette perspektivet er det sårbarheten som oppstår i disse avhengighetsforholdene, og makten vi får over andre som følge av dem, som utgjør grunnlaget for at vi også har ansvar for hverandre.

Sorgbarheten er ujevnt fordelt mellom ulike mennesker i verden, og Butler (2016, s. 38) viser hvordan dette for eksempel kommer til uttrykk når den ene parten i en krig rettferdiggjør drap på sivile i land langt borte, tilsynelatende for å beskytte sine nærmeste. Fordelingen av sorgbarhet kan altså i noen tilfeller være et resultat av en bevisst krigsstrategi, men den kan også ha andre årsaker. «Framing», eller innramming, er en av måtene forskjellige aktører kan bidra til å regulere hvem vi sørger over og hvem vi glemmer. Begrepet henspiller på det engelske uttrykket «to be framed», altså at noen planter bevis mot en person for å få henne/ham til å framstå som skyldig i en forbrytelse. I tillegg henger det sammen med fotografiets ramme - altså bildets utsnitt. Ifølge Butler handler det om hva som blir med på bildet og hva som blir utelatt, og hvordan dette påvirker vår fortolkning av bildets motiv. Dette er ikke ulikt den første betydningen av uttrykket hvor presentasjonen av en hendelse, og hvilke deler av virkeligheten andre velger å framheve, leder oss mot en forhåndsbestemt konklusjon (Butler, 2016, s. 8).

Innramming som begrep er ikke ulikt de mekanismene Chouliaraki (2006) beskriver i sin teori om mediering av lidelse. Også representasjoner av lidelse inneholder en ramme; noen deler av virkeligheten blir inkludert, andre blir utelatt. Den ujevne fordelingen av sorgbarhet mellom ulike grupper kan på sin side tolkes som et resultat av disse prosessene. I analysen bruker jeg derfor Butlers (2016) teori som et supplement til Chouliaraki (2006). Den bidrar for eksempel

til å nyansere synet på ansiktet og blikkets betydning for agency, og fungerer som et ekstra perspektiv i diskusjonen om solidaritet.

Nyhetskriterier og medlidenhetsregimer

I 1965 skrev Galtung og Ruge en artikkel hvor de blant annet identifiserte ulike kriterier som har betydning for nyhetsutvelgelsen i utenriksjournalistikk. Med utgangspunkt i disse har både forskning og undervisning i tiden etter denne første studien, bidratt til å utvikle en liste over nyhetskriterier kalt VISA-kriteriene. Disse står for vesentlighet, identifikasjon, sensasjon og aktualitet. Kriteriet for vesentlighet refererer til informasjon som er av betydning for mottakerne og/eller samfunnet, mens identifikasjon krever at nyheten inneholder sosial, kulturell eller geografisk nærhet til mottakerne. Sensasjon som kriterium innebærer at det må være noe oppsiktsvekkende eller ekstraordinært ved nyheten som kan fange folks oppmerksomhet. I tillegg bør nyheten være aktuell. Det er altså et kriterium at den må inneholde et element av noe nytt, eller i det minste beskrive noe som skjer akkurat nå og er «oppe i tiden». I senere tid har også K for konflikt og E for eksklusivitet blitt lagt til den opprinnelige listen. Eksklusivitet handler om konkurransen mellom ulike nyhetsmedier, og hvorvidt det er mulig å være først ute med en sak, mens konflikt refererer til motsetninger mellom personer og/eller interesser (Brurås, 2012, s. 26-25).

Det finnes imidlertid flere ulike faktorer som har betydning i vurderingen av nyhetsverdi, og nyhetskriteriene er kun én av disse. De er heller ikke uten kritikk. De kan for eksempel tolkes på flere ulike måter, og det er fremdeles et åpent spørsmål hvorvidt de bør regnes som kriterier for nyhetsutvelgelse, eller om de egentlig utgjør retningslinjer for *presentasjonen* av en nyhetssak. Også Cottle (2009, s. 49) peker på muligheten for at nyhetskriteriene oppstår som et resultat av journalistisk bearbeiding, i stedet for å være allerede eksisterende kvaliteter ved en potensiell nyhetssak.

Kriteriene er likevel ikke uten verdi. I sin studie av hvordan to belgiske TV-kanaler presenterte SARS-krisen i 2003, argumenterer Joye (2010, s. 7) for at seernes opplevelse av nærhet til hendelsene er en forutsetning for at en slik krise skal bli til krisenyheter eller ekstasenyheter. Han tar utgangspunkt i Chouliarakis teori om mediert lidelse og viser hvordan

krisen på ulike tidspunkt i hendelsesforløpet var en del av forskjellige medlidenhetsregimer. Videre redegjør han for hvordan nyhetens evne til å skape nærhet var avgjørende for i hvilken grad den inviterte til medlidenhet.

Joye (2010, s. 5) definerer i denne sammenhengen nærhet som et utvidet begrep som inkluderer faktorer som kulturell, historisk, geografisk, psykologisk og emosjonell nærhet. Hvorvidt en slik nærhet var en del av representasjonene av krisen, hadde altså betydning for grad av medlidenhet. Joye (2010, s. 16; 23) viser imidlertid også til nærhet som et nyhetskriterium. Det var for eksempel kun da det kom rapporter om et mulig SARS-utbrudd i Belgia, at disse nyhetene tok form som ekstasenyheter. Denne perioden av krisens utvikling står i kontrast til de første månedene, hvor representasjoner av krisen var fraværende i internasjonale medier. I den forbindelse introduserer Joye (2010, s. 13-14) en underkategori til Chouliarakis (2006) eventyrnyheter. Denne nyhetskategorien gir han navnet neglisjerte nyheter, og denne karakteriseres altså av manglende mediedekning. Studiet av neglisjerte nyheter kan bidra til å kaste lys over hvordan usynliggjøringen av lidelse kun rammer enkelte grupper, og hvordan dette reflekterer eksisterende globale maktforhold.

Både neglisjerte nyheter og resten av litteraturen om nyhetskriterier er relevant for å besvare delspørsmål én: Finnes det en sammenheng mellom hvilke nyhetskriterier den humanitære krisen i SAR oppfyller på ulike tidspunkt i perioden 2013-2017, og hvor mye og hva slags medieoppmerksomhet krisen får? Denne litteraturen tar jeg derfor hovedsakelig i bruk i begynnelsen av analysekapittelet og til en viss grad også i konklusjonen.

Eksisterende litteratur

På mange måter er denne oppgaven en videre utforskning av vestlig nyhetsdiskurs, som bygger på Chouliarakis (2006) teori og analyse. Også Stijn Joyes artikkel «News discourses on distant suffering: a Critical Discourse Analysis of the 2003 SARS outbreak» (2010) har gitt inspirasjon til denne oppgaven, spesielt når det gjelder et kombinert fokus på nyhetskriterier og medlidenhetsregimer. Siden denne artikkelen i tillegg danner et teoretisk grunnlag for analysen av delspørsmål én, har jeg imidlertid redegjort for denne teorien i kapittelet ovenfor.

Den litteraturen som i størst grad fungerer som et historisk-teoretisk bakteppe for denne oppgaven er imidlertid Anne Hege Simonsen og Elisabeth Eides bok *Verden skapes hjemmefra: Pressedekningen av den ikke-vestlige verden 1902-2002* (2008), og da særlig de delene som omhandler Afrika. Forfatterne av denne boken er en del av en lang akademisk tradisjon som har søkt en forståelse av forholdet mellom «oss» og «de andre», noe som også er et underliggende tema i denne oppgaven. Ifølge dem har begrepene «andre» og «annengjøring» vært i bruk i postkolonial teori i flere tiår. De refererer i den forbindelse til teoretikere som Edward Said, og viser til hans kritikk av orientalismen. Han påpeker hvordan de koloniserte andre ble beskrevet som uutviklede, eller som ville og primitive, og hvordan denne annengjøringsprosessen bidro til å fremme makthavernes verdensbilde og til å styrke selvfølelsen deres (Simonsen og Eide, 2008, s. 32-34).

Simonsen og Eide (2008, s. 49) er en del av tradisjonen som fulgte i kjølvannet av Suids kritikk, og de ser i sin bok nærmere på nordmenns forhold til såkalte ikke-vestlige land. Boken er et resultat av et forskningsprosjekt hvor forfatterne analyserte avistekster fra sju dagsaviser fra perioden 1902-2002. Prosjektet tok sikte på å undersøke representasjonene av «de andre» i norsk utenriksjournalistikk, deriblant representasjoner av mennesker, hendelser og lignende i afrikanske land (Simonsen og Eide, 2008, s. 8). Her påpeker forfatterne et sentralt trekk ved Afrika-journalistikken, nemlig at det afrikanske kontinent som helhet ofte framstilles som et land.

Orientalismen kjennetegnes av reduksjonistiske representasjoner av de andre, og også pressedekningen av Afrika bærer preg av dette. Simonsen og Eide (2008, s. 49) introduserer derfor begrepet «afrikanisme» som de beskriver som en variant av orientalismen. Pressedekningen av Afrika har gjennom en hundre år lang periode trukket fram enkelte sider ved kontinentet på bekostning av andre, og lidelse, krig, fare, sykdom og fattigdom har dominert overskriftene. Andre representasjoner av afrikanske land, knyttet til politiske og sosiale prosesser, kultur, historie og mangfold, har vi derimot sett mindre av. Dette er tendenser jeg også identifiserer i materialet i denne studien. Begrepet «afrikanisme» kommer derfor til å dukke opp flere steder i analysekapittelet.

3 Metode

Kvalitativ metode

I denne oppgaven har jeg valgt å anvende kvalitativ metode for å svare på problemstillingen. I en kvalitativ studie er valg av materiale gjort med den hensikt å velge enheter som kan gi utfyllende informasjon om det man har valgt å undersøke. Utvalget er altså ikke tilfeldig og basert på statistisk sannsynlighetsteori, slik det er ved bruk av kvantitative metoder. Dette fordi det ikke er et mål å oppnå et representativt utvalg som kan gi grunnlag for å generalisere studiens funn til andre populasjoner. I stedet er hensikten med en kvalitativ studie å oppnå dybde framfor bredde i analysen av en bestemt kontekst (Bloomberg & Volpe, 2012, s. 104). Ved bruk av kvalitative metoder er imidlertid begrepet «overførbarhet» relevant. Overførbarhet er et mål for i hvilken grad en studie gjør det mulig for leserne å vurdere hvorvidt funnene relatert til en spesifikk kontekst kan overføres til en annen. For å gjøre dette mulig må studien inneholde detaljerte beskrivelser, slik at leseren kan avgjøre om kontekst og bakgrunn er gjenkjennelig, og om studien dermed kan bidra til økt forståelse også av andre prosesser og fenomener (Bloomberg & Volpe, 2012, s. 113).

Det hadde sannsynligvis også vært mulig å svare på denne oppgavens problemstilling ved bruk av kvantitative metoder. Jeg ønsket imidlertid å benytte et metodologisk rammeverk som kunne fange opp hvilken rolle makt spiller i usynliggjøringen av lidelse. Makt er et lite konkret fenomen som ofte kan være vanskelig å identifisere eller tallfeste – noe som også er det som gir det påvirkningskraft. Jeg valgte derfor en kvalitativ tilnærming til problemstillingen, og da hovedsakelig i form av kritisk diskursanalyse. Diskurser er systemer som produserer mening gjennom ulike måter å representere virkeligheten på. Dette gjør det mulig å forstå verden og å handle med utgangspunkt i denne forståelsen. Å analysere diskurser kan derfor bidra til å avsløre hvilke deler av vår virkelighetsforståelse vi tar for gitt, og hvilke konsekvenser det kan få at akkurat denne versjonen av virkeligheten blir tatt for gitt framfor en annen (Dunn & Neumann, 2016, s. 2). Dette er relevant for denne oppgavens problemstilling, da nettopp representasjoner av virkeligheten kan tenkes å bidra til at noen kriser blir glemt.

Chouliarakis analytiske rammeverk

I denne oppgaven kommer jeg til å bruke Chouliarakis (2006, s. 60-61) analytiske rammeverk, som hun kaller “the analytics of mediation”. Hun tar utgangspunkt i et poststrukturalistisk syn på makt, og stiller følgende spørsmål til nyhetene hun analyserer:

1. Hvordan bidrar TV-tekstene til å produsere ujevne maktstrukturer i samfunnet?
2. På hvilke måter blir seernes agency formet av TV-tekstenes representasjoner av lidelse?

Chouliaraki (2006, s. 2) prøver å nærme seg et svar på disse spørsmålene gjennom studiet av konkrete eksempler. Disse eksemplene analyserer hun ved hjelp av multimodal analyse og kritisk diskursanalyse. Jeg kommer imidlertid kun til å benytte meg av kritisk diskursanalyse, slik denne metoden blir anvendt i *The Spectatorship of Suffering* (2006). Chouliarakis (2006) teori om mediering av lidelse er omfattende, og den svarer på flere spørsmål enn de som er inkludert i min problemstilling. Den handler i tillegg om mediering av lidelse gjennom TV-sendinger, mens jeg har analysert avisartikler. Min bruk av Chouliaraki (2006) er derfor selektiv og styrt av hva som er relevant for denne oppgaven.

Grunnen til at jeg har valgt ikke å gjennomføre en multimodal analyse er at overgangen fra analyse av TV-sendinger til avisartikler ble for problematisk. Samtidig er min vurdering at funnene fra den kritiske diskursanalysen alene er tilstrekkelig for å svare på problemstillingen. Jeg har også der gjort enkelte tilpasninger for å legge til rette for overgangen til avisartikler, og disse vil jeg gjøre rede for i analyse-kapittelet. Disse tilpasningene er imidlertid ikke like omfattende som de ville blitt dersom jeg skulle tatt i bruk multimodal analyse. Den multimodale analysen tar sikte på å studere hvordan fjernsynet som et teknologisk medium konstruerer lidelse langt borte som umiddelbar virkelighet for seerne. Tre aspekter ved denne nyhetssjangeren er sentrale i konstruksjonen av medlidenhetsregimer: presentasjonsmodus, korrespondanse mellom det verbale og det visuelle, og nyhetstekstens estetiske kvalitet (Chouliaraki, 2006, s. 74).

Den multimodale analysen legger altså spesiell vekt på fjernsynet som teknologisk medium. Det byr på enkelte utfordringer. I analysen av presentasjonsmodus er det for eksempel

avgjørende å komme fram til hvilken type narrativ realisme TV-sendingen bærer preg av. Det finnes tre typer, og en av disse lar seg ikke bruke i analysen av avisartikler. Den perseptuelle realismen presenterer oss for fakta basert på det vi ser foran oss, og får sin troverdighet fra sammenhengen mellom det vi ser og det vi blir fortalt – altså mellom det verbale og det visuelle (Chouliaraki, 2006, s. 74-75). Når det gjelder avisartikler, gir kun svært bilderike nyhetsreportasjer grunnlag for å vurdere muligheten for en slik realisme. De aller fleste artiklene inneholder ikke mange nok bilder, og sammenhengen mellom det verbale og det visuelle i en nyhetsartikkel har i tillegg en annen karakter enn den vi finner i en TV-sending. Dette er et gjennomgående problem ved bruk av multimodal analyse i denne sammenhengen.

Å gi samspillet mellom det verbale og det visuelle i avisartiklene like stor plass som ved analyse av TV-sendinger, er altså ikke hensiktsmessig. Ved bruk av multimodal analyse kunne jeg risikert å ikke gjøre noen funn, ikke fordi det ikke er noe å finne, men fordi dette analyseapparatet ikke egner seg til å fange opp disse. Det er også mulig at jeg ville gjort feilaktige funn. Etter min mening ville dette svekket analysens troverdighet, og jeg valgte derfor kun å ta i bruk kritisk diskursanalyse. Artiklenes bilder er en del av denne analysen, men som denne vil vise, er endring av medium ikke en like stor utfordring. Det bør også nevnes at jeg noen få steder i analysen tar i bruk enkelte, utvalgte elementer fra multimodal analyse, blant annet for å skille eventyrnyheter fra krisenyheter og utelukke disse fra videre analyse. Disse elementene har imidlertid ingen sentral rolle i den helhetlige vurderingen av krisenyheterne.

Kritisk diskursanalyse

Chouliarakis studie av mediering er som nevnt konsentrert om utvalgte nyhetssendinger. Samtidig ønsker hun å si noe om hvilke maktforhold disse sendingene gjenspeiler og forsterker gjennom å framheve hvordan asymmetrien i globale maktstrukturer kommer til uttrykk også i disse konkrete nyhetstekstene. I tekstene er det Vesten som ser på at resten av verden lider, noe Chouliaraki (2006, s. 83) beskriver som en historisk formet makt-topografi. Dette historiske maktforholdet fører til at det er Vestens verdier som presenteres som «universelle» i nyhetssendingene. Også fordømmelse, empati og estetisk kontemplasjon er ifølge Chouliaraki (2006, s. 83) historisk og kulturelt spesifikke egenskaper ved det offentlige

rom i Vesten. Det kan stilles spørsmål ved hvorvidt dette er tilfellet, men det illustrerer hvordan hennes analytiske rammeverk inneholder både et makro- og et mikroperspektiv.

Det er begrepet «diskurs» som knytter disse to elementene av medieringsprosessen sammen. Dette begrepet innebærer et syn på makt og mening som gjensidig konstituerende. I en kritisk diskursanalyse kombineres derfor analysen av enkeltteksternes mikroperspektiv, med makroperspektivet som studiet av makt bringer inn i bildet (Chouliaraki, 2006, s. 83). Chouliaraki (2006, s. 84) bruker altså kritisk diskursanalyse til å studere mediemakt, nærmere bestemt hvordan mediene gjennom sine lingvistiske og visuelle valg deler verden inn i kategoriene “oss” og “de andre”. På samme måte kan mediene også påvirke tilskuerne til å vende seg mot, eller bort fra, de andre. I nyhetstekstene er to faktorer avgjørende for utfallet av mediens potensielle påvirkningskraft; konstruksjonen av ulike kombinasjoner av rom og tid, og konstruksjonen av agency.

Kombinasjoner av rom og tid

Når journalister lager en nyhetssak som omhandler lidelse, plasserer de denne lidelsen i rom og tid. Plasseringen forteller TV-seerne noe om hvor nært eller langt borte lidelsen er og om hvor prekær situasjonen er. Konstruksjonene av rom og tid har derfor også betydning for relasjonen mellom de lidende og tilskuerne. Det er rom og tid som stort sett holder fare borte fra tilskuernes trygge virkelighet, og som av og til lar lidelsen komme farlig nær det som er trygt og kjent (Chouliaraki, 2006, s. 85). Når det gjelder den romlige dimensjonen av nyhetsteksten, er følgende spørsmål relevante:

- Er rom aktivt med på å forme det som skjer, eller fungerer det kun som en bakgrunn for handlingen?
- Er det romlige unikt, eller kunne det vært et hvilket som helst sted?
- Finnes det intern differensiering av representasjonene av rom, eller blir disse presentert som en homogen enhet?
- Er de trygge og de farlige sonene adskilt, eller finnes det noe form for interaksjon mellom dem? (Chouliaraki, 2006, s. 86)

For å finne svar på disse spørsmålene, ser Chouliaraki (2006, s. 86) nærmere på semiotiske valg i presentasjonen av nyheten, som for eksempel kameraposisjon og sammensetningen av filmklipp. Siden mitt materiale består av avisartikler vil jeg stille de samme spørsmålene til bildene, men også til tekstene. I noen tilfeller er nemlig ikke filmopptak så annerledes fra de bildene journalister prøver å skape med ord. Et av spørsmålene Chouliaraki (2006, s. 86) stiller seg er hvilke filmklipp man velger å bruke i presentasjonen av en nyhetssak og hvilken posisjon disse er filmet fra. Er de filmet fra selve stedet hvor handlingen foregår/på bakkenivå, ovenfra eller fra et sted langt unna det som foregår? Lignende valg blir også tatt i en nyhetstekst i en avis, kanskje spesielt i reportasjer hvor journalisten f.eks. beskriver situasjonen i en by under et terrorangrep. Det utgjør en nokså stor forskjell for leserne hvorvidt journalisten beskriver de sammenraste bygningene hun/han så da vedkommende fløy over byen i et helikopter, eller om journalisten beskriver hva som skjedde ute i gatene da det smalt. Mange nyhetstekster inneholder ikke slike beskrivelser, og spørsmålene om kameraposisjon er derfor ikke relevante. Det samme gjelder imidlertid for en del av sakene som presenteres på TV av en nyhetsoppleser.

Tidsaspektet har også betydning, fordi det er avgjørende for hvorvidt tilskuerne oppfatter situasjonen som akutt, altså som en hastesak. Hvis bilder av sultrammede barn plasseres i fortiden, som noe som *har* skjedd, er det for eksempel lite vi kan gjøre for dem. Hvis de samme barna derimot er en del av noe som skjer akkurat nå, for eksempel en del av en nødhjelpsaksjon i stadig utvikling, oppfatter vi situasjonen som en krise. Dette fører også med seg helt andre muligheter for handling fra tilskuernes side (Chouliaraki, 2006, s. 87). Når det gjelder tid, stiller Chouliaraki (2006, 86-87) derfor disse spørsmålene til nyhetssendingen:

- Finner nyhetshendelsen sted i nåtiden eller fortiden?
- Framstår tiden som åpen?
- Hvilken effekt har fortiden på nåtiden?
- Hvordan påvirker fortiden mulige alternativer for framtiden?
- Hvilken tid tillegges størst verdi – fortiden, nåtiden eller framtiden? Og dersom framtiden har størst verdi; gjelder det nær eller fjern framtid?

Nærhet i tid og rom har imidlertid ikke alltid en entydig positiv effekt på vår evne til å identifisere oss med de lidende i en nyhetstekst. Nærbilder av ansiktene til sivile i en krigssone kan ofte skape nærhet, men å zoome inn på en svært skadet kropp kan også bidra til dehumanisering. På samme måte kan avstand i noen tilfeller gi rom for medlidenhet. Et panorama-bilde fra Manhattan 11. september 2001 etablerer en avstand mellom tilskuerne og terrorangrepet, men kan likevel bringe terroren nærmere gjennom den refleksjonen det gir rom for. Tilskuerne får her mulighet til å reflektere over omstendighetene rundt terrorangrepet og hvilke konsekvenser det vil få – kanskje også for dem selv (Chouliaraki, 2006, s. 87).

Rom og tid kan imidlertid i praksis være vanskelig å skille fra hverandre. Felles for begge dimensjonene er at de former vårt inntrykk av mediert lidelse. Lidelsen kan blant annet framstå som nær og akutt, eller fjern og forutbestemt. De ulike kombinasjonene av rom og tid bidrar altså i siste instans til å konstruere relasjonen mellom tilskuere og lidende, og jo mer kompleks rom-tid-dimensjonen er, desto mindre er sannsynligheten for annengjøring av de lidende (Chouliaraki, 2006, s. 87-88). Chouliaraki (2006, s. 87) referer til slike komplekse representasjoner av lidelse som «chronotopes of suffering», og disse har etter hennes definisjon fire sentrale kjennetegn. Kronotoper er:

- Konkrete: Hendelsesens kontekst framstår som et konkret, fysisk rom.
- Mangfoldige: Tilskuerne får se flere ulike sider ved den fysiske konteksten.
- Spesifikke: Lidelsens kontekst framstår som et bestemt, unikt rom. Den lidende portretteres også som et individ med flere ulike egenskaper og karaktertrekk.
- Mobile: De trygge og de farlige sonene knyttes sammen på en måte som antyder et bestemt handlingsforhold mellom dem.

Nyheter med alle disse kjennetegnene har ifølge Chouliaraki (2006, s. 88) større potensial for å skape medlidenhet hos tilskuerne, enn nyheter som har ingen eller få av disse. Nyheter med mange av kjennetegnene vil også inneholde flere muligheter for handling, mens en endimensjonal form for rom og tid i verste fall bidrar til dehumanisering av de andre og begrensede handlingsalternativer.

Agency

I teorikapittelet har jeg allerede redegjort for agency som begrep og for forskjellen mellom agency knyttet til agora og teater. Agora-orientert agency handler som nevnt om menneskeliggjøring av de lidende. Det finnes ulike grader av en slik menneskeliggjøring, og Chouliaraki (2006) viser til to typer agency, betinget og selvstendig agency, som er å finne i hvert sitt medlidenhetsregime. Betinget agency er et av kjennetegnene ved krisenyheter, mens selvstendig agency er et trekk ved ekstasenyheter.

I tillegg til denne inndelingen, identifiserer Chouliaraki (2006, s. 124) tre underkategorier av betinget agency i krisenyhetene: bevegelse, blick og erfaring. Bevegelse handler om de lidendes deltakelse i en konkret aktivitet med en bestemt hensikt. Det kan for eksempel være noe så enkelt som at en gruppe båtflyktninger beveger seg fra sin egen båt over til kystvaktens båt. Blick handler på sin side om de lidendes øyekontakt med tilskuerne via kamera. Øyekontakten er en form for handling som søker en respons fra tilskuerne og kan fungere som en appell om hjelp. Chouliaraki (2006) er ikke den første som ser en appell i andre menneskers ansikt. Butler (2016, s. 77) påpeker at dersom filosofen Emmanuel Levinas har rett, og det er «den andres» ansikt som krever en etisk respons fra oss, vil det si at normene som avgjør hvem som er mennesker også har et visuelt uttrykk. Normene kan gi mennesker ansikt, men de kan også viske dem ut. De kommer med andre ord til uttrykk gjennom bildets innramming.

Den tredje formen for agency er erfaring. De lidende trenger ikke nødvendigvis få øyekontakt med tilskuerne. De kan også representere en erfaring som tilskuerne gjenkjenner som allmennmenneskelig. For eksempel kan en kvinne med et barn på fanget representere en slik erfaring i form av morsrollen. Hvilke erfaringer som faller inn under denne definisjonen er imidlertid et åpent spørsmål. Chouliaraki (2006, s. 124; 142) nevner morsrollen som eksempel, men påpeker at slike «universelle» erfaringer i en vestlig nyhetsdiskurs er definert ut fra et vestlig ståsted. I den forbindelse viser hun til representasjonene av Amina Lawal som bærer preg av et ambivalent forhold mellom det verbale og det visuelle. Det verbale plasserer henne i en vestlig diskurs hvor det å føde et barn utenfor ekteskap ikke er en kriminell handling, men hennes rett som kvinne. Aminas erfaringer blir dermed plassert innenfor en ramme som gjør henne mer menneskelig og gir mening for et vestlig publikum. Samtidig viser det visuelle en passiv kvinne tilsynelatende uten agency. Hun snakker ikke, lytter kun til en mann ved siden av henne, og søker ikke øyekontakt med kameraet. Denne formen for

passivitet er likevel annerledes enn den vi finner i bilder av sultende barn. Den er gjenkjennelig for vestlige tilskuere; Amina er i denne nyhetssaken passiv fordi hun blir undertrykt av et patriarkalsk samfunn. Som et resultat av dette krymper også avstanden mellom den lidende og tilskuerne.

Chouliaraki (2006, s. 89) refererer også til de lidendes agency som «stemme». Dette begrepet handler ikke kun om verbal stemme. Det inkluderer også andre muligheter de lidende har til å fange tilskuernes oppmerksomhet og gjøre dem klar over situasjonen de befinner seg i. Øyekontakt kan for eksempel være én måte å oppnå dette på. Chouliaraki (2006, s. 88) refererer til de lidendes mulighet til å snakke som en av forskjellene i agency mellom krisenyheter med lite agency og ekstasenyhetene i forbindelse med 11. september. I Chouliarakis (2006) krisenyheter er det ingen av de lidende som blir intervjuet eller sier noe som fanges opp av kamera. Det er ikke tilfellet i mitt materiale. Det er riktig nok sjelden snakk om svært lange eller dyptpløyende intervjuer, men det finnes flere sitater fra de lidende selv, og dette utgjør en forskjell sammenlignet med total taushet. Jeg velger derfor å inkludere «stemme» som en fjerde variant av betinget agency, men da avgrenset til verbal stemme. I teksten kommer de lidendes stemme til uttrykk gjennom intervjuer eller ved at de blir sitert (direkte eller indirekte) via en tredjeperson. Jeg opererer altså med fire typer betinget agency i analysen av krisenyheter, i stedet for tre.

Når det gjelder selvstendig agency, har denne typen tre kjennetegn (Chouliaraki, 2006, s. 159). For det første oppheves skillet mellom hjelperne og de lidende. I nyhetsrapportene fra terrorangrepet 11. september var for eksempel amerikanere både hjelpere og lidende. For det andre er de lidende i stand til å både sørge over sin egen lidelse og analysere den. Dette kan de blant annet gjøre gjennom rollene som journalister og vanlige mennesker. Og for det tredje har de lidende i ekstasenyheter kapasitet til å respondere på lidelsen de blir påført. De er ikke kun lidende, men også politikere og militære ledere, og de er i stand til å iverksette tiltak for å forhindre mer lidelse (Chouliaraki, 2006, s. 159).

Medlidenhetsregimer

Nederst på rangstigen i medlidenhetshierarkiet finner vi eventyr-nyhetene. Navnet kommer av at en slik nyhet oppleves litt på samme måte som et eventyr, eller som en oppdagelsesferd, lik den Ulysses la ut på i James Joyces roman fra 1922. Han vandret rundt i det filosofen Mikhail

Bakhtin har beskrevet som “the spaces of an alien world [...] filled with isolated curiosities and rarities that bear no connection to each other” (Chouliaraki, 2006, s. 97). Denne typen nyheter får hendelsene de rapporterer om til å virke som nettopp et resultat av tilfeldigheter og isolerer dem fra andre hendelser. Av den grunn mislykkes slike nyheter, ifølge Chouliaraki (2006, s. 97), i å få tilskuerne til å respondere på lidelsen de rapporterer om.

Den viktigste forskjellen mellom krisenyheter og eventyrnyheter er derfor at førstnevnte presenterer lidelse på en måte som krever umiddelbar handling. Tre faktorer bidrar til denne forskjellen:

- I eventyrnyheter er de visuelle elementene statiske mens de verbale er minimale beskrivelser med svakt emosjonelt potensial. Krisenyhetene består derimot av visuelt og verbalt komplekse narrativer med økende grad av emosjonelt potensial (dette punktet omhandler multimodal analyse).
- Eventyrnyheter inneholder endimensjonale og abstrakte kombinasjoner av rom og tid, mens krisenyheter inneholder spesifikke, konkrete, mangfoldige og mobile kombinasjoner av rom og tid – det Chouliaraki (2006) beskriver som kronotoper. Slike kronotoper plasserer lidelse innenfor rammene av levde liv, i tillegg til at de ofte gir lidelsen historisk kontekst og presenterer et eller flere alternativer for framtiden. I noen tilfeller kan de også skape en forbindelse mellom lidelsen og den trygge sonen og på den måten presentere tilskuerne for mulige handlingsalternativer.
- Eventyrnyheter mangler agency. Beskrivelsene av de lidende tar utgangspunkt i antall, og bidrar ofte til dehumanisering. Det finnes heller ingen andre aktører i eventyrnyhetene, for eksempel hjelpere eller skyldige. I krisenyhetene finner vi derimot betinget agency. Her er de lidende aktive, har flere egenskaper og eksisterer i samspill med hjelpere og skyldige. Betinget agency innebærer imidlertid at de lidendes agency er begrenset. Denne typen agency er ikke effektiv nok til at de lidende kan endre sin egen situasjon, og det er derfor behov for ekstern inngripen. Betinget agency bidrar likevel til å menneskeligjøre de lidende på en måte som ikke er mulig i eventyrnyheter (Chouliaraki, 2006, s. 119).

Ekstasenyhetene skiller seg på sin side fra både eventyr- og krisenyhetene. Dette er det medlidenhetsregimet som har størst potensial for medlidenhet, og det hever seg over krisenyhetene på fire områder:

- Overgangen til ekstasenyheter innebærer en endring fra ordinære nyhetssendinger til en kontinuerlig live-sending, satt sammen av ulike sjangre og muligheter for ulike grader av handling. Dette punktet hører til multimodal analyse.
- Den medfører også en endring fra krisenyhetenes kronotoper til ekstatiske kronotoper. Dette betyr at konstruksjoner av rom og tid i likhet med krisenyhetene plasser lidelsen i de levde livs kontekst, men at disse i tillegg skaper historiske vendepunkt og knytter lidelsen opp mot verden som helhet, slik at «menneskeheten» blir konstruert som vitne simultant med at lidelsen/hendelsene pågår.
- Ekstasenyheter bærer som nevnt preg av selvstendig agency i stedet for betinget agency. Forskjellen mellom disse har jeg beskrevet under redegjørelsen av ulike typer agency i dette kapittelet.
- Selvstendig agency er også sentralt i konstruksjonen av relasjonen mellom de vestlige tilskuerne og de lidende. Det skaper en refleksiv identifikasjon hvor tilskuerne forholder seg til de lidendes situasjon kontinuerlig og ved mange forskjellige anledninger Chouliaraki (2006, s. 158).

Datainnsamling

Aviser

Materialet i denne studien er hentet fra Aftenposten, Verdens Gang (VG), Dagbladet, Bergens Tidende (BT) og Adresseavisen. Dette er de fem største avisene i Norge etter opplag per 2016 (Medienorge, 2016). Aftenposten, VG og Dagbladet blir regnet som riksdekkende aviser, mens BT og Adresseavisen ofte omtales som regionsaviser. Jeg har gjennom søk i databasen

A-tekst undersøkt hvorvidt materialet mitt ville sett annerledes ut dersom jeg hadde hentet tekstene fra de fem største riksavisene i stedet. Jeg fant imidlertid ut at det ikke ville hatt nevneverdig betydning, hverken for antall saker eller tekstenes lengde. Siden min interesse for temaet bunner i hvilken mulig påvirkning avistekstene kan tenkes å ha på leserne, ønsket jeg derfor å velge de avisene som har flest lesere, da jeg mener at dette øker oppgavens relevans. Det er altså heller ikke et mål å sammenligne de ulike avisenes profil, men å nærme seg et inntrykk av det totale bildet av pressedekningen av Den sentralafrikanske republikk.

Jeg har likevel valgt å kun inkludere artikler fra avisenes papirutgaver i utvalget. 73 prosent av Norges befolkning leser aviser daglig, enten på nett eller i papirutgave. Andelen som leser aviser på nett er noe større enn andelen som velger papir (Statistisk sentralbyrå, 2017), men det er liten grunn til å tro at innholdet i nyhetsartiklene på disse to plattformene skiller seg fra hverandre i avgjørende grad. Jeg har derfor valgt å analysere papiraviser, siden jeg da kan bruke databasen A-tekst. Denne databasen forenkler analyseprosessen, da den gir mulighet til å gjøre mer avanserte søk enn det nettavisene tilbyr, i tillegg til at alt materialet er tilgjengelig på samme sted.

Periode

Jeg har valgt å analysere avisartikler som ble trykket i perioden mellom 1. januar 2013 til 31. desember 2017. Jeg valgte begynnelsen av 2013 som startpunkt, fordi dette året markerer begynnelsen på mediernes oppmerksomhet rundt den seneste krisen i Den sentralafrikanske republikk. Siden jeg ønsket å studere utviklingen av pressedekningen over flere år, inkluderte jeg så mange år som mulig ved å sette sluttdatoen for perioden til siste dag i 2017, som også er det året jeg startet arbeidet med denne oppgaven.

Grunnen til at jeg har valgt å analysere artikler fra en lengre periode er hovedsakelig at det gir større muligheter for også å inkludere en analyse av hvilke nyhetskriterier krisen oppfyller på ulike tidspunkt og hvilken sammenheng dette eventuelt har med grad av medieoppmerksomhet og medlidenhet. Ved å studere pressedekningen over flere år, kunne jeg identifisere perioder med mer eller mindre medieoppmerksomhet og undersøke forskjeller og likheter mellom disse. Det ga meg også mulighet til å ta utgangspunkt i et større antall avisartikler, da en periode på for eksempel ett år ville gitt et mer begrenset materiale.

Sjanger

Jeg har valgt ikke å inkludere kommentarer, kronikker, ledere og lignende sjangre i analysen, fordi min hovedteori er rettet mot nyhetssjangeren. Jeg har allerede gjort enkelte tilpasninger for å muliggjøre en overgang fra TV til avis. Dersom jeg skulle gjort enda flere tilpasninger for å endre avissjanger i tillegg, ville jeg skapt for stor avstand til Chouliarakis (2006) opprinnelige teori. Mitt materiale består derfor av 27 nyhetsartikler og reportasjer.

Dette antallet inkluderer imidlertid en mindre undersak i en større nyhetsartikkel. Siden den har sin egen tittel og ingress er den for ordens skyld oppgitt som en separat artikkel i litteraturlisten, men i analysen behandler jeg disse to som én artikkel, da de skaper hverandres kontekst og i praksis framstår som en enhet. Når jeg oppgir «Andreassen, 2013a, s. 16-17» som referanse inkluderer dette altså «Andreassen, 2013b, s. 17». I analysen kommer jeg derfor til å referere til det totale antallet nyhetsartikler og reportasjer som 26, ikke 27. I tillegg har jeg samlet inn 116 notiser og enkelte andre saker som var for kortfattede til å oppfylle kriteriene for krisenyheter (se litteraturliste for referanser). Disse bidrar som tidligere nevnt hovedsakelig til å illustrere grad av medieoppmerksomhet i forbindelse med analysen av delspørsmål én.

Avgrensning av tema og gjennomføring av søk i A-tekst

Jeg har tatt utgangspunkt i Flyktningshjelpens årlige oversikt over verdens mest neglisjerte fluktkriser i valget av «glemt krise». Det bør nevnes at disse listene viser det internasjonale samfunnets manglende respons på visse humanitære kriser, og de sier derfor lite om norsk pressdekning isolert sett, slik jeg gjør i denne oppgaven. Likevel viser mitt materiale at også deler av norsk presse følger internasjonale trender og derfor bidrar til neglisjering av krisen i Den sentralafrikanske republikk.

Bakgrunnen for valget av den humanitære krisen i Den sentralafrikanske republikk, går også fram av tidligere beskrivelser av denne krisens posisjon som en «glemt krise». Dette er med andre ord et land som egner seg som sentrum for denne oppgaven. Jeg kunne imidlertid valgt å analysere artikler om flere forskjellige glemte kriser. Det kunne vært interessant å undersøke likheter og ulikheter mellom et større antall glemte kriser, men da måtte jeg mest sannsynlig

kortet ned på antall år i utvalgsperioden. Jeg har altså valgt å prioritere et større antall artikler om én krise, i stedet for færre artikler om flere kriser.

Enkelte artikler og notiser har imidlertid også blitt ekskludert fra materialet. Det gjelder blant annet det jeg har kalt tema-artikler, og det finnes 15 (Andreassen, 2014e, s. 12-13; Bajoghli, 2013, s. 16; Bjørnstad, 2015, s. 10; Buan, 2013, s. 18; Eisenträger, 2014, s. 24; Haugsbø & Berglund, 2013, s. 12; Kampesæter, 2015, s. 6; Samuelsen, 2014a, s. 14-15; Samuelsen, 2015d, s. 10-11; Seidelin, 2014a, s. 14-15; Seidelin, 2014b, s. 16-17; Skjetne, 2017, s. 27-28; Sørensen, 2017, s. 24-25; Thomsen, 2014, s. 14-15; Wallenius, 2017, s. 18-19) slike artikler som omtaler krisen i Den sentralafrikanske republikk i løpet av utvalgsperioden. Disse artiklene nevner krisen i landet, men i svært korte trekk. Artiklenes vinkling er rettet mot et annet overordnet tema, og Den sentralafrikanske republikk nevnes ofte som et eksempel på et av mange land eller kriser som er relatert til artiklenes hovedtema. Disse artiklene kan altså ikke analyseres på samme måte som de andre, da det som eventuelt skaper potensial for medlidenhet eller solidaritet ofte er representasjoner av lidelse i andre land, mens Den sentralafrikanske republikk kun blir viet et par setninger.

Jeg har også ekskludert avisartikler som omhandler den væpnede gruppen «The Lord's Resistance Army» (LRA) og dens leder Joseph Kony på grunn av manglende fokus på den humanitære krisen i Den sentralafrikanske republikk. Det finnes to notiser (Bergens Tidende, 2013, s. 19; Dagbladet, 2017, s. 6) og to nyhetsartikler (Andreassen, 2013d, s. 17; Raghavan, 2013c, s. 13;) som handler om LRA – og nevner Den sentralafrikanske republikk – fra 2013 til 2017, i tillegg til en tema-artikkel som også inneholder noen avsnitt om gruppen (Sørensen, 2017, s. 24-25). Joseph Kony og hans soldater ble beryktet for sin fremferd mot sivile under konflikten i nord-Uganda fra 1986-2008 (Atkinson, 2009, s. 6). I senere tid har de også fått oppmerksomhet gjennom den omstridte dokumentaren «Kony 2012» som ble produsert av den amerikanske aktivist-organisasjonen «Invisible Children» i 2012 (Invisible Children, 2012). Det er i hovedsak LRAs historie i Uganda som er utgangspunktet for oppmerksomheten både i dokumentaren og i artiklene i mitt materiale, selv om de nå befinner seg i Den sentralafrikanske republikk. Joseph Kony er et interessant mediefenomen, men det er begrenset hva artiklene om ham kan si om pressedekningen av den humanitære krisen i SAR, spesielt når det gjelder historisk kontekst. Jeg har derfor valgt å utelukke disse artiklene fra materialet.

Utover dette har jeg inkludert alle artikler som handler om ulike aspekter ved den humanitære krisen i Den sentralafrikanske republikk. Jeg har søkt på «Den sentralafrikanske republikk» i A-tekst og avgrenset søkene til den aktuelle perioden og til de ordinære utgavene av de utvalgte avisene (altså ikke magasinutgaver). Jeg har inkludert søkeresultater fra både tittel, ingress og brødtekst og deretter gått gjennom disse manuelt for å plukke ut de artiklene som er relevante for problemstillingen. Dette er mer tidkrevende enn å søke i kun tittel og ingress, men det gjør det mer sannsynlig at jeg har klart å fange opp alle artiklene som burde være med i materialet mitt.

Studiens begrensninger

Denne oppgaven har enkelte svakheter og begrensninger. Som det vil framgå av litteraturlisten finnes det for eksempel en overvekt av artikler fra Aftenposten i det materialet jeg analyserer. Dette ville vært et større problem i en kvantitativ studie. Siden jeg har valgt å analysere artikler fra de fem største avisene i Norge med den hensikt å skape en viss grad av bredde i tillegg til dybde, skulle artiklene likevel ideelt sett vært jevnere fordelt på de ulike avisene. Samtidig er denne fordelingen i tråd med funnene jeg gjør i analysen. Krisen får svært lite medieoppmerksomhet, og dette gjenspeiles også i antallet aviser som velger å dekke den.

Det bør også nevnes at denne oppgaven kun kan si noe om materialets *potensiale* for å skape medlidenhet eller solidaritet. Den måler ikke på noen måte hva avisleserne faktisk føler eller tenker når de leser artiklene. Det ville kreve en helt annen type oppgave. Den tar derimot utgangspunkt i et teoretisk rammeverk og bruker dette til å si noe om i hvilken grad det er sannsynlig at disse artiklene under de rette omstendighetene kan bidra til å skape solidaritet. Med solidaritet mener jeg her både solidarisk oppmerksomhet og konkret, solidarisk handling. Når jeg da enkelte steder i denne oppgaven bruker uttrykk som «produksjon av medlidenhet», sikter jeg altså til potensialet for medlidenhet som kan oppstå i representasjonene av relasjonen mellom de lidende og tilskuerne. Dette blir enkelte ganger, av hensyn til setningenes lengde, ikke uttrykt i klartekst. Dette er imidlertid heller en presisering av studiens begrensninger enn av dens svakheter. Analysen nærmer seg problemstillingen fra en bestemt teoretisk og metodologisk innfallsvinkel. Den har som mål å bidra til økt innsikt, men

ingen akademisk tekst vil kunne gi en uttømmende beskrivelse av virkeligheten. Denne begrensingen blir altså stående som en mulighet for andre til å nærme seg temaet fra en annen vinkel.

4 Analyse

Chouliaraki (2006) identifiserer som nevnt tre ulike medlidenhetsregimer innenfor vestlig nyhetsdiskurs. Min analyse av den norske pressedeckningen av SAR viser at den har flere fellestrekk med en slik diskurs, og at skillet mellom ulike medlidenhetsregimer også er relevant i denne sammenhengen. Ekstase-nyheter er riktig nok fraværende i pressedeckningen av Den sentralafrikanske republikk, og dette er sannsynligvis en konsekvens av at ingen nyheter fra SAR blir sett på som så viktige at de rettferdiggjør et sjangerbrudd. En ekstase-nyhet er mer enn en én- eller tosiders avisartikkel. En slik nyhet vil oppta flere sider av avisen; andre nyhetssaker må ofres fordi det har skjedd noe som må dekkes fra flere ulike vinkler over mange sider. I tillegg vil analysen også vise at de lidende i dette materialet har betinget agency. Deres agency bærer ikke preg av den selvstendigheten vi finner hos de lidende i ekstase-nyhetene.

De andre to medlidenhetsregimene sammenfaller i stor grad med hver sine nyhetssjanger. Nyhetsartiklene og reportasjene oppfyller flest av krisenyhetenes kriterier, mens notisene (i tillegg til noen få svært korte nyhetssaker) best kan karakteriseres som eventyrnyheter. Dette er ikke overraskende da disse sjangerne deler mange av medlidenhetsregimenes kjennetegn. Notisene er korte i form, og det er dermed lite rom for kompliserte multimodale narrativer lik dem vi kan finne i krisenyheter. Verbal modus består hovedsakelig av deskriptive rapporter med vekt på oppsummering av hvem, hvor og hvordan – ikke hvorfor. De inneholder nesten aldri bilder eller andre grafiske elementer, og plasseres sjelden i en kontekst som kan kaste lys over hendelsene. Tekstene er også for korte til å inneholde annet enn svært reduserende beskrivelser av de lidende, og det er dette som skaper et fravær av agency. Av samme grunn er det svært få hjelpere og skyldige som, i den grad de finnes, blir tildelt agency av større betydning.

Noen notiser kan naturligvis inneholde enkelte kjennetegn fra krisenyhetene, på samme måte som krisenyhetene i noen tilfeller befinner seg i grenseland mellom de to medlidenhetsregimene. Inndelingen av nyhetene i de to medlidenhetsregimene er derfor et resultat av en totalvurdering. Detaljene bak totalvurderingen av krisenyhetene utgjør store deler av denne analysen. Når det gjelder eventyrnyhetene, er de nødvendige for å svare på det første delspørsmålet, men utover dette har de en underordnet rolle i oppgaven som helhet. Det er krisenyhetene som er mest relevante for denne oppgavens problemstilling, og da særlig delspørsmålet om hvorvidt relasjonen mellom de lidende og tilskuerne har potensial til å bidra til solidarisk oppmerksomhet. Dette fordi det er dette medlidenhetsregimet som i Chouliarakis (2006, s. 196-197) analytiske univers konstruerer en relasjon hvor tilskuerne innehar rollen som verdensborgere. Av de to medlidenhetsregimene i dette materialet er det også i krisenyhetene det er størst mulighet for å finne en medlidenhet som kan skape grunnlag for solidaritet.

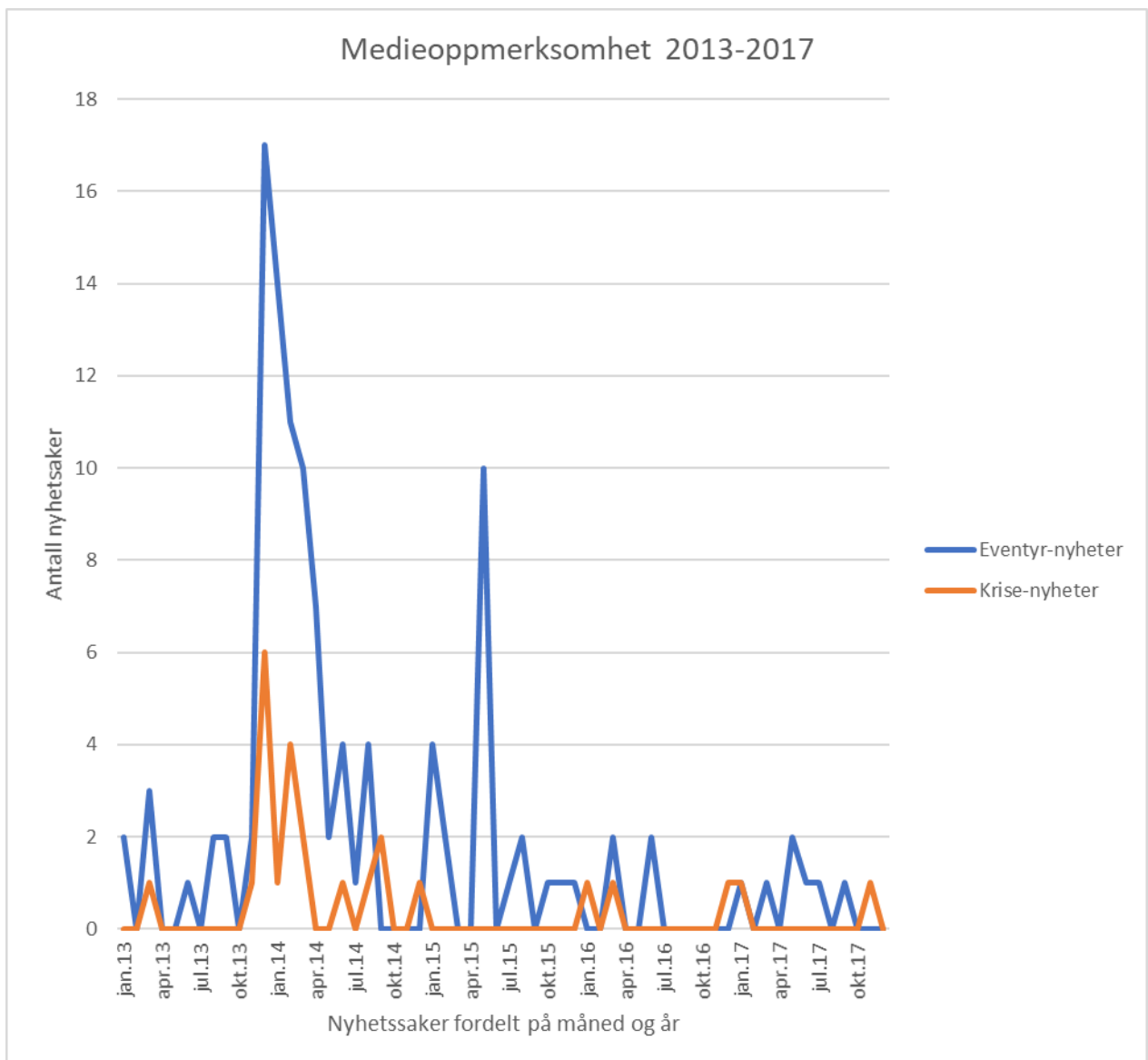
En stor del av analysen vil altså handle om hvor på medlidenhetsskalaen de ulike krisenyhetene befinner seg. For å finne svar på dette må jeg undersøke hvordan journalistene konstruerer relasjonen mellom tilskuere og lidende, og med utgangspunkt i funn fra denne analysen, vil jeg svare på i hvilken grad relasjonen har en solidarisk karakter. Først skal jeg imidlertid undersøke om det i dette materialet er mulig å se en sammenheng mellom oppfyllelse av nyhetskriterier og produksjon av medlidenhet.

Norsk pressedekning av SAR fra 2013 til 2017: På hvilke tidspunkt får krisen mest medlidenhet?

Materialet i denne studien består av 26 krisenyheter og 116 eventyrnyheter, som er ujevnt fordelt utover perioden fra 2013 til 2017. En opphopning av krisenyheter på et bestemt tidspunkt eller i en bestemt periode i løpet av disse årene er et tegn på økt medlidenhet. Det vil variere hvor stor grad av medlidenhet krisenyhetene inneholder, men dette vil likevel være perioder med økt medlidenhet sammenlignet med perioder hvor det kun finnes eventyrnyheter, eller hvor det er få krisenyheter. Her vil jeg derfor gjøre rede for hvordan krisenyhetene er fordelt utover de fem årene materialet er hentet fra. Deretter vil jeg undersøke om materialet i perioder med økt medlidenhet har fellestrekk som kan forklare

denne økningen. Grafen nedenfor viser denne fordelingen, og her har jeg i tillegg inkludert eventyrnyhetene. Dette har jeg gjort for også å kunne identifisere perioder med lite eller ingen medlidenhet og hva som karakteriserer de hendelsene som finner sted i slike perioder.

I grafen under ser vi at det finnes én lengre periode med økt medlidenhet fra desember 2013 til mars 2014 og flere perioder med lite medieoppmerksomhet.

I desember 2013 øker antall eventyrnyheter. Fra januar til november 2013 ligger antallet på 0-3 per måned, mens jeg i desember teller hele 17 eventyrnyheter fordelt på de fem avisene. Denne trenden fortsetter inn i 2014, før antallet begynner å gå nedover og til slutt i mai har sunket til to igjen. Det finnes en tilsvarende økning i antall krisenyheter mot slutten av 2013.

Antallet stiger ikke til like store høyder som eventyrnyhetene, men det er også generelt færre krise- enn eventyrnyheter i materialet. I de andre årene og månedene er null krisenyheter den verdien som forekommer oftest. I 2013, 2016 og 2017 finner vi én krisenyhet i enkelte måneder, men aldri flere enn dette. Kun i desember 2013 stiger antallet til seks, i tillegg til at det finnes totalt sju krisenyheter fra januar – mars 2014, og seks fordelt utover resten av dette året. Parallelt med økningen i eventyrnyhetene finner vi altså også en økning i antall krisenyheter.

Den totale medieoppmerksomheten i denne perioden er fremdeles svært lav sammenlignet med oppmerksomheten som vies humanitære kriser i en rekke andre land. Samtidig er det tydelig at noe endrer seg i løpet av disse månedene. Den humanitære krisen går fra å være nesten fullstendig ignorert til å ta større plass, mens individene trer fram fra skyggen av tallene, og appellene om hjelp blir mer insisterende. Kanskje kan den varierende graden av medlidenhet også bidra til å kaste lys over forholdet mellom soner av trygghet og soner av fare – mellom de som lider og de som er tilskuere til andres lidelse.

Hvilke sider ved krisen i Den sentralafrikanske republikk framheves i perioden med økt medlidenhet?

I desember 2013 har fem av seks avisartikler fokus på de internasjonale styrkene – i form av at FN har tatt en beslutning om å sende en fredsbevarende styrke til landet og/eller at Frankrike sender/har sendt flere soldater. Det vil si at journalisten plasserer en eller begge disse hendelsene i tittel, ingress og/eller i begynnelsen av artikkelen (Aftenposten, 2013, s. 17; Andreassen, 2013a, s. 16; Bruaset, 2013, s. 20; Evensen, 2013, s. 14; Svendsby, 2013, s. 16-17). Den økte medieoppmerksomheten i perioden desember 2013 til mars 2014 starter med andre ord med at det internasjonale samfunn øker sin tilstedeværelse i konflikten. Et annet tema som går igjen er hvordan konflikten eskalerer, med svært mange drepte og økende voldsbruk. Samtlige artikler i perioden med økt medieoppmerksomhet inneholder ulike varianter av denne vinklingen, med unntak av én som gjør antall flyktninger og den humanitære situasjonen i Leger Uten Grensers flyktningleir til hovedsak (Evensen, 2013, s. 14).

Det er imidlertid ikke kun det høye antallet drapsofre som er i fokus. Også *hvordan* de blir drept og grad av brutalitet får mye oppmerksomhet. Artikkene tegner et bilde av en konflikt

som bare blir «blodigere og blodigere fra dag til dag» (Fransson, 2014, s. 18), og hvor folk ikke bare blir drept; de blir «slaktet ned» (Svendsby, 2013, s. 16). I hele 10 av 13 avisartikler (Aase, 2014, s. 16-20; Andreassen, 2013a, s. 16-17; Andreassen, 2013c, s. 16-17; Fransson, 2014, s. 18; Höije, 2014, s. 18-19; Johansen, 2014, s. 2-3; Raghavan, 2014a, s. 11; Raghavan, 2014b, s. 16-17; Samuelsen, 2014c, s. 13; Svendsby, 2013, s. 16-17) fra desember 2013 – mars 2014 legger journalistene vekt på brutaliteten ved voldshandlingene og/eller beskriver hvordan de sivile blir drept eller skadet – ofte svært detaljert. De skriver om barn som har vært vitne til «lemlestedede kropp, armer som er blitt sprengt bort, lik uten hoder og blod, mye blod» (Andreassen, 2013c, s. 16), i tillegg til en nødhjelpskoordinator som har sett «lårben som var kuttet rett over av en machete» og «fingre som kun hang i skinnet» (Johansen, 2014, s. 2). Også i de 13 artiklene og reportasjene som finnes i resten av materialet er dette tilfellet for litt over halvparten av nyhetssakene (Aspunvik, 2014, s. 13; Hanssen, 2016, s. 10; Rasmussen, 2017, s. 20; Säll, 2013, s. 15; Sieff, 2016, s. 10-13; Solberg, 2014a, s. 4-5; Solberg, 2014b, s. 4-6).

Bildene i artiklene reflekterer vektleggingen av disse utvalgte konfliktorienterte sidene ved krisen. 18 av totalt 26 artikler inneholder bilder av soldater, opprørere, sårede eller lik (Aase, 2014, s. 17-20; Aftenposten, 2013, s. 17; Andreassen, 2013a, s. 17; Andreassen, 2013c, s. 16-17; Bruaset, 2013, s. 20; Ege, 2016, s. 27; Evensen, 2013, s. 14; Fransson, 2014, s. 18; Hanssen, 2016, s. 10; Höije, 2014, s. 18-19; Magnus, 2013, s. 19; Raghavan, 2014a, s. 11; Raghavan, 2014b, s. 16-17; Sieff, 2016, s. 11; Solberg, 2014a, s. 4-5; Solberg, 2014c, s. 5; Svendsby, 2013, s. 16-17; Sævereid, 2017, s. 21). Det er mer å si om representasjonene av vold og de væpnede gruppene, men dette kommer jeg tilbake til i analysen av de skyldige. Her er det imidlertid relevant at Den sentralafrikanske republikk dukker opp på radaren til norske aviser akkurat i den perioden hvor volden og brutaliteten øker i styrke.

Dette er ikke overraskende. Simonsen og Eide (2008, s. 53) observerer endringer i det de kaller den «store Afrika-fortellingen», men beskriver hovedlinjene i fortellingen som «bemerkelsesverdig seiglivet». De viser hvordan mediedekningen av det afrikanske kontinent inneholder en svært stor andel «k-stoff», altså innhold som omhandler krig, katastrofe og konflikt. De årene afrikanske land får mest oppmerksomhet er også de årene hvor det pågår en krig i et eller flere av landene, og hvor denne kan sees i sammenheng med europeisk tilstedeværelse (Simonsen og Eide, 2008, s. 50). Hovedlinjene i den store Afrika-

fortellingen fortsetter med andre ord i representasjonene av Den sentralafrikanske republikk fra 2013-2017. Det er først ved økt europeisk og internasjonal tilstedeværelse i 2013 at medieoppmerksomheten øker noe, og vi kan også se en gjennomgående vektlegging av k-stoff i avisartiklene. Dette er altså både en periode med økt medlidenhet og en periode som bidrar til å opprettholde den afrikanismen Simonsen og Eide (2008) beskriver.

Hvilke sider ved krisen i Den sentralafrikanske republikk blir neglisjert av norsk presse?

Nyhetsbyrået AP talte minst 5186 drepte mellom januar og september i år – men sier at dette trolig bare er en brøkdel av det egentlige antallet. Ingen vet hvor mange som er drept av den humanitære krisen: Moren som ikke nådde sykehuset i tide, barnet som døde av malaria på flukt. (Solberg, 2014, s. 5).

Sitater som dette er det få av i mitt materiale. Det finnes heller ikke mange artikler som handler om moren som ikke nådde sykehuset i tide, eller om barnet som døde av malaria. Disse menneskene dør ikke av direkte, men av indirekte vold - det som ofte blir definert som strukturell vold. Ifølge Farmer (2004, s. 307) er strukturell vold et resultat av sosiale strukturer som for eksempel bidrar til fattigdom og ulikhet. På samme måte er det mange dødsfall som i en humanitær krise skyldes en forverring av levekår i stedet for direkte vold. Dødsfall som er et resultat av strukturell vold er underrepresentert i materialet og utgjør sannsynligvis en stor andel av krisens neglisjerte nyheter.

Det samme kan sies om gode nyheter. Det mest slående eksempelet på dette er året 2015 hvor Den sentralafrikanske republikk opplevde en nedgang i volden og en noe mer stabil sikkerhetssituasjon. Til tross for at begynnelsen av 2015 markerte en relativt kort opptur – mot slutten av året blusset konflikten opp igjen flere steder i landet (United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs, 2016, s. 8) – er dette det eneste året hvor det ikke finnes en eneste nyhetsartikkel eller reportasje. I de påfølgende årene er interessen fra mediene fremdeles lav, selv om situasjonen i landet blir verre igjen. Mai 2016 markerer starten på en kraftig økning i voldsbruk (United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs, 2017, s. 9), og antallet internt fordrevne stiger med 70 prosent i løpet av 2017. Det totale antallet flyktninger ved utgangen av dette året var også høyere enn noen gang før (United Nations Security Council, 2018, s. 6).

Den største forskjellen på situasjonen i de senere årene og perioden med økt medieoppmerksomhet i 2013 og 2014 er antall drepte. Ifølge en FN-publisert rapport gjennomført av «The Mapping Project» (2017, s. 120; 123) ble rundt 1000 mennesker drept i Bangui fra 5. til 6. desember i 2013, mens det fra desember 2013 til oktober 2014 har blitt dokumentert drap på 3003 personer. Det finnes få fullstendige oversikter over antall drepte fra 2015 og utover, men jeg har ikke funnet rapporter som tyder på at et like stort antall mennesker har blitt drept på så kort tid siden 2013/2014. En 70 prosent økning av internt fordrevne i 2017 innebærer imidlertid en drastisk forverring av den humanitære situasjonen, uten at dette får tilsvarende økt oppmerksomhet i avisene i denne studien. En annen forskjell mellom 2013/2014 og resten av perioden er at det ikke finner sted noen endringer som er relatert til de internasjonale aktørene, med unntak av overgrepsskandalen i 2016. Denne skandalen er til gjengjeld i sentrum for to av totalt tre artikler i materialet det året. Med andre ord kan vi si at de fleste sider ved krisen i Den sentralafrikanske republikk blir neglisjert av avisene i denne studien – kun noen svært få får oppmerksomhet. Siden krisen får svært lite medieoppmerksomhet, og det kun finnes et begrenset antall krisenyheter, er de neglisjerte nyhetene desto flere.

Finnes det en sammenheng mellom SARs oppfyllelse av nyhetskriterier og grad av medieoppmerksomhet og medlidenhet?

Med utgangspunkt i et begrenset materiale, er det vanskelig å trekke sikre konklusjoner. Det er likevel mulig å oppdage noen mønstre i hvordan pressen dekker krisen på ulike tidspunkt, dersom vi ser utviklingen av både krisen og pressedekningen i lys av nyhetskriteriene. Hva sier det for eksempel om pressedekningen når vold i så stor skala som ved begynnelsen av krisen kun bidrar til et minimum av oppmerksomhet og medlidenhet? Det *kan* si noe om at grensen for hva som er en sensasjon ikke er lik for alle land. Cottle (2009, s. 47) refererer til dette fenomenet som «the calculus of death». Ifølge ham er dette en institusjonalisert og normalisert del av journalistisk praksis. Når vestlige journalister regner ut hvilken nyhetsverdi et bestemt antall døde mennesker har, er ikke antallet det eneste avgjørende – kulturell og økonomisk nærhet til Vesten er også en stor del av regnestykket.

Både nærhet, sensasjon og til en viss grad aktualitet ser altså ut til å kunne være sentrale kriterier når det gjelder grad av medlidenhet i materialet. Det er først når nærheten til Vesten og antall drepte øker, at konflikten får økt oppmerksomhet i form av flere krisenyheter.

Nyhetskriteriene sensasjon og aktualitet blir imidlertid også påvirket av hvordan pressen konstruerer et lands normaltilstand. Joye (2010, s. 13) beskriver for eksempel hvordan utbruddet av SARS i Kina stemte overens med allerede eksisterende representasjoner av landet i vestlige medier. SARS-krisen framstod dermed ikke som noe nytt og overraskende for vestlige mediekonsumenter, og dette var en av årsakene til at den på flere tidspunkt fikk lite medieoppmerksomhet. Det samme kan sies om artiklene om Den sentralafrikanske republikk. Videre analyse vil vise hvordan disse i mange tilfeller både bekrefter gamle stereotypier og skaper et virkelighetsbilde hvor kriser og lidelse framstår som uunngåelig i dette landet.

Rom og tid

Utvidelsen av visualisering som begrep er også relevant for analysen av rom og tid. Når Chouliaraki (2006, s. 119) redegjør for hva som kjennetegner kronotoper, vektlegger hun igjen hvordan filmkameraets visualisering gir konkrete representasjoner av lidelse ved å vise lidelsens fysiske kontekst. Det er variasjoner i denne konteksten som gjør at representasjonene kan beskrives som mangfoldige. Kameraet spiller altså en sentral rolle i to av kronotopenes fire kjennetegn. I tillegg til å være konkrete og mangfoldige, er kronotoper spesifikke og mobile, men en spesifikk plassering i rom og tid oppnås like enkelt, og ofte på samme måte, i tekst og bilder som i en tv-sending.

Heller ikke overgangen fra mobilitet i tv-sendinger til mobilitet i avisartikler utgjør et problem. De trygge og farlige sonene kan knyttes sammen gjennom valg av bilder, eller i teksten, som i denne setningen: «Helgens kupp i Den sentralafrikanske republikk har endt i omfattende plyndring, dødelig vold og internasjonal fordømmelse.» (Magnus, 2013, s. 19). Setningen inneholder ingen visualisering, men etablerer likevel et forhold mellom den trygge sonen, det internasjonale samfunnet, og Den sentralafrikanske republikk, den farlige sonen. Dette er en mobilitet som skaper rammer for hvordan leseren bør reagere; det er grunn til å fordømme kuppmaakernes handlinger.

Mangfoldige konstruksjoner av tid – enfoldige konstruksjoner av rom

Det er vektleggingen av representasjoner av lidelse som fysisk fenomen som gjør overgangen fra tv-sendinger til avisartikler noe utfordrende. Uten visualisering kan nyheten ikke kalles hverken konkret eller mangfoldig, fordi det ifølge Chouliaraki (2006, s. 122) er visualisering som introduserer tilskuerne for det konkrete rommet lidelsen finner sted i – rommet hvor mennesker lever livene sine. Det kan for eksempel være på et sykehus eller ute i gatene. I mitt materiale finnes det mange gater og sykehus; problemet er at disse i liten grad blir visualisert. I stedet blir de nevnt eller beskrevet på et helt grunnleggende plan.

For eksempel beskriver en journalist situasjonen i byen Bossangoa hvor «30 000 flyktninger har søkt beskyttelse på den katolske misjonsstasjonen i byen, mens tusenvis av andre har søkt seg til sykehuset, flyplassen og til skolene på stedet» (Säll, 2013, s. 15). Her nevner journalisten fire av lidelsens konkrete kontekster, i tillegg til at artikkelen inneholder informasjon om at lidelsen også tar form som «brente byer», «motbydelige mordscener», sørafrikanske soldater som blir drept i kamp og mennesker som «strømmer til de få sykehusene som står tilbake med skuddskader og hugg fra machetkniver» (Säll, 2013, s. 15). Denne siste setningen er altså det nærmeste vi kommer en minimal form for visualisering – ellers blir vi hovedsakelig informert om hva som foregår, hvor det foregår og eventuelt hva journalisten og kildene måtte mene om det. Mer omfattende skildringer forekommer hovedsakelig i reportasjene, men disse er i mindretall i materialet.

Lidelsen i mitt materiale er altså konkret i den forstand at det finnes bilder som viser lidelsens fysiske kontekst, og enkelte reportasjer som skildrer lidelsen på en konkret måte. Den er også mangfoldig når det gjelder tid, fordi alle artiklene veksler mellom fortid, framtid og nåtid. Nåtiden er den mest dominerende tiden i materialet, og dette har betydning for representasjonene av de lidende og for tilskuernes rolle. Bruken av nåtid gjør ifølge Chouliaraki (2006, s. 87) at krisen framstår som en pågående krise. Den er ikke en avsluttet tragedie, men en akutt situasjon i stadig utvikling som det fremdeles er mulig å gjøre noe med. Dette er også et avgjørende trekk ved krisenyhetene som medlidenhetsregime, og det kan bidra til å skape representasjoner av lidelse som krever en respons av tilskuerne.

Men selv med et utvidet begrep for visualisering, oppfyller artiklene sjelden kravet til romlig mangfold. Kun litt under halvparten av artiklene inneholder to eller flere bilder som

visualiserer ulike sider ved den humanitære krisen (Aase, 2014, s. 16-20; Andreassen, 2013a, s. 16-17; Ege, 2016, s. 27; Evensen, 2013, s. 14; Hanssen, 2016, s. 10; Raghavan, 2014b, s. 16-17; Sieff, 2016, s. 10-13; Solberg, 2014a, s. 4-5; Solberg, 2014b, s. 4-6; Solberg, 2014c, s. 4-6; Svendsby, 2013, s. 16-17; Sævereid, 2017, s. 20-21), og bare én reportasje skildrer mer enn én kontekst (Höije, 2014, s. 18-19) på en måte som bidrar til visualisering.

Mange av artiklene i mitt materiale oppfyller altså ikke kravet om konkrete, mangfoldige representasjoner, dersom visualisering, også i utvidet forstand, er en forutsetning for dette. Dette er en svakhet ved artiklenes evne til å konstruere relasjonen mellom lidende og tilskuere på en måte som produserer medlidenhet. Det gir likevel ikke anledning til å kategorisere disse nyhetene som eventyrnyheter. Til det oppfyller de for mange av de andre kriteriene for krisenyheter. De inneholder altså for mye medlidenhet til å kunne kalles eventyrnyheter, samtidig som de har flere svakheter og derfor framstår som annenrangs – ikke fullverdige – krisenyheter.

Spesifikke konstruksjoner av rom og tid

Materialet i denne studien inneholder flere spesifikke plasseringer av lidelsen i rom og tid. Flertallet av artiklene inneholder for eksempel en spesifikk geografisk plassering av SAR som land ved hjelp av kart eller beskrivelser i teksten, i tillegg til at nyhetshendelsene tidfestes mer eller mindre presist i samtlige artikler. Det finnes ni unntak når det gjelder presisering av landets geografiske plassering (Aase, 2014, s. 17-20; Aftenposten, 2013, s. 17; Digernes, 2014, s. 13; Ege, 2016, s. 27; Fransson, 2014, s. 18; Höije, 2014, s. 18-19; Johansen, 2014, s. 2-3; Samuelsen, 2014b, s. 2; Sieff, 2016, s. 10-13), men det er ikke utelukkende negativt at det finnes unntak fra denne regelen. Ved å la være å forklare hvor på kartet Den sentralafrikanske republikk befinner seg, plasserer journalisten landet i samme klasse som andre land det blir tatt for gitt at vi kan noe om. Samtidig vil jeg ut ifra SARs status som en «glemt krise», anta at det finnes et reelt behov for informasjon om hvor i Afrika dette landet befinner seg.

En slik spesifikk geografisk plassering befinner seg på et helt grunnleggende nivå av det slaget vi også kan finne i eventyrnyheter. I krisenyhetene i dette materialet finnes det imidlertid også mer detaljerte beskrivelser av hvor nyhetshendelsene finner sted. Samtlige artikler gir nyhetene en spesifikk plassering gjennom å knytte hendelser og/eller personer opp

mot bestemte byer, regioner, flyplasser, sykehus og lignende. Spesifisering av rom handler imidlertid ifølge Chouliaraki (2006, s. 123) også om å skape individualiserte representasjoner av menneskene i nyhetene. For å oppnå dette må imidlertid disse menneskene tildeles ulike egenskaper for at de skal framstå som spesifikke personer i stedet for noen som kunne vært hvem som helst. Som analysen av de lidende vil vise, finnes det et stort antall artikler hvor dette mangler.

Enveiskjørt mobilitet

Jeg har nå drøftet hvorvidt konstruksjonene av rom er konkrete, mangfoldige og spesifikke. Dette er tre av kronotopenes fire kjennetegn. Det fjerde, mobilitet, er en egenskap ved nyhetssakene som ifølge Chouliaraki (2006, s. 123) bidrar til å knytte den farlige sonen og den trygge sonen sammen på ulike måter. I artiklene i denne studien er rom og tid konsentrert om den farlige sonen. Vi får likevel høre om den trygge sonen, men da i form av hjelpere og eksperter som uttaler seg om situasjonen i den farlige sonen eller tar avgjørelser relatert til denne. Mobilitet er derfor et tema som også kommer til å bli utforsket i andre deler av dette kapittelet. Til tross for at den farlige sonen er i sentrum av materialet, finnes det representasjoner av den trygge sonen i samtlige artikler. Det finnes derimot ingen artikler som visualiserer denne sonen, hverken i tekst eller bilder.

Det betyr imidlertid ikke at mobilitet er totalt fraværende i dette materialet. Vi ser som sagt hvordan beslutninger og hendelser i tilskuernes del av verden får konsekvenser for de lidende, og representanter for den trygge sonen er blant de mest sentrale aktørene i den farlige sonen, blant annet i rollen som militære og humanitære hjelpere. Analysen av de skyldige viser også hvordan en overgrepsskandale i den farlige sonen fører til etterforskning av overgrepsanklagede soldater i den trygge sonen. Her finner vi altså en mobilitet hvor den farlige sonen griper inn i den trygge sonen, og hvor trygt og farlig ikke lenger er like tydelig adskilt. De to artiklene som omhandler denne skandalen er imidlertid den eneste hvor påvirkningen går denne, og ikke motsatt, vei (Ege, 2016, s. 27; Sieff, 2016, s. 10-13).

Utover dette finnes det kun én artikkel hvor vi finner norsk hverdag og sentralafrikansk lidelse i samme tekst (Johansen, 2014, s. 2-3). Her finner vi et intervju med nødhjelpskoordinatorer som beskriver både erfaringer fra Den sentralafrikanske republikk og opplevelsen av å komme hjem igjen. Denne artikkelen opprettholder likevel i stor grad skillet

mellom de to sonene, da den fremhever de sterke kontrastene mellom dem – mellom for eksempel en mann som «måtte holde hodet sitt på plass så det ikke skulle falle av» og diskusjoner i Norge «om det skal være lov å se OL på jobb og hva som bør skje med formueskatten» (Johansen, 2014, s. 2-3). Mobiliteten er altså begrenset også i denne artikkelen. Det finnes med andre ord ingen artikler i materialet som har like stor grad av mobilitet som nyhetssaken om Amina Lawal. Det vil si at tilskuerne i nyhetssakene aldri blir stilt overfor konkrete handlingsalternativer, i form av for eksempel en underskriftkampanje. De blir i stedet presentert for et verdensbilde hvor den trygge sonen i stor grad forblir intakt – hvor en felles sårbarhet blir erstattet med en ensidig avhengighet.

Dystre utsikter

Ufullstendige kronotoper kan bidra til å begrense produksjonen av medlidenhet. Det mest sentrale funnet når det gjelder nyhetenes evne til å romme medlidenhet, handler imidlertid om konstruksjoner av framtiden. I 2017 blir Den sentralafrikanske republikk i en artikkel beskrevet som «et blodig kaos uten ende», og en «Afrika-ekspert» forklarer at «når konflikten fortsatt eskalerer knapt et år etter regjeringsskiftet, tegner det umiddelbart dystre utsikter for landet» (Rasmussen, 2017, s. 20-21). Eksperten fester heller ikke særlig lit til at internasjonale styrker kan forbedre situasjonen. Til det er interessen fra medlemslandene for liten: «Det som typisk skjer ved internasjonale operasjoner er at man mister interessen. Det er også tilfellet her», forklarer han (Rasmussen, 2017, s. 21). Slike dystre utsikter blir altså blant annet til ved at journalisten/intervjuobjektene slår fast at situasjonen kommer til å bli verre eller forbli uendret, med få andre elementer i teksten som skaper håp om bedring eller lar framtiden forbli åpen (Bruaset, 2013, s. 20; Digernes, 2014, s. 13, Høije, 2014, s. 18-19; Magnus, 2013, s. 19; Rasmussen, 2017, s. 20-21; Sieff, 2016, s. 10-13).

De dystre utsiktene oppstår også på mer subtilt vis. Noen ganger er de for eksempel en del av representasjonene av hjelperne og de skyldige, men dette kommer jeg tilbake til i analysen av disse. Når det gjelder rom og tid, er det imidlertid relevant å se nærmere på hvordan nominalisering påvirker hvilke framtidsvisjoner artiklene formidler. Svært mange krisenyheter presenterer en situasjon som framstår som ukontrollerbar og uoversiktlig. Ordet «kaos» blir på ulike måter brukt i ti av nyhetssakene (Aase, 2014, s. 17-20; Andreassen, 2013a, s. 17; Andreassen, 2013c, s. 16-17; Bruaset, 2013, s. 15; Fransson, 2014, s. 18; Høije, 2014, s. 19; Raghavan, 2014b, s. 17; Rasmussen, 2017, s. 20; Samuelsen, 2014c, s. 13; Säll,

2013, s. 15). I et tilfelle er kaoset også en sentral aktør med innflytelse over hvordan hendelsene utvikler seg. Det var for eksempel «kaoset» som «fikk landets nye leder Michel Djotodia til å oppløse Séléka» (Säll, 2013, s. 15). I tillegg bruker journalistene ord som «voldsbølge» (Andreassen, 2013a, s. 16; Säll, 2013, s. 15) og «voldsspiral» (Andreassen, 2013c, s. 17; Fransson, 2014, s. 18; Höije, 2014, s. 18-19; Samuelsen, 2014b, s. 2; Samuelsen, 2014c, s. 13). De beskriver et land som holder på å «gå helt opp i limingen» (Magnus, 2013, s. 19), og som er «i fullstendig oppløsning» (Aase, 2014, s. 18) på sin «ferd ned i avgrunnen» (Solberg, 2014b, s. 5).

Slike formuleringer gir krisen en noe uhandgripelig karakter. Voldsbølge, voldsspiral, og noen ganger kaos er metaforiske nominaliseringer av prosesser i det sentralafrikanske samfunnet. I stedet for å bruke verb i beskrivelsen av krisens utvikling, velger journalistene å omskape denne prosessen til et substantiv (Skrede, 2017, s. 48). I de artiklene hvor det finnes få alternative årsaksforklaringer bidrar dette til å skjule konfliktenes egentlige aktører – enten disse er personer, grupper, samfunnsstrukturer eller lignende. Det fører til at krisen bringes til et sted utenfor menneskelig kontroll, noe som også bidrar til de dystre framtidssiktene.

Også representasjoner av fortiden bidrar til å legge føringer for fremtiden. Mange artikler inneholder en kort redegjørelse av konfliktenes historiske bakgrunn. Denne inkluderer ofte uavhengigheten fra Frankrike i 1960 (Aase, 2014, s. 17; Andreassen, 2013a, s. 17; Andreassen, 2013c, s. 17; Aspunvik, 2014, s. 13; Bruaset, 2013, s. 20; Digernes, 2014, s. 13; Evensen, 2013, s. 14; Höije, 2014, s. 18; Raghavan, 2014b, s. 17; Rasmussen, 2017, s. 20; Samuelsen, 2014b, s. 2; Sævereid, 2017, s. 21), og med to unntak (Evensen, 2013, s. 14; Sævereid, 2017, s. 20-21) oppgir alle artiklene Selekas kupp i 2013 som starten på den nåværende humanitære krisen.

Vi får også en forklaring av hvorfor konfliktenes religiøse skillelinjer har oppstått. Den religiøse dimensjonen oppgis som et nytt fenomen, og skyldes ifølge journalistene og deres kilder at Seleka etter kuppet utførte angrep mot sivilbefolkningen, og at disse i hovedsak rammet kristne. Som en reaksjon på dette dannet de kristne egne militser, såkalte «anti-Balaka»-grupper, og siden da har kampene mellom de to og andre væpnede grupper i landet ført til store humanitære konsekvenser (Aase, 2014, s. 20; Andreassen, 2013a, s. 17; Andreassen, 2013c, s. 16-17; Bruaset, 2013, s. 20; Digernes, 2014, s. 13; Fransson, 2014, s.

18; Höije, 2014, s. 18-19; Raghavan, 2014a, s. 11; Raghavan, 2014b, s. 17; Samuelsen, 2014b, s. 2; Samuelsen, 2014c, s. 13; Sieff, 2016, s. 27; Solberg, 2014b, s. 5-6; Solberg, 2014c, s. 4; Svendsby, 2013, s. 16; Säll, 2013, s. 15). Ikke alle artiklene følger dette mønsteret til punkt og prikke – noen er mer detaljerte, mens andre mangler enkelte mindre detaljer – men dette er hovedtrekkene (i usortert rekkefølge) i den historien som blir gjentatt flest ganger i perioden 2013-2017.

Et relativt stort antall artikler gjør altså et forsøk på å forklare hvorfor og hvordan konfliktens religiøse skillelinjer har oppstått. Historisk kontekst bidrar til å skape mer komplekse kombinasjoner av rom og tid, og ifølge Chouliaraki (2006, s. 88) øker denne kompleksiteten nyhetssakens potensial for å skape medlidenhet. En svært grunn historisk kontekst bidrar imidlertid i denne sammenhengen til å produsere pessimisme på vegne av Den sentralafrikanske republikk, noe som reduserer potensialet for medlidenhet. Går vi helt tilbake til kuppet i 2013, finner vi nemlig få forsøk på å forklare motivasjonen bak dette kuppet på samme måte som den religiøse dimensjonen har blitt forklart. Dette til tross for at kuppet beskrives som startskuddet for den nåværende krisen. Kun tre artikler (Aase, 2014, s. 19; Solberg, 2014a, s. 4-5; Solberg, 2014b, s. 6) inneholder en forklaring av hvorfor akkurat opprørskoalisjonen Seleka plutselig en dag kom marsjerende inn i hovedstaden for å styrte den sittende presidenten og utnevne landets første muslimske president. Dette er de samme tre artiklene som beskriver politisk diskriminering og kamp om politisk makt som årsak til kuppet og konflikten.

En slik mangelfull framstilling av fortiden tegner også et bilde av fremtiden. Det bidrar til å tegne et bilde av krisen hvor kupp og konflikt framstår som noe som skjer automatisk i et land som SAR. Dette fenomenet er ikke helt ulikt det Chouliaraki (2006, s. 99) kaller «the logic of appearances», hvor hendelser blir løsrevet fra sin historiske kontekst og langsiktige konsekvenser og heller sett i lys av utvalgte og umiddelbare omstendigheter. Tekster som følger denne logikken svarer med andre ord på spørsmål om hva, hvem og hvor, men utelater det høyst aktuelle spørsmålet om hvorfor. Denne typen logikk er imidlertid knyttet til eventyrnyheter, mens krisenyheter i større grad inneholder «the logic of causality» (Chouliaraki, 2006, s. 99). Når det gjelder representasjonene av kuppet i 2013, ser vi med andre ord at krisenyheterne i denne studien på enkelte områder beveger seg i retning av eventyrnyheter.

I noen av artiklene finnes det en historisk kontekst som også beskriver tiden mellom uavhengigheten og kuppet i 2013. Den er ofte kortfattet, og i mange tilfeller begrenset til påstander som «det ene militærkuppet er blitt erstattet av det andre» (Rasmussen, 2017, s. 20) og beskrivelser av et land som har vært «preget av krig mer eller mindre siden selvstendigheten fra Frankrike» (Aspunvik, 2014, s. 13). Til sammen 11 artikler inneholder disse og lignende beskrivelser av denne tidsperioden (Andreassen, 2013a, s. 17; Andreassen, 2013c, s. 17; Bruaset, 2013, s. 20; Evensen, 2013, s. 14; Hanssen, 2016, s. 10; Magnus, 2013, s. 19; Raghavan, 2014b, s. 17; Samuelsen, 2014b, s. 2; Sævereid, 2017, s. 21). I tillegg blir dette også en del av nåtiden, fordi SAR framstilles som et av flere «land hvor krig og konflikt, brutale overgrep og drap på sivile er en del av hverdagen» (Sævereid, 2017, s. 20). Heller ikke slike forenklete beskrivelser av SARs historie etter kolonitiden, gir innblikk i de spesifikke årsakene som førte til Selekas inntog i Bangui.

I tillegg er dette representasjoner av rom og tid med svært lav grad av intern differensiering. Det framstår som om historien ikke har gjort annet enn å gjenta seg siden uavhengigheten fra Frankrike. Det finnes imidlertid nyanser også i denne historien. De første tiårene etter uavhengigheten var for eksempel preget av større stabilitet enn det de siste 20 årenes militariserede politikk har vært, i tillegg til at enkelte deler av landet har opplevd større stabilitet enn andre (Lombard, 2016, s. 1; 15). Tidligere var også konvensjonelle opprør med relativt lave nivåer av relatert vold mer vanlig, mens det etter Seleka-kuppet har dukket opp et langt større antall voldelige aktører enn før. Konfliktenes skillelinjer er i tillegg i større grad relatert til identitetsspørsmål enn det som har vært vanlig tidligere (Lombard, 2016, s. 178-179). Et unyansert bilde av fortiden er i seg selv problematisk, spesielt når dette bildet i hovedsak framhever de negative aspektene ved landets historie. Enda mer problematisk blir det når disse historiske hendelsene framstår som en mal for framtiden, mange ganger uten videre forklaringer av hvorfor historien nødvendigvis må gjenta seg. Voldsbølgene vi leser om framstår med andre ord ikke som spesifikke hendelser med sin egen unike dynamikk og opprinnelse. I stedet presenteres de som tidevann som skyller inn over landet igjen og igjen.

Noen journalister tar imidlertid enkelte grep som, mer eller mindre effektivt, demmer opp for tidevannet. Til tross for at mange ikke forklarer opprørernes motivasjon for å styrte presidenten, oppgir de ulike faktorer som kan ha bidratt til å gjøre kuppet mulig. Tekst og bilder skaper ikke alltid en direkte sammenheng mellom kuppet og slike faktorer, men disse

utgjør en del av nyhetenes kontekst og påvirker dermed fortolkningen av hendelsene. Tre av artiklene peker for eksempel på kamp om naturressurser som en av drivkreftene bak krisen (Samuelson, 2014c, s. 13; Säll, 2013, s. 15; Sævereid, 2017, s. 21), mens to andre artikler velger en mer psykologisk/filosofisk tilnærming. Den ene inneholder et intervju med Lindis Hurum som reflekterer over ondskap, og sier «Kunne jeg plutselig havnet i en situasjon hvor jeg hatet min nabo og ønsket livet av ham på verst tenkelige måte? Jeg tror vi alle har det i oss» (Johansen, 2014, s. 3). Den andre artikkelen minner om at det ikke er «noe iboende ondt i menneskene selv» (Aase, 2014, s. 18), og viser til forskning på hvordan sosiale prosesser bidrar til å forme overgripere og kan forklare bruk av ekstrem vold. Denne artikkelen er en av tidligere nevnte artikler som skaper rom for konfliktens politiske dimensjon, i tillegg til at den også oppgir flere andre faktorer som bidrar til gjentakende konflikter i landet (Aase, 2014, s. 18-20).

En annen journalist velger å forklare konflikten med utgangspunkt i at SAR er et land med en såkalt «feilslått stat», som i tillegg har en svært ung befolkning og høy arbeidsledighet (Rasmussen, 2017, s. 20). Denne og to andre artikler (Hanssen, 2016, s. 10; Raghavan, 2014a, s. 11) beskriver også hvordan konflikten utvikler seg ulikt i forskjellige deler av landet inkludert nye væpnede grupper og gamle grupper med nye motiver. Dette bidrar til å gi et mer dynamisk og nyansert bilde av konflikten. Én journalist velger på sin side å trekke inn kjønnsperspektivet under overskriften: «– Det er mennene som dreper hverandre» (Samuelson, 2014b, s. 2). I tillegg inneholder mange artikler kritikk av innsatsen til det internasjonale samfunnet, da spesielt de internasjonale styrkene, noe som kan leses som en medvirkende årsak til krisen. Dette kommer jeg tilbake til senere i analysen.

Jeg nevner disse mer nyanserte sidene ved artiklene, for ikke å falle for fristelsen til å overdimensjonere enkelte sider ved materialet, slik deler av materialet overdimensjonerer utvalgte sider ved Den sentralafrikanske republikk. Ofte kan det finnes flere, til tider motstridende, representasjoner i samme artikkel. Stereotypiske representasjoner av de skyldige kan for eksempel eksistere side om side med svært menneskelige representasjoner av de lidende. Grunnen til at jeg likevel legger ekstra vekt på trekk ved artiklene som bidrar til å skape en dyster framtid, er at disse kan stå i fare for å overkjøre de elementene som inneholder oppfordringer til handling.

Artikkelen jeg nevnte innledningsvis i denne delen av analysen (Rasmussen, 2017, s. 20-21) er et eksempel på dette. Jeg har vist hvordan denne artikkelen peker på flere mulige årsaker til konflikten, som for eksempel arbeidsledighet og en feilslått stat, noe som skaper en motvekt til endimensjonale og statiske representasjoner av krisen. Når journalisten i samme tekst beskriver krisen som «et blodig kaos uten ende» (Rasmussen, 2017, s. 20), og intervjuobjektene hennes slår fast at hverken internasjonale eller lokale aktører har evne til, eller interesse for, å skape stabilitet, kan disse dystre utsiktene imidlertid fort bidra til å annullere effekten av de konstruktive elementene i teksten. Heller ikke artikkelens bilde – av en fullstendig nedbrent og øde flyktningleir – bidrar til å gjøre utsiktene mindre dystre.

Agency

«De lidende»

Det finnes flere ulike representasjoner av lidende mennesker i mitt materiale. Noen ganger er de lidende 40 000 mennesker som har søkt tilflukt på en flyplass (Andreassen, 2013, s. 16) eller den tidligere læreren som vingler fram og tilbake på en trestol ved enden av landingsbanen (Hoije, 2014, s. 18). Andre ganger er de lidende ikke mer enn et navnløst lik som ligger på magen i en gate i Bangui (Raghavan, 2014, s. 11). Det er altså en viss bredde i disse representasjonene, men her skal jeg redegjøre for hovedtrendene i krisenyhetene.

Majoriteten av representasjonene av de lidende består av grupper. Totalt 16 av 26 artikler inneholder kun grupperrepresentasjoner av de lidende (Aftenposten, 2013, s. 17; Andreassen, 2013a, s. 16-17; Andreassen, 2013b, s. 17; Bruaset, 2013, s. 20; Digernes, 2014, s. 13; Ege, 2016, s. 27; Evensen, 2013, s. 14; Fransson, 2014, s. 18; Johansen, 2014, s. 2-3; Magnus, 2013, s. 19; Raghavan, 2014a, s. 11; Rasmussen, 2017, s. 20-21; Samuelsen, 2014b, s. 2; Samuelsen, 2014c, s. 13; Svendsby, 2013, s. 16-17; Säll, 2013, s. 15; Sævereid, 2017, s. 20-21). Resten av artiklene inneholder ofte grupperrepresentasjoner i tillegg til de individuelle representasjonene, men i disse artiklene har individene en dominerende rolle i produksjonen av medlidenhet, og gruppene er underordnet denne. Når jeg analyserer representasjonene av de lidende som gruppe, velger jeg derfor å legge vekt på de artiklene hvor det kun finnes grupper. Det vil si at resten av artiklene inneholder et eller flere individer, og med individ

mener jeg en person som har et navn, en verbal stemme og/eller et blick. Som vi skal se, er det individer med disse og lignende egenskaper som har mest agency.

Det finnes imidlertid en tredje kategori lidende; de navnløse og stemmeløse individene. Disse finnes også i fem av artiklene som etter min definisjon ikke inneholder individer (Ege, 2016, s. 27; Fransson, 2014, s. 11; Johansen, 2014, s. 2; Raghavan, 2014, s. 11; Samuelson, 2014, s. 13). Jeg har valgt å ekskludere dem fra denne kategorien, fordi de ikke har den samme tilstedeværelsen i artiklene som de andre individene. De eksisterer først og fremst i sitatene til andre mennesker, ofte hjelpere, som forteller om volden de har vært vitne til. De fungerer altså hovedsakelig som eksempler på voldshandlinger, og det er sjelden mer enn én setning som handler om dem. Ett unntak er et bilde av et lik (Raghavan, 2014, s. 11), men dette bildet har samme funksjon som setningene. Vi får ikke vite noe annet om denne mannen enn at han var muslim, har blitt drept og deretter etterlatt på gata i Bangui.

Grad av agency i individuelle representasjoner av de lidende

Representasjoner av individer er fraværende i 2015, store deler av 2016, og 2017. Tidlig i materialet, i 2013 og 2014, er det imidlertid åtte artikler som inneholder en eller flere individuelle representasjoner av de lidende (Aase, 2013, s. 17-20; Andreassen, 2013c, s. 16-17; Aspunvik, 2014, s. 13; Høije, 2013, s. 18-19; Raghavan, 2014b, s. 16-17; Solberg, 2014a, s. 4-5; Solberg, 2014b, s. 4-6; Solberg, 2014c, s. 4-6). I tillegg finnes det to slike artikler i 2016 (Hanssen, 2016, s. 10; Sieff, 2016, s. 10-13). Det er i hovedsak krisenyheter og ekstasenyheter som per definisjon kan inneholde representasjoner av individer, og vi ser derfor at fire av de individorienterte artiklene finnes i perioden med flest krisenyheter og fire i resten av 2014. At disse krisenyhetene er noe mer spredt utover 2013 og 2014 enn det totale antallet krisenyheter, kan sees i forbindelse med at Aftenposten sendte en utenrikskorrespondent til Bangui ved oppstarten av FNs fredsbevarende operasjon i september 2014. Samtlige individ-orienterte artikler inneholder alle de fire formene for agency, med unntak av de artiklene hvor journalisten har anonymisert intervjuobjektene som representerer de lidende (Andreassen, 2013c, s. 16-17; Aspunvik, 2014, s. 13; Hanssen, 2016, s. 10). Anonymisering gjør det altså vanskeligere å skape representasjoner med agency, men det tydeliggjør samtidig disse menneskenes rett til beskyttelse og privatliv på lik linje med mennesker i vestlige land.

Det varierer imidlertid hvorvidt artiklene tilegner ett individ alle typer agency, eller om disse er fordelt på flere individer i samme artikkel. I artikkelen som blant annet handler om Narissa Haira og familien hennes (Höjje, 2014, s. 18-19), er det for eksempel utelukkende Narissa som har både stemme, bevegelse, erfaring og til en viss grad blikk. Andre i samme artikkel, som Valentine Nakonyo, har kun en stemme. Vi får vite hva hun tenker om sikkerhetssituasjonen i byen sin og om framtiden, men utover dette vet vi lite om hvem hun er eller hva hun gjør. Narissa får derimot en stemme gjennom et intervju hvor hun forteller om hvordan hun og søsknene ble angrepet av anti-Balaka, og beretningen om angrepet og det faktum at søsknene klarte å unnsnippe tilfører representasjonen bevegelse. I tillegg er hennes ansvar for søsknene en erfaring som er gjenkjennelig også for vestlige tilskuere.

Når det gjelder blikk, er mitt første inntrykk som leser at barnet i sentrum av artikkelens eneste bilde må være Narissa. Det er Narissa og søsknene som blir viet plass i ingressen, og intervjuet med henne innleder artikkelen. Leser jeg bildeteksten nøye, får jeg imidlertid vite at Narissa er personen som er ute av kameraets fokus, ytterst til høyre i bildet. Hun har en stor bandasje rundt hodet, blikket er nedovervendt slik at vi ikke ser øynene hennes, og ansiktet er delvis skjult bak koppen hun holder mot munnen. Barnet som kameraet fokuserer på har også et blodig og bandasjert hode, men ansiktet uttrykker i tillegg fortvilelse og smerte og øynene er synlige. Blikket er vendt skrått nedover mot venstre. Vi får altså ikke øyekontakt, og ifølge Skrede (2017, s. 106) betyr dette at bildet ikke krever en respons av oss og heller ikke inviterer til empati. Også Choliaraki (2006) vektlegger som nevnt øyekontakten i analysen av blikk. I dette tilfellet synes jeg imidlertid det er vanskelig å konkludere med at barnets blikk ikke krever noe av oss som tilskuere. Det er ansiktet og øynene som uttrykker smerte, og denne smerten – hos en sivil person alene i det som helt tydelig er en krigssone – er det vanskelig å møte med likegyldighet.

Til tross for at tekst og bilde her ikke fokuserer på de samme individene, vil jeg derfor likevel si at det navnløse barnet med sitt blikk bidrar til å gi barna i teksten mer agency. En slik fordeling av agency mellom flere personer utgjør heller ikke et unntak i materialet. Det skaper fremdeles nærhet og motvirker til en viss grad dehumanisering, men det gjør også at individene i artiklene kun som en gruppe har et fullt repertoar av agency og menneskelighet.

Erfaringsagency har kanskje den mest sentrale rollen i å skape nærhet mellom de lidende individene og tilskuerne. Individene er barn, søsken, sønner og døtre (Aase, 2014, s. 18; Andreassen, 2013c, s. 16-17; Aspunvik, 2014, s. 13; Hanssen, 2016, s. 10; Höjje, 2014, s. 18-19; Raghavan, 2014b, s. 16-17; Solberg, 2014a, s. 4; Solberg, 2014b, s. 5; Solberg, 2014c, s. 4-6), mødre og koner (Höjje, 2014, s. 18; Aase, 2014, s. 17; Raghavan, 2014b, s. 16-17; Solberg, 2014a, s. 4-5; Solberg, 2014b, s. 4-6, Solberg, 2014c, s. 5-6; Hanssen, 2016, s. 10), fedre og ektemenn (Aase, 2014, s. 20; Höjje, 2014, s. 18; Solberg, 2014a, s. 5; Solberg, 2014b, s. 4-6, Solberg, 2014c, s. 6) eller har andre familie/aldersrelaterte roller. Å være noens datter eller mor, vil for tilskuerne framstå som en universell erfaring, og dette skaper nærhet mellom de lidende og tilskuerne. Tilskuerne kan for eksempel identifisere seg med moren til 15 måneder gamle Israel på barnesykehuset i Bangui, fordi han befinner seg «... der ingen foreldre skulle ønske at barna måtte være» (Solberg, 2014c, s. 5).

Likevel oppstår det også en avstand mellom dem. For de lidende foreldrene er kun foreldre. De er ikke bønder eller selvstendig næringsdrivende, A-mennesker, B-mennesker eller Manchester United-tilhengere. Noen representasjoner av enkeltpersoner inneholder informasjon om hvilket yrke eller hvilken jobb de hadde før de ble drevet på flukt, men dette forekommer kun i tre artikler (Höjje, 2014, s. 18; Solberg, 2014b, s. 6; Solberg, 2014c, s. 5). Disse tre artiklene gir oss en pekepinn på hvordan livet til disse menneskene var før de ble drevet på flukt eller rammet av konflikten på andre måter. I seks av de individorienterte artiklene i mitt materiale, starter imidlertid fortiden deres med en kort beskrivelse av hendelsene som forårsaket den nåværende lidelsen. I de andre fire, inkludert de tre artiklene nevnt ovenfor, referer representasjonene til en del av fortiden deres som strekker seg lengre tilbake enn dette (Aspunvik, 2014, s. 13; Höjje, 2014, s. 19; Solberg, 2014b, s. 6; Solberg, 2014c, s. 5). For eksempel forklarer ei ung jente hvordan livet som barnesoldat endret henne: «Før kunne jeg ikke drepe en mygg. Tanken på å drepe et menneske har aldri falt meg inn. Men i militsen lærte de meg å drepe uten å nøle» (Aspunvik, 2014, s. 13), mens vi i en annen artikkel finner sitater fra mennesker som forklarer hvordan forholdet mellom kristne og muslimer tidligere var, og i mange tilfeller fremdeles er, et godt forhold (Solberg, 2014b, s. 6).

I tillegg blir mange av individene beskrevet med utgangspunkt i religiøs identitet. Med unntak av fire artikler (Aspunvik, 2014, s. 13; Hanssen, 2016, s. 10; Sieff, 2016, s. 10-13; Solberg,

2014c, s. 4-6), inneholder alle artiklene et eller flere individer som identifiseres som enten kristne eller muslimer. Andre identitetsmarkører er det færre av. Individer med tilhørighet til en bestemt etnisk gruppe forekommer for eksempel bare i én artikkel (Höije, 2014, s. 18), til tross for at konflikten også går langs etniske linjer, da etnisk bakgrunn/forestillinger om nasjonal tilhørighet og religiøs identitet ofte overlapper i Den sentralafrikanske republikk (Lombard, 2016, s. 11-12).

Utover familierelaterte roller og religiøs tilhørighet får vi altså oftest kjennskap til lidelsen deres i form av flukt, drap, voldtekt, tortur og lignende. «De lidende» er med andre ord en treffende beskrivelse av hvordan denne gruppen blir framstilt - også i materialet i denne studien. Det er den nåværende situasjonen som gjelder, og siden fortiden deres i en stor andel av materialet starter når lidelsen begynner, framstår denne smertefulle tilværelsen ofte som deres normaltilstand. Igjen ser vi altså hvordan konstruksjoner av rom og tid kan bidra til å begrense agency, og samtidig legge listen for det sensasjonelle svært høyt.

Til tross for at disse representasjonene av de lidende inneholder alle varianter av agency, er det i aller høyeste grad en betinget form for agency. Selve merkelappen «de lidende» er et uttrykk for at betingelsene knyttet til denne typen agency også innebærer en form for dehumanisering. «De lidende» setter ord på den endimensjonaliteten som preger representasjonene av både kriserammede grupper og individer. Det er i utgangspunktet hverken uventet eller kritikkverdig at pressen fokuserer på menneskers lidelse i dekningen av en humanitær krise. Det er lidelsen som krever vår oppmerksomhet og handling. Men betinget agency presenterer tilskuerne for en gruppe mennesker som hovedsakelig er passive mottakere av hjelp. De er aktive ved at de flykter, gjemmer seg, oppsøker sykehus og på ulike måter appellerer til tilskuerne om hjelp, men de framstår i liten grad som potensielle samarbeidspartnere i freds- og bistandsarbeidet.

Grad av agency i gruppe-representasjoner av de lidende

I artiklene uten individer er agency i de fleste tilfeller mer begrenset. Bevegelsesagency er den mest dominerende av de fire formene for agency, dersom vi måler dette ut fra antall artikler hvor den forekommer. Dette er imidlertid også den svakeste formen for agency, sammenlignet med de andre (Chouliaraki, 2006, s. 125). Den finnes i mange av de aktuelle artiklene, med enkelte unntak (Bruaset, 2013, s. 20; Ege, 2016, 27; Magnus, 2013, s. 19; Raghavan, 2014a, s.

11). Unntakene oppstår fordi grammatiske valg og manglende bilder frarøver gruppene bevegelse. Disse artiklene inneholder ingen setninger hvor de lidende får plass som handlende subjekt, og har heller ingen bilder som viser de lidende i bevegelse. De lidende blir «drevet på flukt» som objekter for andres handlinger (Bruaset, 2013, s. 20) – de er ikke handlende subjekter, som for eksempel «210 000 mennesker» som «har flyktet fra sine hjem» (Evensen, 2013, s. 14).

Selv om flertallet av nyhetene inneholder bevegelse, innebærer dette i mange tilfeller kun et minimum av aktivitet. I en av artiklene er for eksempel den eneste antydningen til bevegelse et bilde av en gruppe barn som «er samlet rundt en vannpumpe utenfor moskeen i leiren PK12 i hovedstaden Bangui» (Digernes, 2014, s. 13). På bildet er det en av dem som fyller en vanntank og en annen som holder en bøtte, og vi kan derfor anta at noen av dem har kommet for å hente vann. De deltar altså i en aktivitet med et formål, men dette er også den eneste formen for aktivitet fra de lidendes side. Utover dette er de passive; de eksisterer kun som nettopp «lidende» - navnløse mennesker som på ulike måter blir påført lidelse. I en av de andre artiklene består de lidendes bevegelse av kun én setning: «Totalt er rundt en million sentralafrikanere på flukt» (Samuelsen, 2014c, s. 13).

I tillegg til bevegelse, finner vi også flere tilfeller av erfaringsagency i grupperepresentasjonene. 11 av 16 artikler inneholder denne typen agency (Andreassen, 2013a, s. 16; Digernes, 2014, s. 13; Ege, 2016, s. 27; Evensen, 2013, s. 14; Johansen, 2014, s. 3; Magnus, 2013, s. 19; Rasmussen, 2017, s. 20; Samuelsen, 2014, s. 2; Svendsby, 2013, s. 16-17; Säll, 2013, s. 15; Sævereid, 2017, s. 20). Noen journalister skriver for eksempel om meningssøkende, letpåvirkelige ungdommer (Rasmussen, 2017, s. 20), tar bilder av en bekymret mor med et gråtende barn (Sævereid, 2017, s. 20) eller skriver om Lindis Hurum som sier: «Vi snakker mye om bestialske og grusomme voldshandlinger, men jeg møter fantastiske mennesker som det er lett å relatere seg til. Mennesker som føder barn, forelsker seg og gifter seg, som oss» (Johansen, 2014, s. 3). Som beskrevet tidligere, er det dessverre nettopp dette som ofte skjer; det skrives mye om bestialske og grusomme voldshandlinger, og forelskelsen, fødslene og familietilhørigheten blir sjelden til mer enn en bisetning i de gruppeorienterte artiklene.

Av den grunn er det også her nødvendig med et forbehold når det gjelder forholdet mellom kvantitet og kvalitet. Erfaringsagency *finnes* i gruppe-artiklene, men det er ikke nødvendigvis barna eller mødrenes situasjon som er det mest sentrale budskapet i artiklene. I en tidligere nevnt artikkel (Digernes, 2014, s. 13) kom den eneste bevegelsen vi kunne se til uttrykk gjennom barn som hentet vann. I samme artikkel er representasjonen av disse barna også den eneste som har erfaringsagency i kraft av at de er barn. I artikkelens tekst er disse imidlertid totalt fraværende. Teksten handler kun om sannsynligheten for en eventuell økning av antallet fredsbevarende soldater i Den sentralafrikanske republikk. Andre representasjoner av de lidende finnes i én setning i faktaboksen: «Rundt én million er drevet på flukt».

En svakhet ved erfaring som agency kommer til uttrykk gjennom spørsmålet: Hva er en fellesmenneskelig erfaring sett fra et vestlig perspektiv? Det er mulig å argumentere for at også det å flykte på grunn av krig og uro er noe vestlige mennesker vil kunne gjenkjenne som en allmennmenneskelig respons på en reell trussel. Dersom jeg inkluderer også denne erfaringen i analysen, er det kun én artikkel (Aftenposten, 2013, s. 17) som ikke inneholder denne formen for agency. En slik erfaring er imidlertid lengre unna lesernes egen hverdag, og bidrar ikke i like stor grad til å minske avstanden i relasjonen mellom de lidende og tilskuerne.

Den tredje formen for agency – blikk – er mindre til stede i gruppe-artiklene enn de andre variantene av agency. En av årsakene til dette er at halvparten av bildene har soldater, voldshandlinger, lik og lignende som hovedmotiv (Aftenposten, 2013, s. 17; Bruaset, 2013, s. 20; Ege, 2016, s. 27; Fransson, 2014, s. 18; Magnus, 2013, s. 19; Raghavan, 2014, s. 11; Rasmussen, 2017, s. 20-21), i tillegg til at to av artiklene er uten bilder (Samuelsen, 2014b, s. 2; Samuelsen, 2014c, s.13). En annen grunn er at Chouliaraki (2006, s. 124) legger vekt på øyekontakt mellom lidende og tilskuere, og det finnes kun fire bilder hvor enkelte av de lidende ser direkte inn i kamera (Johansen, 2014, s. 2-3; Svendsby, 2013, s. 17; Säll, 2013, s. 15; Sævereid, 2017, s. 20). Heller ikke på disse bildene er det imidlertid øyekontakten som er i fokus. De har alle en nokså stor gruppe mennesker som motiv, og det er antallet mennesker eller situasjonen som er mest framtrædende – ikke at noen av dem tilfeldigvis ser i retning av kamera. Likevel vil tilstedeværelsen av et ansikt menneskeliggjøre de lidende i større grad enn dersom de for eksempel hadde stått med ryggen til kamera.

Agency i form av øyekontakt er med andre ord tilnærmet fraværende i disse artiklene. Ifølge Skrede (2017, s. 106-107) kan dette ha flere forklaringer. Det kan handle om makt – om hvem som har mulighet til å etablere sosiale relasjoner gjennom blikk – eller om regler og sedvane. Det er altså en mulighet for at mangelen på blikkontakt på disse bildene kan ha sammenheng med nyhetsartikkelen som sjanger – det vil si artikkelens presentasjonsmodus. Blant de individorienterte artiklene finnes det flere artikler som ligger nært opp mot reportasjen i sjanger, og der får vi også oftere øyekontakt med de lidende. Valg av sjanger får betydning for relasjonen mellom de lidende og tilskuerne, siden enkelte sjangere på noen områder kan være bedre egnet til å skape medlidenhet enn andre. Dermed blir dette ikke kun et spørsmål om sjanger, men også et spørsmål om makt. Nyhetsreportasjene krever journalistenes tilstedeværelse i landene de skriver om, og krever dermed større økonomiske ressurser enn nyhetsartikkelen. Spørsmålet enhver redaksjon må stille seg er altså hvilke hendelser som er verdt denne ekstra innsatsen, og hvilke som ikke er verdt det. Gjennom slike valg bidrar de til å opprettholde den eksisterende rangordenen mellom ulike steder og menneskene som bor der.

Der blikkontakten er nesten fraværende, er de lidendes stemme totalt fraværende. Dette er ikke overraskende, da denne typen agency i de fleste tilfeller krever tilstedeværelsen av et individ. Gruppene i materialet er med andre ord tause. De er tause i den forstand at de ikke kommer til orde i teksten; de blir ikke sitert hverken direkte eller indirekte. Dersom jeg hadde tatt i bruk en litt videre definisjon av denne typen agency, ville det derimot vært mulig å høre gruppens stemme i enkelte artikler. I en av artiklene ser vi bilder av en folkemengde som ifølge bildeteksten mottar de internasjonale styrkene med jubel (Svendsby, 2013, s. 17), mens det samme beskrives i teksten i en annen artikkel (Aftenposten, 2013, s. 17). I enkelte tilfeller (Ege, 2016, s. 27; Rasmussen, 2017, s. 20) er nyhetstekstene også delvis basert på rapporter eller kunngjøringer som inneholder intervjuer med lokalbefolkningen. Utover dette blir gruppens følelser, behov og synspunkter formidlet via stedfortredere, som oftest hjelpere, ekspertkilder eller journalistene selv. Dette er ikke utelukkende negativt. Når en dansk ekspertkilde for eksempel uttaler seg om at «befolkningen savner noen som tar ansvar – for arbeidsledigheten, den humanitære situasjonen og de uløste sosiale konfliktene» (Rasmussen, 2017, s. 21), skaper han et bilde av en befolkning som ønsker endring og som stiller krav til myndighetene. Når en norsk nødhjelpsadministrator sier «Folk er virkelig redde her», skaper det rom for medlidenhet (Sævereid, 2017, s. 21).

Enhver gruppe trenger en representant eller en stedfortreder dersom den skal kunne ytre seg – med mindre den har mulighet til å komme med en skriftlig uttalelse. Analysen av representasjonene av hjelperne vil imidlertid vise at majoriteten av disse stedfortrederne ikke tilhører gruppen de uttaler seg på vegne av. I de fleste andre situasjoner vil journalister bestrebe seg på å komme i kontakt med de som er direkte berørt av hendelsene de rapporterer om. Det kan være flere årsaker til at dette i mindre grad skjer i pressedekningen av SAR, men i nyhetstekstene framstår dette som en nedvurdering av de lidendes stemme til fordel for stedfortredernes stemme.

Annenrangs krisenyheter

Flere av representasjonene av de lidende inneholder altså svært lite agency. Dersom analysen av de lidende var den eneste faktoren i vurderingen av hvilket medlidenhetsregime artiklene tilhører, er det mulig at jeg ville plassert enkelte av artiklene i kategorien eventyrnyheter i stedet. Det er imidlertid flere faktorer som har betydning for den avgjørelsen, blant annet representasjoner av hjelpere og skyldige. Som videre analyse vil vise, bidrar disse i noen tilfeller til å tilføre mer agency til representasjonene av de lidende.

Min analyse av både gruppe- og individ-representasjonene viser hvor begrenset de lidendes agency er, og at nyhetssakene i den forbindelse er krisenyheter i begrepets svakeste betydning. Når det gjelder de individorienterte artiklene skyldes dette blant annet at hvert enkelt individ ofte får svært liten plass i tekst og bilder og at vi dermed får vite for lite om dem til at de kan framstå som sammensatte mennesker. Representasjonene av individene inneholder likevel mer agency enn grupperepresentasjonene. Den ujevne fordelingen av agency kan ha sammenheng med at inndelingen i grupper i seg selv kan innebære en form for dehumanisering. Ifølge Chouliaraki (2006, s. 89) kan kollektive referanser, tall og statistikk bidra til å annengjøre de lidende, fordi det fratrar dem deres kroppslige og mentale egenskaper.

Det er derfor uheldig at 16 av 26 artikler kun inneholder grupperepresentasjoner av de lidende. I disse representasjonene er det bevegelsesagency som dominerer – i den grad ordet «dominerer» er passende når denne formen for agency i en del tilfeller kommer til uttrykk gjennom kun én setning. Vi møter sjelden blickene deres og de har heller ingen verbal stemme. De har til en viss grad erfaringsagency, men det faktum at de er en gruppe og ikke et individ, begrenser antall erfaringer de kan ha til felles, og disse befinner seg derfor på svært

grunnleggende nivå. I en nyhetssak fra begynnelsen av den nåværende krisen (Bruaset, 2013, s. 20) finner vi for eksempel en tekst med tittelen «Over 100 drept i Bangui» og et bilde av en gruppe bevæpnede soldater. Det eneste vi får vite om de lidende er hvor mange av dem som har blitt drept, hvor enkelte av dem ble drept og hvor mange som har blitt drevet på flukt, i tillegg til hvilken religion flertallet tilhører. Utover dette er teksten basert på et intervju med en norsk ekspertkilde som gir sin vurdering av situasjonen og av framtiden.

Det er grunn til å stille spørsmål ved om de lidende framstår som sorgbare når deres eksistens kan oppsummeres i slike korte rapporter om antall drepte. Nevnte artikkel inneholder den grunnleggende formen for historisitet jeg har beskrevet i analysen av rom og tid, og på mange måter rammer den inn nyhetshendelsene på en måte som plasserer de lidende i sentrum. Uten et stort antall drepte og FNs avgjørelse om å sende styrker til landet, ville denne nyhetssaken sannsynligvis ikke sett dagens lys. Likevel er den et eksempel på hvordan mediene regulerer hvilke deler av virkeligheten som når fram til tilskuerne, og hvordan dette kan begrense medlidenhet. Ifølge Butler (2016, s. 51-52) er bruken av sansene våre en forutsetning for at et annet menneske skal kunne framstå som sorgbart for oss. I den forbindelse har mediene mulighet til å begrense hvilke sanser vi tar i bruk i møte med mediert lidelse. De kan velge hvilke rop vi hører eller hvilken lidelse vi ser. På denne måten kan de også til en viss grad regulere hva vi føler og for hvem. Når de lidende blir redusert til et tall, kan det altså føre til at sansene våre forblir passive, og til at tapte liv dermed mister sin sorgbarhet. Andre ganger er imidlertid det motsatte et problem. Å bytte ut statistikk over antall drepte med detaljerte voldsskildringer bidrar ikke nødvendigvis til mer medlidenhet. Det kan også konstruere en relasjon mellom de lidende og tilskuerne hvor tilskuerne får rollen som kikkere.

Ambivalente representasjoner – i grenseland mellom «oss» og «de andre»

The African refugees were both in danger and dangerous themselves; the Argentinian children were both vulnerable human beings and “fetishized” body parts; the Nigerian woman was both a woman like “us” and a voiceless “other”. Caught in this ambivalent existence, the sufferers of emergencies are and are not endowed with humanness. They are and are not full and proper human beings» (Chouliaraki, 2006, s. 148).

«De lidende» i materialet i denne studien samsvarer med «de andre». Avstanden mellom tilskuerne og de lidende er ikke så stor at det er umulig for tilskuerne å føle medlidenhet med

dem, men den er heller ikke liten nok til å sidestille «våre» liv med «deres» liv. Dersom det hadde vært tilfellet, ville pressedekningen sett svært annerledes ut – både i omfang og innhold. Den ville beveget seg fra ett medlidenhetsregime til et annet – fra krisenyheter til ekstasenyheter. For Chouliaraki (2006, s. 148-149) er imidlertid denne overgangen tilsynelatende ikke et ideal. For henne er den ideelle relasjonen mellom tilskuere og lidende en relasjon hvor tilskuerne i nyhetsteksten blir tildelt rollen som verdensborgere. Jeg har tidligere beskrevet hvordan krisenyhetene er det eneste medlidenhetsregimet som konstruerer lidelsen til «de andre» på en måte som krever en respons fra tilskuerne. Dermed er det kun krisenyhetenes tilskuere som blir konstruert som potensielle verdensborgere (Chouliaraki, 2006, s. 191). Ifølge Chouliaraki (2006, s. 148-149) er det i hennes utvalgte nyhetssaker de ambivalente representasjonene som skaper muligheter for en kosmopolitisk relasjon mellom tilskuere og lidende. Denne ambivalensen finnes også i representasjonene av de lidende i mitt materiale. De er ikke uten menneskelighet, samtidig som de blir dehumanisert på grunn av manglende agency.

Annengjøring av lidende mennesker kan imidlertid skje på flere måter. Mellom nordmenn og sentralafrikanere finnes det for eksempel forskjeller på flere områder, for eksempel når det gjelder kultur og religion. Medlidenhet på tvers av disse forskjellene ville, slik jeg ser det, vært en øvelse i verdensborgerskap. Men det er ikke forskjeller av denne typen som er mest framtrædende i representasjonene av de lidende. Det er ikke annerledeshet, men hjelpeløshet i form av manglende agency som gjør at de framstår som både menneskelige og umenneskelige på samme tid. Det er heller ikke fremmede tradisjoner eller verdier som gjør at de befinner seg i denne gråsonen. De befinner seg der fordi vi ikke får vite nok om dem til å vurdere i hvilken grad deres verdensbilde skiller seg fra vårt eget, og hvordan vi eventuelt burde forholdt oss til dette. Det vi får vite, er at de lider.

Det er derfor vanskelig å se de ambivalente representasjonene av kriserammede sentralafrikanere som et utgangspunkt for kosmopolitisme. Det ville i så fall være en kosmopolitisme med et ukritisk forhold til stereotypier. Den ambivalensen jeg finner i representasjonene av sentralafrikanere er altså heller en ambivalens som samsvarer med afrikanisme, hvor reduksjonistiske representasjoner av de andre dominerer (Simonsen og Eide, 2008, s. 49). I tillegg gjør en slik ambivalens at tilskuerne må forholde seg til to motstridende budskap. For krisenyhetene varsler tross alt om en akutt nødsituasjon som

krever en respons av tilskuerne. Samtidig formidler de i mange tilfeller et syn på de lidende og på krisen som helhet som gjør det vanskelig å tro at omverdenens respons vil kunne bidra til endring. Det er dermed større sannsynlighet for at de ambivalente representasjonene av lidelse fører til medlidenhetstrøtthet enn kosmopolitisme når det gjelder pressedeckningen av Den sentralafrikanske republikk.

Hjelperne: tre grupper med varierende grad av agency

I krisenyheter vil den teater-orienterte formen for agency rette lesernes oppmerksomhet mot enten hjelperne eller de skyldige. Tilskuerne kan da føle takknemlighet overfor hjelpenes humanitære innsats eller indignasjon overfor årsakene til lidelsen. På denne måten blir også følelsene rettet mot de lidende, noe som bidrar til å menneskeliggjøre dem (Chouliaraki, 2006, s. 125). Chouliarakis (2006, s. 125) analyse viser at krisenyhetenes agency i hovedsak er konsentrert om hjelperne, men at ikke alle hjelpere har like stor grad av agency. Økt agency hos hjelperne er et ekstra steg i retning av en mer involvert tilskuer, og det er derfor viktig å inkludere disse variasjonene i analysen. Chouliaraki (2006, s. 125) rangerer dette i sitt materiale, og hjelperne med mest agency er der de hjelperne som har potensial til å inkludere alle i hjelperrollen – også tilskuerne. Grad av agency referer altså i denne sammenhengen ikke kun til hjelpenes effektivitet når det gjelder å forhindre lidelse, men også til hvorvidt de bidrar til å adressere tilskuerne som potensielle aktører.

Det finnes helpere i samtlige artikler i mitt materiale, men det varierer hvor mye tillit artiklene tilegner de ulike aktørene. Det varierer også i hvor stor grad hjelperne er de mest sentrale aktørene i artikkelen. I en artikkel dominerer for eksempel den norske nødhjelpskoordinator Lindis Hurum både tittelen, «Hun kjemper mot militsledere i en av verdens farligste konflikter» (Sævereid, 2017, s. 20), og brødteksten som i hovedsak er basert på et intervju med henne. Artikkelen inneholder to faktabokser; en om Den sentralafrikanske republikk og en om Lindis Hurum (Sævereid, 2017, s. 20-21). I en annen artikkel er hjelperne derimot bare så vidt til stede. Vi får vite at det internasjonale samfunnet fordømmer volden i landet, og journalisten nevner at «distribusjonen av mat og medisiner har stanset helt opp flere steder» – altså får vi indirekte vite at det finnes helpere som distribuerer mat og medisiner andre steder (Magnus, 2013, s. 19).

Utover slike variasjoner kan hjelperne deles inn i tre hovedkategorier: internasjonale hjelper, norske hjelper og sentralafrikanske hjelper. De internasjonale hjelperne kan igjen deles i to underkategorier; de gir enten humanitær eller militær hjelp. Jeg inkluderer et vidt spekter av aktører i denne kategorien, både FN, AU, EU, internasjonale humanitære organisasjoner, enkeltland som bidrar til den internasjonale kriseresponsen og personer som representerer disse. Grensene mellom de tre hovedkategoriene er imidlertid ikke hugget i stein. Leger Uten Grenser er for eksempel en internasjonal organisasjon med avdelinger i flere land, men her er det tydelig at journalistene har tatt i bruk det virkemiddelet Pantti, Wahl-Jorgensen og Cottle (2012, s. 48-49) beskriver som domestisering. Journalister skriver ofte om globale spørsmål, eller hendelser som foregår langt unna avisens målgruppe. Denne målgruppen er i mange tilfeller en nasjonal gruppe, og journalistene kan da gjøre nyhetene mer relevante for gruppen blant annet ved å intervjuere deres egne politikere, eller gi ekstra oppmerksomhet til de individene eller gruppene som har samme nasjonalitet som, eller annen form for nærhet til målgruppen.

Humanitære hjelper i skyggen av de militære

Dette er også et eksempel på hvordan journalistene kan velge å ramme inn nyhetene slik at de etter journalistisk bearbeiding i større grad oppfyller nærhetskriteriet. Seks artikler inneholder for eksempel kortere eller lengre intervjuer med norske Lindis Hurum (Andreassen, 2013a, s. 16; Evensen, 2013, s. 14; Fransson, 2014, s. 18; Høije, 2013, s. 18-19; Johansen, 2014, s. 2-3; Sævereid, 2017, s. 20-21). Tre av disse nevner også andre internasjonale humanitære aktører (Andreassen, 2013a, s. 16-17; Fransson, 2014, s. 18; Sævereid, 2017, s. 21), men det er norske Hurum som vies mest plass i disse. De resterende humanitære aktørene er i tillegg til stede i ti andre artikler (Aase, 2014, s. 18; Andreassen, 2013c, s. 16; Aspunvik, 2014, s. 13; Hanssen, 2016, s. 10; Magnus, 2013, s. 19; Raghavan, 2014b, s.16-17; Rasmussen, 2017, s. 20; Samuelsen, 2014c, s. 13; Solberg, 2014c, s. 4-6; Säll, 2013, s. 15). Dette innebærer likevel at én norsk person utgjør over en tredjedel av tilstedeværelsen til de «internasjonale» humanitære aktørene i totalt 16 artikler.

Disse aktørene får imidlertid samlet sett mindre plass enn de militære. Dette henger sammen med tidligere nevnte funn om at det er økende voldsbruk som er i fokus i svært mange av artiklene, også på bildene. 18 artikler inneholder som nevnt bilder av soldater, opprørere, sårede eller lik. Til sammenligning finnes det til sammen ti artikler med bilder av humanitære

hjelpere (Aase, 2014, s. 18; Andreassen, 2013a, s. 16-17; Aspunvik, 2014, s. 13; Evensen, 2013, s. 14; Fransson, 2014, s. 18; Johansen, 2014, s. 2-3; Raghavan, 2014, s. 16-17; Samuelsen, 2014, s. 2; Solberg, 2014c, s. 6; Sævereid, 2017, s. 20-21), og det humanitære hjelpearbeidet blir derfor ikke visualisert i like stor grad som den militære innsatsen.

En av artiklene inneholder for eksempel kun et bilde av hjelpearbeidere fra Røde Kors som iført munnbind bærer bort et lik fra en massegrav (Raghavan, 2014b, s. 16-17). Dette er tilfellet for flere av representasjonene av hjelperne i denne kategorien. De stilles ikke nødvendigvis i et negativt lys, men de framstår heller ikke som om de har kapasitet til å skape større endringer. Når de kommer til orde i artiklene, er det hovedsakelig med beskrivelser av hva de har vært vitne til i rollen som hjelpere, og hva de tenker om situasjonen i landet (Aase, 2014, s. 18; Andreassen, 2013a, s. 16-17; Aspunvik, 2014, s. 13; Evensen, 2013, s. 14; Fransson, 2014, s. 18; Hanssen, 2016, s. 10; Höije, 2013, s. 18-19; Johansen, 2014, s. 2-3; Samuelsen, 2014c, s. 13; Solberg, 2014c, s. 4-6; Säll, 2013, s. 15; Sævereid, 2017, s. 20-21). Kun i fem av artiklene får vi, enten i tekst eller på bilder, vite noe om hvordan arbeidet deres har påvirket enkelte menneskers liv i positiv retning (Aspunvik, 2014, s. 13; Johansen, 2014, s. 2-3; Solberg, 2014c, s. 4-6; Sævereid, 2017, s. 20-21). Ellers er journalistene mer interessert i hva hjelperne kan si om situasjonen i landet, ikke nødvendigvis hva de gjør med den.

Det de sier om situasjonen kan imidlertid også tolkes som et forsøk på å rette oppmerksomhet mot den humanitære krisen, da de framhever de store humanitære behovene og den kritiske situasjonen i landet. På dette området har disse hjelperne med andre ord samme funksjon som de lidende. Appellen fra hjelperne kommer i noen tilfeller eksplisitt til uttrykk i teksten, når hjelpere på ulike måter ber resten av det internasjonale samfunnet om å få øynene opp for krisen (Säll, 2013, s. 15; Andreassen, 2013a, s. 16; Evensen, 2013, s. 14; Fransson, 2014, s. 18; Solberg, 2014c, s. 6; Sævereid, 2017, s. 20-21), i tillegg til at de også i noen få tilfeller kommer med konkrete krav om at FN og/eller andre internasjonale aktører må øke den humanitære innsatsen (Andreassen, 2013a, s. 16; Evensen, 2013, s. 14; Sævereid, 2017, s. 21). De viser i tillegg i noen tilfeller til at de er underfinansierte eller av andre grunner ikke har kapasitet til å tilby tilstrekkelig hjelp på egenhånd (Andreassen, 2013a, s. 16-17; Evensen, 2013, s. 14; Rasmussen, 2017, s. 20; Solberg, 2014c, s. 6).

De bevæpnede hjelperne og deres tillitsproblem

Der nyhetene skaper et sympatisk bilde av de internasjonale humanitære hjelperne, forteller imidlertid representasjonene av deres militære motpart en annen historie. Av alle hjelperne er det de internasjonale styrkene som er gjenstand for mest kritikk. Den skarpeste kritikken kommer i de to artiklene som i 2016 informerer om overgrepsskandalen i SAR, hvor fredsbevarende soldater fra flere land stod bak seksuelle overgrep mot sivile, deriblant flere barn (Ege, 2016, s. 27; Sieff, 2016, s. 10-13). Undertittelen i den ene artikkelen, «Skurker i helterolle» (Ege, 2016, s. 27), er definerende for disse to artiklene. Her ser vi altså at enkelte hjelpere også hører hjemme i analysen av de skyldige.

De internasjonale styrkene er som tidligere nevnt i endring i løpet av utvalgsperioden; først er styrkene i SAR under ledelse av Frankrike og AU, deretter tar FN over kommandoen og øker antallet soldater ytterligere. Også EU sender en styrke til landet på et tidspunkt. Slike endringer har likevel ingen nevneverdig betydning for hvordan de blir framstilt i pressen. Til sammen forekommer disse styrkene i tekst og/eller bilder i 22 av 26 avisartikler (Aase, 2014, s. 20; Aftenposten, 2013, s. 17; Andreassen, 2013a, s. 16-17; Andreassen, 2013c, s. 17; Bruaset, 2013, s. 20; Digernes, 2014, s. 13; Ege, 2016, s. 27; Evensen, 2013, s. 14; Fransson, 2014, s. 18; Hanssen, 2016, s. 10; Höije, 2014, s. 18-19; Raghavan, 2014a, s. 11; Raghavan, 2014b, s. 16-17; Rasmussen, 2017, s. 20-21; Samuelsen, 2014c, s. 13; Sieff, 2016, s. 10-13; Solberg, 2014a, s. 4-5; Solberg, 2014b, s. 4-6; Solberg, 2014c, s. 4; Svendsby, 2013, s. 16-17; Säll, 2013, s. 15; Sævereid, 2017, s. 21). Dermed er de både de mest kritiserte og de vanligste hjelperne i materialet.

Dette betyr ikke at de i alle nyhetssaker blir utsatt for kritikk. I to artikler i begynnelsen av perioden blir de mottatt med jubel av befolkningen (Aftenposten, 2013, s. 17; Svendsby, 2013, s. 17). Helt fra starten ser vi imidlertid også en tydelig skepsis til hva disse styrkene egentlig kan utrette. I analysen av rom og tid har jeg vist hvordan sju artikler slår fast at situasjonen kommer til å bli verre eller forbli uendret, med få andre elementer i teksten som skaper håp om bedring eller lar framtiden forbli åpen (Aase, 2014, 17-20; Bruaset, 2013, s. 20; Digernes, 2014, s. 13; Höije, 2014, s. 18-19; Magnus, 2013, s. 19; Rasmussen, 2017, s. 20-21; Sieff, 2016, s. 10-13;). Representasjonene av de internasjonale styrkene er en del av situasjonen i seks av disse artiklene. Disse artiklene, i tillegg til sju andre (Andreassen, 2013a, s. 16-17; Andreassen, 2013c, s. 17; Ege, 2016, s. 27; Raghavan, 2014a, s. 11; Raghavan,

2014b, s. 16-17; Solberg, 2014a, s. 4-5; Solberg, 2014b, s. 4-6), bidrar til å konstruere representasjoner av de internasjonale styrkene som bærer preg av mistillit.

Denne manglende tilliten er i noen tilfeller et resultat av ekspertkilder som mener at soldatene er for få og i beste fall kan klare å stabilisere Bangui og eventuelt andre sentrale byer. Andre ganger er det sivile sentralafrikaneres uttalelser som skaper en lignende effekt, mens det også i noen tilfeller har utspring i konkrete eksempler på at styrkene mislykkes i sine oppdrag. Over halvparten av artiklene som inneholder representasjoner av de internasjonale styrkene fremmer altså et negativt syn på disse. Resten av artiklene er ikke nødvendigvis direkte optimistiske på vegne av soldatene, men fremtiden fremstår som mer åpen her enn i det øvrige materialet – forsøkene på å skape ro blir ikke dømt til å mislykkes fra starten. Det er problematisk at denne formen for fredsbygging får en så sentral plass, på bekostning av andre tiltak, siden disse representasjonene ofte bidrar til å forsterke de dystre utsiktene som også finnes i andre deler av materialet.

Norge som bistandsyter og potensiell hjelper

Når det gjelder de norske hjelperne, er representasjonene mindre ambivalente. Norge er tydeligst til stede gjennom Lindis Hurum, som kan regnes som både norsk- og internasjonal hjelper, i seks artikler, og utover henne finnes det i tillegg norske hjelpere i sju andre artikler (Aase, 2014, s. 20; Digernes, 2014, s. 13; Fransson, 2014, s. 18; Samuelsen, 2014, s. 13; Samuelsen, 2014b, s. 2; Solberg, 2014c, s. 6; Svendsby, 2013, s. 16). I tre av disse er imidlertid Norge som land kun nevnt som en potensiell hjelper. To av artiklene informerer om at Norge og andre land har blitt bedt om å bidra med soldater til de fredsbevarende styrkene, men at de foreløpig ikke har gitt et svar (Digernes, 2014, s. 13; Samuelsen, 2014, s. 13). Det samme gjelder en tredje artikkel hvor en norsk ekspertkilde mener at Norge bør sende soldater til SAR (Fransson, 2014, s. 18). I tillegg blir norske myndigheter i et intervju med Hurum oppfordret til å legge press på FN for å sikre økt humanitær hjelp (Evensen, 2013, s. 14). I resten av de seks nyhetssakene finnes det norske hjelpere i form av den norske stat eller representanter for denne, som i hovedsak informerer om at de øker den humanitære støtten til SAR, uten at dette har en sentral plass i artikkelen. Disse representasjonene skiller seg ikke nevneverdig fra representasjonene av de internasjonale humanitære aktørene.

Neglisjerte sentralafrikanske hjelpere

De sentralafrikanske hjelperne er få sammenlignet med det totale antallet internasjonale hjelpere. Til sammen ni artikler inneholder hjelpere fra denne kategorien. Den mest omtalte enkeltpersonen er Catherine Samba-Panza som ble valgt til midlertidig president i 2014 (Aase, 2014, s. 18; Raghavan, 2014b, s. 16; Samuelsen, 2014b, s. 2; Samuelsen, 2014c, s. 13). I materialet i denne studien utgjør Samba-Panza et unntak fordi regjeringen representert ved henne i to av disse artiklene framstår som en hjelper framfor et problem (Samuelsen, 2014b, s. 2; Samuelsen, 2014c, s. 13). Ifølge Chouliaraki (2006, s. 136) kan slike representasjoner, hvor hjelperne og de lidende tilhører samme kronotopiske univers, bidra til å skape verdighet. Det kan også gjøre appellen om hjelp mer overbevisende, da handlekraftige lokale hjelpere kan bidra til at hjelpen utenfra får større effekt. Hun viser i den forbindelse til en nyhetssak som omhandler tidligere hungersnød i Argentina, hvor den argentinske regjeringen framstår med stor grad av agency, og i tillegg adresserer de kriserammede innbyggerne. Innbyggerne blir adressert ved at en representant for regjeringen holder en pressekonferanse og informerer om hva de kan gjøre for bedre situasjonen. Noe lignende skjer også i én av artiklene hvor Samba-Panza blir intervjuet:

«– **Hvordan kan det skapes fred i et land der naboer dreper naboer?** – Det vil ta tid. Sentralafrikanere må lære seg å leve sammen igjen. Volden setter spor hos dem som blir igjen, både i hode og hjerte. Håpet er forsoning gjennom dialog. Vi må få folk til å sette seg ned sammen, både lokalbefolkningen, soldatene og politikerne, sier Catherine Samba-Panza». (Samuelsen, 2014b, s. 2).

Her er de lidende mer enn kun lidende. De er potensielle aktører i en forsoningsprosess, og det gir dem en annen verdighet enn den endimensjonale tilstanden de vanligvis befinner seg i. I tillegg har de kriserammede innbyggerne på akkurat dette tidspunktet en medievennlig president. Hun er fredsaktivist og kvinnerettsforkjemper og har i løpet av intervjuet klart å gi journalisten håp om en annen framtid. I nevnte artikkel skriver journalisten om hvordan «Den sentralafrikanske republikk *skal* bli trygt og stabilt nok til å holde valg» og om hvordan Samba-Panza «*skal* gjenreise en stat uten styring» (Samuelsen, 2014b, s. 2, utheving tillagt). Dette står i motsetning til store deler av resten av materialet, hvor hjelperne for eksempel skal «*forsøke* å få noenlunde kontroll» (Svendsby, 2013, s. 16), eller hvor vi får vite at FN håper å

kunne roe situasjonen i landet, samtidig som vi også får vite at «FNs styrker kommer alltid for sent» (Digernes, 2014, s. 13).

Flertallet av de resterende sentralafrikanske hjelperne er religiøse ledere, og disse har til en viss grad samme funksjon som Samba-Panza. I siste avsnitt av en av artiklene ber de to øverste religiøse lederne i SAR verdenssamfunnet om å gjøre mer. De blir ikke intervjuet, men journalisten referer til en kronikk de har skrevet i en annen avis (Evensen, 2013, s. 14). I en annen artikkel finner vi et noe pessimistisk sitat av en erkebiskop som har «opna den katolske misjonsstasjonen for flyktningane» (Höije, 2014, s. 19), mens en tredje inneholder en litt mer omfattende beskrivelse av bistands/fredsarbeidet til en baptistprest, som også uttaler seg om de politiske årsakene til konflikten, og om hva som trengs for å få slutt på den. I denne artikkelen finner vi i tillegg et bilde av en annen prest som hjelper muslimer, og vi får vite at «paradoksalt nok er kirkene og moskeene pådrivere i fredsarbeidet, mens kristne og muslimer slakter hverandre» (Aase, 2014, s. 18).

Utover disse tre artiklenes representasjoner av til sammen fem religiøse ledere, finnes det et barnehjem som i artikkelen framstår som et lokalt initiativ (Solberg, 2014c, s. 6), i tillegg til at det finnes enkelte sentralafrikanske «eksempel-individer» (Aase, 2014, s. 18; Raghavan, 2014b, s. 16; Solberg, 2014b, s. 6). Som nevnt mener jeg med dette individer som blir omtalt i svært korte trekk av journalisten eller av andre kilder. De er stumme, historiene deres blir fortalt av andre, og de blir ofte kun nevnt som eksempler på at konflikten mellom kristne og muslimske væpnede grupper ikke er definerende for forholdet mellom de to religiøse gruppene som helhet. Blant eksempelindividene finner vi igjen religiøse ledere i tillegg til andre sivile. Vi får også fortalt en lengre historie om to sivile kvinner som hjelper hverandre på tvers av religiøs tilhørighet og dermed redder livet til den ene kvinnens baby. Denne historien blir gjengitt i to artikler (Aase, 2014, s. 17; Raghavan, 2014b, s. 16). Både denne historien, eksempelindividene og de religiøse lederne fungerer altså som en nyansering av det dominerende narrativet om konflikten mellom kristne og muslimer.

Det er imidlertid kun enkelte religiøse ledere og Samba-Panza som har en verbal stemme, og som dermed får uttale seg om situasjonen og behovene i like stor grad som de internasjonale hjelperne. Til sammen kommer sentralafrikanske hjelpere til orde i fem artikler (Aase, 2014, s. 18; Evensen, 2013, s. 14; Höije, 2014, s. 19; Samuelson, 2014b, s. 2; Samuelson, 2014c, s.

13), og med ett unntak blir de kun tildelt ett sitat per artikkel. I resten av materialet er det altså internasjonale eller norske hjelpere og ekspertkilder vi lytter til framfor de sentralafrikanske. De lidende har ofte en verbal stemme gjennom individuelle representasjoner. Men de kommer som forklart tidligere til orde i kraft av sin rolle som «de lidende». De lidende mottar hjelp og blir ikke tillagt samme grad av agency og autoritet som de som hjelper.

Som sagt er det mulig å utfordre skillet mellom de som hjelper og de som blir hjulpet, ved å introdusere flere sentralafrikanske hjelpere, og ifølge Chouliaraki (2006) bidrar dette også til økt agency. Denne formen for agency beveger seg imidlertid bort fra betinget agency og i retning av selvstendig agency. Selvstendig agency oppstår når de lidende og hjelperne overlapper, og dette er et kjennetegn ved ekstasenyheter. I tillegg innebærer selvstendig agency at de lidende både kan sørge over lidelsen og analysere den, samtidig som den forente kategorien av lidende og hjelpere har kapasitet til å respondere på lidelsen de blir påført av de skyldige, for eksempel gjennom politiske eller militære tiltak (Chouliaraki, 2006, s. 159). Denne siste faktoren er nærmest ikke-eksisterende i dette materialet. Det er aktører utenfra, ofte tilknyttet den trygge sonen, som responderer på de skyldiges handlinger. Materialet i denne studien oppfyller med andre ord ikke kriteriene for selvstendig agency. I en situasjon hvor nasjonale politikere og statlige institusjoner i stor grad er avhengige av hjelp utenfra for å forhindre lidelse, er dette heller ikke å forvente.

Dette er imidlertid et spørsmål om grad – svaret må ikke nødvendigvis være enten-eller. Til tross for at omstendighetene skaper begrensninger for sentralafrikaneres muligheter til å endre situasjonen, finnes det et stort rom mellom selvstendighet og hjelpeløshet. Fraværet av sentralafrikanske hjelpere i flertallet av artiklene, kombinert med de lidendes svake agency, forsterker skillet mellom hjelpere og hjelpeløse. Et skille som i dette materialet løper parallelt med grensen mellom den trygge og den farlige sonen, mellom de som lider og de som er tilskuere til lidelsen. Et alternativ til dette verdensbildet, er et bilde som skaper rom for samarbeid mellom aktørene i de to sonene. Vi har allerede sett et glimt av dette i intervjuet med Catherine Samba-Panza. Hun framstår som en person vi som tilskuere og potensielle aktører kan spille på lag med – hun representerer en invitasjon til samarbeid, ikke kun en appell om hjelp. Dette er også representert i handlingene til noen av de religiøse lederne. De ber om hjelp fra verdenssamfunnet, men arbeider samtidig for fred i sine lokalsamfunn. Deres agency er altså fremdeles betinget, men de er ikke hjelpeløse.

De sentralafrikanske hjelperne er dermed de hjelperne som i størst grad har potensial til å skape en motdiskurs til de «dystre utsiktene» - så sant deres stemme ikke bekrefter disse og de framstår som handlekraftige. De er svaret på ekspertuttalelser som «Det er ikke snakk om å bygge opp igjen et land, her er det ingenting» (Bruaset, 2013, s. 20). Dette sitatet handler om fraværet av infrastruktur og en fungerende stat; et fravær som med rette kan adresseres. Samtidig har vi i andre artikler sett at det finnes mennesker som prøver å bygge opp landet sitt, eller i det minste holde det sammen. Dersom journalistene hadde inkludert disse i større grad, ville vi fått et mer nyansert bilde av hva som finnes eller ikke finnes i SAR, i tillegg til at relasjonen mellom tilskuere og lidende ville inneholdt mer medlidenhet.

Tilskuernes rolle i relasjonen til de lidende

Denne analysen har med andre ord vist at selv om det finnes representasjoner av hjelperne i alle artiklene, er det begrenset hvor stor grad av agency de skaper. Dette skyldes hovedsakelig overvekten av militære hjelperne og måten de blir framstilt på, samtidig som andre hjelperne ofte opptrer i rollen som vitner framfor aktører som forhindrer lidelse. Det har også sammenheng med mangelen på sentralafrikanske hjelperne. Potensialet disse har til å tilføre verdighet og agency til representasjonene av de lidende, er i stor grad ubrukt. Dette er i tråd med den formen for agency som dominerer i resten av materialet.

Representasjonene av de ulike hjelperne påvirker også tilskuernes rolle i relasjonen til de lidende. Chouliaraki (2006, s. 125) viser hvordan hjelperne som skaper mest agency, er de hjelperne som adresserer tilskuerne som potensielle aktører i kraft av å være verdensborgere. Mange av hjelperne i dette materialet adresserer definitivt et globalt – eller i det minste et internasjonalt – publikum. Det har jeg blant annet vist i analysen av de internasjonale humanitære hjelperne, hvor det finnes flere appeller rettet mot verdenssamfunnet. Verdenssamfunnet er imidlertid ikke synonymt med mannen i gata. Det finnes ingen oppfordringer til handling rettet direkte mot den gjennomsnittlige avisleser – det Chouliaraki (2006, s. 201) referer til som «effektiv tale». Effektiv tale representerer to former for handling som er tilgjengelige for tilskuerne, fordi de innebærer handling på avstand. Tilskuerne kan påvirke situasjonen til lidende mennesker i fjerne land gjennom veldedighet eller aktivisme. Dersom en av nyhetssakene for eksempel hadde inneholdt informasjon om en underskriftskampanje, ville den inneholdt en mulighet for effektiv tale, og adressert tilskuerne som potensielle aktører. I materialet i denne studien er dette ikke tilfellet. Det er som sagt den

militære situasjonen som er i fokus, og beslutningsprosessene som kan påvirke denne befinner seg fjernt fra hverdagen til en gjennomsnittlig avisleser.

Dette fordi det mellom norske avislesere og beslutningstakere i FN finnes utallige ledd. Det nærmeste vi kommer noe som kan ligne på effektiv tale er de artiklene hvor norske myndigheter nevnes som en potensiell aktør, spesielt der de blir utfordret til å legge press på FN for å øke det humanitære arbeidet. Introduksjonen av norske myndigheter som potensiell aktør, bringer handlingsmulighetene ett skritt nærmere avisleserne. Her får imidlertid avisleserne agency først og fremst i kraft av å være en del av et nasjonalt felleskap. Samtidig er dette nasjonale felleskapet en del av et større internasjonalt hierarki hvor det også har en stemme. Tilskuerne er i dette materialet altså potensielle handlende verdensborgere gjennom sine kommunitaristiske bånd til et felleskap basert på nasjonalitet. I disse nyhetssakene utgjør imidlertid ikke nasjonens grenser en begrensning for hvem tilskuerne bør bry seg om. I stedet gjelder verdensborgerskapet for en gruppe tilskuere, ikke kun for den individuelle avisleser, og det er denne gruppen som i to artikler indirekte blir oppfordret til handling. Utover dette legger imidlertid hjelpernes manglende agency begrensninger for produksjonen av medlidenhet i relasjonen mellom tilskuere og lidende.

De skyldige

I Chouliarakis teori får denne gruppen navnet «the perpetrators». Da jeg ikke lyktes i å finne en brukbar direkte oversettelse av dette ordet, har jeg gitt dem navnet «de skyldige». Ifølge Chouliaraki (2006, s. 90-91) har denne gruppen potensial til å vekke tilskuernes sinne og indignasjon overfor årsakene til lidelsen. Slike private følelser kan også i noen tilfeller innebære muligheter for offentlig handling, som fordømmelse når det gjelder indignasjon og filantropi når det gjelder empati. De skyldige trenger dermed ikke nødvendigvis være en gruppe personer. Det kan også være en enkeltperson, et system, en prosess eller lignende. Dersom de/den/det skal kunne framkalle indignasjon, forutsetter det imidlertid at de på en eller annen måte framstilles som skyldige i den lidelsen tilskuerne er vitne til – derav navnet «de skyldige».

I materialet i denne studien finnes det ulike grupper av skyldige på samme måte som det finnes ulike kategorier av hjelpere. Enkelte av dem opptrer i alle artiklene, mens andre bare finnes i noen få av dem. En gjennomgående trend i materialet er å rette oppmerksomheten

mot de to gruppene/nettverkene kalt Seleka og anti-Balaka. I to artikler i 2016 og 2017 stifter vi også bekjentskap med en gruppe kalt «Return, reclamation and rehabilitation» (3R) (Hanssen, 2016, s. 10; Rasmussen, 2017, s. 20), men dette er den eneste andre væpnede gruppen som nevnes med navn. I denne første delen av analysen vil jeg derfor gi en samlet vurdering av de sentralafrikanske væpnede gruppene, med forbehold om at Seleka og Anti-Balaka vil kreve mest oppmerksomhet. Avslutningsvis vil jeg også redegjøre for de andre kategoriene av skyldige som blir tildelt en underordnet rolle i materialet.

Hvem er de væpnede gruppene i Den sentralafrikanske republikk?

Seleka og Anti-Balaka finnes i nesten alle artiklene – ofte i sentrum, andre ganger i en faktaboks. Den siste artikkelen i 2017 representerer et unntak ved at den kun referer til «15 ulike væpnede grupperinger, muslimske og kristne» uten å nevne hverken Seleka, Anti-Balaka eller hvordan konflikten startet. Når det gjelder Anti-Balaka finnes det i tillegg enkelte unntak tidlig i materialet, hvor denne gruppen ikke alltid blir nevnt ved navn. Der får vi likevel kjennskap til grupper som kan tenkes å være starten på det som senere beskrives som Anti-Balaka. Generelt får vi imidlertid kjennskap til både Seleka og Anti-Balaka gjennom artiklenes tekst og sjeldnere gjennom bilder. Det finnes kun sju artikler som inneholder bilder av disse og andre væpnede gruppers medlemmer (Aase, 2014, s. 17; Fransson, 2014, s. 18; Hanssen, 2016, s. 10; Magnus, 2013, s. 19; Raghavan, 2014b, s. 17; Svendsby, 2013, s. 17; Sævereid, 2017, s. 21).

I flere artikler i begynnelsen av perioden framstår Anti-Balaka som noe mer sympatiske enn Seleka. Som jeg har vist i analysen av rom og tid, får vi svært få forklaringer på hvorfor medlemmene av Seleka inntok Bangui i 2013. Når det gjelder Anti-Balaka får vi derimot vite at motivasjonen for opprettelsen av disse gruppene var selvforsvar og/eller hevn fordi Selekas angrep mot sivile hovedsakelig rammet kristne. Disse representasjonene inneholder altså i større grad en form for rasjonalitet fordi det gjør det mulig å forstå hvorfor Anti-Balaka-gruppene oppstår. Dette tilløpet til sympati forsvinner imidlertid i senere artikler når Anti-Balaka-gruppene blir anklaget for etnisk rensing av den muslimske delen av befolkningen (Fransson, 2014, s. 18; Johansen, 2014, s. 3; Raghavan, 2014a, s. 11; Raghavan, 2014b, s. 16; Samuelsen, 2014b, s. 2; Samuelsen, 2014c, s. 13; Solberg, 2014a, s. 5; Solberg, 2014b, s. 5). I tillegg til representasjoner av andre årsaker til konflikten som jeg har vært inne på tidligere, finnes fokuset på hevn som motivasjon i flere artikler både før og etter rapportene om etnisk

rensing – både når det gjelder Seleka, Anti-Balaka og andre væpnede grupper (Aase, 2014, s. 17-20; Andreassen, 2013a, s. 16; Fransson, 2014, s. 18; Johansen, 2014, s. 2; Raghavan, 2014b, s. 16; Sieff, 2016, s. 10; Solberg, 2014b, s. 6; Svendsby, 2013, s. 16). Dette sier lite om de grunnleggende årsakene til konflikten, eller om bakgrunnen for kuppet i 2013, men fungerer som en (forenklet) forklaring av stadig nye voldshandlinger.

I materialet i denne studien foregår altså tildelingen av skyld både i nåtiden og fortiden. Representasjonene av fortiden har jeg allerede beskrevet i analysen av rom og tid, hvor nesten alle artiklene oppgir Selekas kupp i 2013 som starten på den nåværende krisen. Der skrev jeg også at svært få forklarer motivasjonen bak kuppet, og at kun tre artikler beskriver dette kuppets politiske dimensjon. Når spørsmålet om hvorfor dette skjedde ikke blir adressert, kun hva det har ført til i ettertid, framstår det altså som om Selekas voldsutøvelse ikke har noen bestemt hensikt. Denne utelatelsen gjør at voldsutøvelsen kan framstå som instinktiv framfor rasjonell. Politiske avgjørelser og prosesser er med andre ord underkommunisert i pressen og utgjør en stor andel av de neglisjerte nyhetene. Dette er ifølge Simonsen og Eide (2008, s. 50) et generelt trekk ved pressedekningen av Afrika. I deres materiale fra 1902 til 2002 finnes nesten alle de politisk orienterte nyhetssakene i 1967 og 1976 – to år som befinner seg i en periode med såkalt «afrooptimisme» som hadde utgangspunkt i flere lands uavhengighetskamper mot tidligere kolonimakter.

Politikk er altså i stor grad fraværende – i likhet med afrooptimisme – men religion, og til en viss grad også geografi, er til stede. I fire artikler beskriver journalistene Seleka som ulike varianter av uttrykket «opprørere fra nord» (Raghavan, 2014a, s. 11; Samuelsen, 2014b, s. 2; Samuelsen, 2014c, s. 13; Säll, 2013, s. 15). Det er også fire artikler som knytter både Seleka og Anti-Balaka opp mot hver sin del av landet (Andreassen, 2013c, s. 16-17; Aspunvik, 2014, s. 13; Solberg, 2014a, s. 4-5; Solberg, 2014b, s. 5). Det er imidlertid kun halvparten av de til sammen åtte artiklene som beskriver eller antyder hvilken relevans dette har for konflikten i landet, for eksempel historisk eller strategisk betydning.

De væpnede gruppenes religiøse identitet kommer tydeligere og oftere fram enn deres geografiske tilhørighet. Med unntak av én artikkel (Magnus, 2013, s. 19), defineres Seleka, Anti-Balaka og andre grupper med utgangspunkt i religiøs tilhørighet i alle artiklene, men det varierer hvor stor vekt journalistene tillegger den religiøse dimensjonen. I flertallet av

artiklene er de stridende partene avgrenset til å gjelde væpnede grupper. I noen tilfeller blir imidlertid partene i konflikten utvidet til å inkludere kristne og muslimer generelt (Aase, 2014, s. 17; Andreassen, 2013a, s. 17; Digernes, 2014, s. 13; Høije, 2014, s. 19; Johansen, 2014, s. 2; Raghavan, 2014a, s. 11; Samuelsen, 2014b, s. 2; Solberg, 2014b, s. 6). Dette skjer for eksempel som en oppsummering av konflikten som «voldsorgien mellom muslimer og kristne» (Raghavan, 2014a, s. 11). Det kan også komme til uttrykk gjennom en beskrivelse av holdninger som skaper grobunn for konflikten: «Også blant kristne som ikke er med i anti-Balaka, vokste de anti-muslimske holdningene. En del tror på historien om at de kristne er de opprinnelige sentralafrikanerne, og at muslimer ikke har noe her å gjøre» (Solberg, 2014b, s. 6).

I dette siste eksempelet kommer gråsonen mellom de lidende og de skyldige frem. I artikkelen er det nemlig ofre for Selekas voldsutøvelse som gir uttrykk for slike holdninger og dermed bidrar til å opprettholde konflikten. Et lignende resultat oppstår også i de to artiklene hvor vi finner representasjoner av tidligere barnesoldater (Andreassen, 2013c, s. 16-17; Aspunvik, 2014, s. 13). Måten journalistene beskriver disse på plasser dem i kategorien «de lidende». Samtidig nyanserer dette bildet av de skyldige, da vi får en dypere forståelse av hvorfor mennesker lar seg rekruttere/blir tvangsrekruttert til opprørsgruppene. Når en tenåringsgutt forteller hvordan han så regjeringshæren mishandle faren uten grunn, og deretter sier «... jeg bestemte meg for at jeg ikke ville tolerere dette lenger. Jeg ville ha hevn, så jeg sluttet meg til opprørerne» (Andreassen, 2013c, s. 16), bidrar det til å gi de skyldige et menneskelig ansikt. Disse representasjonene står i sterk kontrast til den tilsynelatende lystbetonte «voldsorgien» vi får høre om i tidligere nevnte artikkel (Raghavan, 2014a, s. 11).

Dehumanisering av de skyldige

Jeg legger vekt på disse nyansene i representasjonene av de skyldige – ikke for å rettferdiggjøre lidelsen de påfører sivilbefolkningen, men fordi demonisering ikke nødvendigvis bidrar til mer medlidenhet i nyhetssakene. Ifølge Chouliaraki (2006) er de skyldiges funksjon å rette tilskuernes sinne og indignasjon mot årsakene til lidelsen. Slike følelser kan imidlertid ha flere ulike uttrykk: «Whereas the tender-hearted impulse to protect or comfort the sufferers articulates the moral value of care for the “other”, the indignant impulse to denounce or even to attack the evil-doer articulates the moral demand for civil justice» (Chouliaraki, 2006, s. 91). Å angripe noen er sjelden hensiktsmessig dersom man

egentlig ønsker å stille dem for retten. Sannsynligvis er det derfor Chouliaraki (2006) også legger vekt på balansen mellom de to versjonene av agency; mellom agora og teater, eller med andre ord mellom fornuft og følelser. Deler av representasjonene av de væpnede gruppene framstår imidlertid heller som en legitimering av angrep, enn som et rom for refleksjon rundt mulige fredsskapende tiltak.

Selv om det finnes nyanserte representasjoner av de skyldige, blir de altså i stor grad dehumanisert. Det finnes for eksempel kun fem artikler hvor de skyldige har en stemme (Aftenposten, 2013, s. 17; Aspunvik, 2014, s. 13; Hanssen, 2016, s. 10; Høije, 2014, s. 19; Solberg, 2014b, s. 6), og de har enda sjeldnere et ansikt. Dette har naturligvis sammenheng med at det ikke finnes så mange bilder av dem, og at de på bildene sjelden ser mot kamera. Vi ser ryggen til en muslimsk mann med machete i det han løper etter en ubevæpnet kristen mann (Aase, 2014, s. 17). Vi ser også ryggen til en kristen mann som løper gjennom ruinene av muslimenes nedbrente hjem. Han løper med armene strakt ut til siden og gir assosiasjoner til frihet eller seier i en kontekst hvor dette framstår som malplassert (Aase, 2014, s. 18-19).

I halvparten av artiklene som inneholder bilder av de væpnede gruppene, viser disse soldater med teknologiske våpen (Hanssen, 2016, s. 10; Magnus, 2013, s. 19; Sævereid, 2017, s. 21). I den andre halvparten framstår imidlertid de sentralafrikanske væpnede gruppene som teknologisk underlegne den internasjonale væpnede gruppen (Aase, 2014, s. 17; Fransson, 2014, s. 18; Svendsby, 2013, s. 17). I en artikkel finner vi for eksempel en stor kontrast mellom bilder av henholdsvis «to muslimske menn» og en FN-soldat (Svendsby, 2013, s. 17). FN-soldaten er kledd i uniform, har moderne våpen og er i beredskap, klar til å skyte. De to muslimske mennene er kledd i hverdagslige klær og «patuljerer» ei gate bevæpnet med pil og bue. Det finnes også bilder av uniformerte medlemmer av væpnede grupper. De står på forskjellige bilder samlet rundt en ukjent, anonymisert person på bakken, mens noen av dem sparker, slår, kaster stein eller hopper på offeret (Fransson, 2014, s. 18).

Noen av disse bildene inneholder riktig nok ansikter, men ansiktene de viser oss bidrar ikke nødvendigvis til å menneskeligjøre dem. Dette kommer tydeligst fram på nærbildet av ansiktet til en «kriger i den kristne «anti-balaka»-militansen» (Raghavan, 2014b, s. 17). Vi får øyekontakt med krigeren og kan observere at han holder et knivblad mellom tennene i et ellers uttrykksløst ansikt. Det finnes ingen appell om medlidenhet i dette bildet, til tross for at

det i dette materialet ikke finnes andre bilder hvor vi kommer like tett på ansiktet til et annet menneske. Ifølge Butler (2006, s. 141) er slike ansikter et resultat av mediernes innramming. Vi gjenkjenner dem ikke lenger som menneskelige, fordi ansiktene deres blir brukt til å symbolisere noe annet, for eksempel terror eller tyranni. Anti-Balaka-krigerens ansikt har en lignende funksjon. Han har ikke et navn, og som individ har han heller ingen rolle i nyhetsteksten. I stedet gir han grusomhetene et ansikt på en måte som samtidig utsletter hans egen menneskelighet.

I artikkelen «Representation or misrepresentation? The New York Times's framing of the 1994 Rwanda genocide» beskriver Tendai Chari (2010, s. 339) hvordan The Times i deknningen av folkemordet i Rwanda gjentatte ganger framhever bruken av «primitive» våpen som machete, pil og bue, øks og lignende. Ifølge ham bidrar dette til å konstruere et bilde av mennesker i Rwanda som ville og bakvendte. Det underkommuniserer også den rwandiske hærens bruk av ulike høyteknologiske våpen. Vi kan gjøre lignende observasjoner i artiklene om Den sentralafrikanske republikk.

Det er uklart hva slags våpen som i realiteten er mest utbredt blant de ulike væpnede gruppene i SAR. I nyhetstekstene finnes det imidlertid nesten like mange macheter (Aase, 2014, s. 17-18; Aftenposten, 2013, s. 17; Andreassen, 2013a, s. 16-17; Höjje, 2014, s. 18; Johansen, 2014, s. 2; Raghavan, 2014b, s. 16; Solberg, 2014b, s. 4; 6; Säll, 2013, s. 15) som skytevåpen/skuddskader (Aase, 2014, s. 18; Andreassen, 2013a, s. 16-17; Andreassen, 2013c, s. 16; Bruaset, 2013, s. 20; Hanssen, 2016, s. 10; Höjje, 2014, s. 18-19; Rasmussen, 2017, s. 20; Solberg, 2014b, s. 4; 6; Svendsby, 2013, s. 16; Säll, 2013, s. 15). I tillegg til at halvparten av bildene inneholder macheter og andre typer «primitive» våpen, finner vi også i artiklene uten macheter opprørssoldater som angriper med øks og kniv, bruker voldtekt som våpen, torturerer med metallkabel og lynsjer en mann til døde (Aspunvik, 2014, s. 13; Fransson, 2014, s. 18; Hanssen, 2016, s. 10; Rasmussen, 2017, s. 20; Samuelsen, 2014c, s. 13; Solberg, 2014a, s. 4-5; Svendsby, 2013, s. 16). Det finnes dermed ikke flere enn to artikler som utelukkende inneholder bruk av teknologiske våpen (Andreassen, 2013c, s. 16-17; Bruaset, 2013, s. 20). De andre artiklene beskriver uten unntak også mer «primitive» våpen.

Disse representasjonene av de væpnede gruppene eksisterer i samspill med representasjonene av kaoset, voldsbølgene og voldsspiralene som jeg har beskrevet tidligere. Dette gjør at svaret på spørsmålet om skyld blir noe mer diffust. Det blir uklart hvem de egentlige aktørene er, og de væpnede gruppene blir en del av en større, voldsom prosess som de ikke kan gjøre annet enn å gi etter for. Dette bidrar til inntrykket av en følelsesstyrt form for vold, noe vektleggingen av hevn som motivasjon bidrar til å bekrefte. Det samme gjør framhevingen av voldens ekstraordinære, uforklarlig brutale karakter som jeg beskrev innledningsvis i dette kapittelet.

I flere av representasjonene av de sentralafrikanske væpnede gruppene blir tilskuerne med andre ord presentert for en instinktiv ondskap. Det finnes flere elementer i representasjonene av disse gruppene som bekrefter stereotypien om afrikanere som mer primitive enn mennesker i andre verdensdeler. Det primitive blir sjelden assosiert med potensial for endring, fordi det representerer en manglende utvikling – med andre ord noen som har stoppet opp der andre har gått videre. Disse representasjonene av de skyldige har altså likhetstrekk med representasjonene av de lidende og av hjelperne ved at de bidrar til å forsterke den pessimismen jeg har beskrevet flere steder i analysen. Dette fordi de ulike aktørenes agency er betinget i så stor grad at situasjonen framstår som statisk.

Tilskuernes rolle i relasjonen til de lidende

Machetene og beskrivelsene av den ekstreme volden er imidlertid ikke helt uten potensial for tilskuer-agency. For en vestlig leser kan dette for eksempel gi assosiasjoner til folkemordet i Rwanda og til det folkerettslige prinsippet om ansvar for å beskytte. I tillegg til rapportene om etnisk rensing, kommer det også gjentatte advarsler om at konflikten er i ferd med å utvikle seg til et folkemord (Aase, 2014, s. 17; Bruaset, 2013, s. 20; Digernes, 2014, s. 13; Höije, 2014, s. 18; Raghavan, 2014b, s. 16; Rasmussen, 2017, s. 20; Samuelsen, 2014b, s. 2; Solberg, 2014a, s. 5; Solberg, 2014b, s. 5; Svendsby, 2013, s. 16-17; Sævereid, 2017, s. 21). Denne advarselen blir imidlertid problematisert i to av disse artiklene (Aase, 2014, s. 17; Svendsby, 2013, s. 16), hvor enkelte intervjuobjekter argumenterer for at konflikten på det tidspunktet ikke inneholder de tegnene man vanligvis ser ved et begynnende folkemord, og at en slik merkelapp kan gjøre at «pasienten får behandling, men for noe annet enn det den feiler» (Aase, 2014, s. 17).

Det samme kan man kanskje si om flere av representasjonene av de skyldige. Med unntak av artiklene som inneholder barnesoldater og lignende, er det vanskelig å se hvordan de skyldige i dette materialet kan lede oppmerksomheten hen til andre tiltak enn de militære, til tross for at behovene også er store på andre områder. De blir gjennom tekst og bilder konstruert på en måte som ikke kun plasserer skyld, men også utsletter menneskeligheten deres. Dermed rettferdiggjør de et sinne som ikke evner å romme en dypere forståelse av konflikstens mulige årsaker.

En advarsel om et mulig forestående folkemord er et alvorlig budskap. Det gir assosiasjoner til tidligere manglende inngripen med katastrofale følger. Også rapporter om etnisk rensing kan bidra til at tilskuerne føler et ansvar for å gjøre noe framfor kun å føle medlidenhet. Likevel får landet svært lite medieoppmerksomhet, og det er heller ikke mange som føler ansvar for å gjøre noe med situasjonen. Når et så alvorlig budskap altså ikke får en tilsvarende respons, er det grunn til å stille spørsmål ved måten budskapet blir formidlet på.

Andre grupper av skyldige påvirker imidlertid også hvordan tilskuerne blir konstruert i artiklene. Vi finner for eksempel representasjoner av de fredsbevarende soldatene i rollen som skyldige i en overgrepsskandale, i tillegg til kritikk av FN og det internasjonale samfunns manglende innsats i SAR. Slike representasjoner fører til en endring av relasjonen mellom den trygge og den farlige sonen, og mellom tilskuerne og de lidende. Vanligvis er det nemlig hendelser og avgjørelser i den trygge sonen som får konsekvenser for den farlige. Her ser vi derimot at hendelser i den farlige sonen får konkrete konsekvenser i den trygge sonen i form av etterforskning av overgrepsanklager. Kritikken av FN konstruerer på sin side en relasjon mellom de lidende og tilskuerne hvor tilskuerne som en del av det internasjonale samfunn er forpliktet til å hjelpe sivilbefolkningen i SAR. I stedet for en stum appell om hjelp, finner vi her altså et tydelig uttalt krav om beskyttelse på vegne av kriserammede sentralafrikanere. I likhet med representasjonene av hjelperne, er imidlertid opplevelsen av en slik forpliktelse avhengig av tilskuernes evne til å være seg bevisst sin rolle i det internasjonale samfunn og hvilke handlingsalternativer som er knyttet til denne.

Utover disse representasjonene finnes det få andre aktører som konstrueres som «de skyldige» i dette materialet. Oppsummeringer av SARs historie nevner, som beskrevet tidligere, ofte uavhengigheten fra Frankrike i 1960. Likevel finnes det nesten ingen artikler hvor de tidligere

koloniherrerne framstår som skyldige. Med ett unntak, blir vi kun opplyst om SARs kolonitid gjennom noe som ikke er langt unna det Chouliaraki (2006, s. 77-78) kaller «beskrivelser», altså en vektlegging av «objektiv» rapportering av fakta - i motsetning til vurderinger og narrasjoner. Det finnes med andre ord kun én artikkel som etablerer en relasjon mellom kolonitiden og dagens lidelser, blant annet ved å referere til at «Vanstyre både under og etter kolonitiden har satt sitt preg på SAR, som befinner seg blant de aller nederste landene på FNs indeks for menneskelig utvikling» (Aase, 2014, s. 18). Representasjonene av landets ledere etter kolonitiden er også kortfattede, og inneholder bare i noe større grad vurderinger. Som nevnt i analysen av rom og tid, er det sjelden vi får en konkret forklaring av mulige årsaksforhold mellom denne delen av fortiden og dagens situasjon.

Nyhetsaken som knytter kolonitiden sammen med nåtiden er også en av få saker som fokuserer på strukturelle årsaker på globalt nivå, dersom vi ser bort fra kritikken av FNs kriserespons. Denne artikkelen peker for eksempel på hvordan gjentakende innblanding fra blant annet Frankrike og Tsjad ved regimeendringer er en bidragende faktor til dagens konflikt, i tillegg til at den viser til bunnoteringer på internasjonale indekser for investeringsvennlighet (Aase, 2014, s. 19). I en annen nyhetsak får vi også kjennskap til at Tsjads sympati for Seleka skaper problemer, blant annet fordi enkelte fredsbevarende soldater fra Tsjad i noen tilfeller har bistått Seleka i kamp (Raghavan, 2014a, s. 11). Dette internasjonale perspektivet er imidlertid i stor grad fraværende i resten av materialet. I analysen av rom og tid beskrev jeg hvordan enkelte artikler viser til for eksempel arbeidsledighet, en feilslått stat og kamp om naturressurser som grunnlag for konflikten i landet. Dette framstilles imidlertid utelukkende som interne årsaksfaktorer. Den generelle trenden er altså at det er de umiddelbare, interne årsakene eller hendelsene som blir belyst – ikke de strukturelle på globalt nivå.

Dette er en trend som bidrar til det verdensbildet jeg beskrev i analysen av mobilitet. Det bidrar til et skarpere skille mellom den trygge og den farlige sonen, og frarøver tilskuerne innsikt i hva som knytter dem sammen med de lidende. Det finnes flere ubelyste temaer som kanskje kunne bidratt til en slik innsikt. I 2015 publiserte for eksempel organisasjonen Global Witness rapporten «Blood timber: How Europe helped fund war in the Central African Republic» (Global Witness, 2015). Denne tittelen viser en av flere innfallsvinkler til konflikten som ikke eksisterer i materialet i denne studien. Man kan for eksempel også undre

seg over hvorvidt norskprodusert krigsmateriell på avveie til slutt finner veien til væpnede grupper i SAR. Dette er et tenkt eksempel, men det er ikke umulig at det finnes slike eller lignende forbindelser mellom Norge og Den sentralafrikanske republikk. Økt oppmerksomhet rundt ulike former for vestlige eller norske bidrag til opprettholdelse av konflikten, ville i større grad konstruert også tilskuerne som en del av de skyldige. En slik utvidet tildeling av skyld kunne samtidig ført til et større felles ansvar, i stedet for kun moralsk fordømmelse av «de andre».

5 Konklusjon

Ifølge Joye (2010) er nærhet, i begrepets utvidede forstand, avgjørende for hvor mye medieoppmerksomhet og medlidenhet en krise får. På de tidspunktene en krise også berører Vesten på den ene eller den andre måten, får krisen mer oppmerksomhet og medlidenhet, enn når den kun handler om «de andre» i et land langt borte. Dette er også tilfellet med Den sentralafrikanske republikk i perioden 2013-2017. Chouliaraki (2006, s. 144) gjør lignende funn i sin studie. De nyhetene hun klassifiserer som krisenyheter er også de som inneholder en eller annen form for orientering mot Vesten, mens eventyrnyhetene mangler denne komponenten. Hun konkluderer derfor med at lidelse som har utspring i en situasjon av langvarig og komplisert karakter, blant annet er avhengig av en relasjon til Vesten for å få status som krise.

Hva gjør vi da når denne nærheten til Vesten - og Norge - altså ser ut til å mangle? Er det over og ut for menneskene i SAR, fordi krisen som har rammet dem ikke i stor nok grad oppfyller dette og andre nyhetskriterier? Man kan fort få inntrykk av at det faktisk er tilfellet. En slik konklusjon bygger imidlertid på et noe ensidig syn på mediemakt. Hvorvidt, og i hvilken grad, mediene bidrar til å sette dagsorden er en omdiskutert problemstilling. Nyhetskriteriene faller inn under denne problemstillingen, og heller ikke de er uten kritikk. Cottle (2009, s. 49) argumenterer for eksempel for at vi ikke bør ta for gitt at journalister velger hvilke hendelser de skal rapportere om basert på allerede eksisterende trekk ved disse hendelsene. Det er også mulig at en slik hendelse først oppfyller disse kriteriene etter å ha blitt bearbeidet av journalisten. Chouliaraki (2006, s. 83) gir uttrykk for et lignende syn på mediemakt. Selv om mediene ikke nødvendigvis skaper politisk og økonomisk ulikhet på egenhånd, kan de ifølge

henne både reflektere og bidra til å konsolidere ulikheten. Til syvende og sist har imidlertid hennes prosjekt som mål å oppdra verdensborgere – eller retttere sagt undersøke om, og vise hvordan, mediene kan oppnå dette. Det er med andre ord medienes potensial til å utfordre etablerte maktforhold som er i fokus.

Avstand til Vesten skaper likegyldighet

I materialet i denne studien er det i første omgang fordelingen av artikler mellom de ulike medlidenhetsregimene som sier noe om hvorvidt norsk presse bidrar til å utfordre det Chouliaraki (2006, s. 8) referer til som et hierarki av steder, liv og handling, og det Butler (2016) ser som en ujevn fordeling av sorgbarhet. Ser vi kun på hvilke nyhetsregimer som dominerer, er svaret et klart nei. Her taler det store antallet eventyrnyheter for seg. Jeg har ikke viet disse stor plass i analysen, men når dette medlidenhetsregimet per definisjon ikke evner å skape medlidenhet (Chouliaraki, 2006, s. 106), taler det ikke til fordel for kriserammede sentralafrikanere at over 80 prosent av materialet består av slike nyheter.

Ifølge Chouliaraki (2006, s. 97) er det også dette medlidenhetsregimet som i størst grad bidrar til «compassion fatigue», altså tilskuernes likegyldighet overfor fjern lidelse. Hun argumenterer for at denne formen for utmattelse oppstår fordi mediene kun dramatiserer lidelse fra utvalgte steder – ikke fordi vi gjennom mediene blir overeksponert for andres lidelse. Det er altså innholdet i medierepresentasjonene som gjør mennesker utmattet, ikke hvor ofte de blir eksponert for disse. En mulig forklaring på hvorfor Den sentralafrikanske republikk gang på gang havner på lister over glemte kriser, kan altså være en likegyldighet som oppstår på grunn av det store antallet eventyrnyheter. I tillegg har jeg vist at det finnes mange mennesker og hendelser som kan plasseres i et fjerde medlidenhetsregime – det Joye (2010) beskriver som neglisjerte nyheter. Dette understreker problemet med manglende medieoppmerksomhet, men det påvirker også helhetsinntrykket vi får av den humanitære krisen. Dette er en konsekvens av vektleggingen av utvalgte sider ved konflikten, som vi har sett bidrar til å opprettholde den afrikanismen Simonsen og Eide (2008) beskriver, og som bidrar til pessimisme på vegne av sentralafrikaneres framtid.

Finnes det potensial for solidaritet i krisenyhetene?

Til tross for at materialet i denne studien i hovedsak viser en gjennomgående likegyldighet overfor sentralafrikaneres lidelse, har jeg likevel valgt å undersøke hvorvidt det også finnes potensiale for solidarisk oppmerksomhet og/eller handling. Det har jeg gjort i det medlidenhetsregimet hvor det er mulig at dette kan oppstå, nemlig i krisenyhetene. Det er her, i de ambivalente representasjonene av de lidende, at Chouliaraki (2006, s. 191) mener å finne et utgangspunkt for sin kosmopolitisme med tilhørende sosiale solidaritet. For å skape solidarisk oppmerksomhet om mennesker som ikke er en del av et allerede definert «vi» basert på likhet, slik Butler (2016) beskriver, mener Chouliaraki (2006) som tidligere nevnt at representasjonene av lidelse må inneholde en balanse mellom agora og teater. Langt fra alle krisenyheter oppfyller dette kriteriet, og blant Chouliarakis (2006) utvalgte nyhetssaker er det kun én av de tre krisenyhetene som ifølge henne mestrer denne balansegangen.

I materialet i denne studien lever ingen av de to agency-variantene opp til idealet. Når det gjelder agora-agency, har representasjonene av de lidende flere mangler og lykkes derfor ikke i å overbevise leserne om at livene til sentralafrikanere er like sorgbare som deres egne. Nøkkelen til å forbedre disse representasjonene er ifølge Chouliaraki (2006, s. 193-195) historisitet og aktører som representerer en global form for autoritet, fordi dette i større grad forteller tilskuerne hvorfor lidelsen oppstår, og hvorfor – og av og til hvordan - de bør engasjere seg. Behovet for både historisitet og stemmen til globale autoriteter tar imidlertid utgangspunkt i Chouliarakis (2006, s. 210) dom over vestlig nyhetsdiskurs. Ifølge henne produserer denne en narsissistisk form for medlidenhet. Nyhetene fokuserer på de lidendes frykt, faren de befinner seg i eller smerten de opplever, ikke spørsmålet om hvorfor de lider eller hva tilskuerne bør gjøre med det. Dette reflekterer Vestens tendens til å opphøye det private på bekostning av det offentlige. Individets følelser blir brukt til å fortolke virkeligheten, og dette gjør seg også gjeldene i Vestens representasjoner av lidelsen til de andre.

En slik ubalanse mellom agora og teater finnes til en viss grad også i materialet i denne studien. Det sensasjonelle har en framtrædende rolle i flere artikler ved fokus på ekstraordinær brutalitet og grusomhet. Sammen med en manglende menneskeligjøring av de lidende og en historisitet preget av en «logic of appearances» bidrar dette til å gjøre tilskuerne til kikkere.

Chouliaraki (2006, s. 145-146) beskriver hvordan disse tre komponentene skaper en tilskuerrolle som ikke krever noe annet av tilskuerne enn at de bevitner og lever seg inn i det som skjer – men da med fokus på fascinasjon framfor empati. Samtidig har jeg også beskrevet hvordan manglende visualisering, både gjennom tekst og bilder, ofte begrenser nyhetenes mulighet til å appellere til tilskuernes følelser – noe som bidrar til at disse artiklene kun skaper et minimum av medlidenhet.

Det som bidrar til at tilskuerne likevel av og til kan innta rollen som filantrop i relasjonen til de lidende, er representasjonene av hjelperne i kombinasjon med de lidende. Dette gjelder imidlertid hovedsakelig de humanitære hjelperne og i mindre grad de militære. Som nevnt bidrar disse ikke til effektiv tale, men de kan skape empati i nyhetssakene gjennom sitt engasjement. De lidende blir konstruert som noen det er verdt å bry seg om, og innstendige appeller om en større innsats fra resten av verden får krisen til å framstå som akutt. Svakheten ved filantropi som medlidenhet er imidlertid ifølge Chouliaraki (2006, s. 147) at den vektlegger følelser på bekostning av en forståelse av årsakene til krisen. I dette materialet finnes det derfor svært få artikler hvor tilskuerne beveger seg fra kikkere og filantroper til aktivister. Det finnes riktig nok mange artikler som er egnet til å rette sinne og fordømmelse mot de skyldige, men de som i tillegg bidrar til refleksjon rundt årsaker kan telles på en hånd. Denne fordømmelsen fasiliterer med andre ord sjelden en overgang fra medlidenhet til solidaritet.

En forutsetning for denne overgangen er som nevnt historisitet. Det finnes historisitet i mange av avisartiklene i mitt materiale som kan kvalifisere som en minimal referanseramme. Vi får ikke alltid en utdypende redegjørelse av årsaksfaktorer i hverken nåtid eller fortid, men i likhet med Lawal-saken inneholder de en forenklet forklaring av hvorfor lidelsen oppstår. Som beskrevet tidligere viser de til konflikten mellom kristne og muslimske væpnede grupper, til landets turbulente historie, og enkelte peker også på andre faktorer som for eksempel kamp om naturressurser. Nyhetssaken om Amina Lawal framhever på samme måte enkelte aspekt ved lidelsens kontekst. Den trekker for eksempel fram lovgivningen som har ført til at Lawal er dømt til døden ved steining og aggresjonen til den rasende mobben i gatene (Chouliaraki, 2006, s. 138-139). Chouliarakis analyse viser i den forbindelse følgende: «The mother and baby image evokes the Western humanity of the Madonna, whereas the mobbing

scene signals the «savage mind», an alien cultural disposition beyond (Western) rationality and civility» (2006, s. 139). Videre forklarer hun hvordan denne symbolske representasjonen spiller på den ideologiske kontrasten mellom vestlige verdier og islams umenneskelighet.

Dette er den samme kontrasten som Butler (2016, s. 42) i *Frames of war* trekker fram når hun beskriver hvordan innrammingen av ulike befolkningsgrupper kan bidra til at de framstår som en trussel mot ens eget liv, i stedet for noen man står i et avhengighetsforhold til. Når muslimer så blir framstilt som barbariske og førmoderne, kommer de i konflikt med normene som styrer hvilke mennesker vi gjenkjenner som mennesker. Det blir da også enklere å legitimere drap på medlemmer av denne gruppen. Dette er altså et eksempel på at en nyhetssak som på den ene siden kan skape et grunnlag for kosmopolitisme, samtidig kan bidra til å male verden i svart-hvitt og demonisere en stor gruppe mennesker. Også Chouliaraki (2006, s. 140) erkjenner imidlertid at disse representasjonene kommer til kort på enkelte områder.

Dette kapittelet har vist at det samme skjer i representasjonene av sentralafrikansk historie og i representasjonene av de skyldige. Når det gjelder Den sentralafrikanske republikk, er en minimal referanseramme derfor ikke tilstrekkelig. Ikke kun fordi den er minimal, men fordi den inneholder et deterministisk syn på fremtiden. Dermed skaper den også en alternativ vei inn i medlidenhetstrøttheten, og får solidarisk handling til å framstå som forgjeves. En annen måte å bringe et rettferdighetsperspektiv inn i nyhetssakene på, er som nevnt ved hjelp av stemmen til globale autoriteter. Disse kan bidra til å konstruere tilskuerne som verdensborgere, fordi de adresserer et globalt publikum. De kan også ifølge Chouliaraki (2006, s. 216) bidra til å skape en viss avstand til de lidende andre, slik at de kan fortelle oss hvorfor vi bør bry oss om denne lidelsen, og hva vi kan gjøre med den. Dette er avgjørende for å skape gjennomslag for det Chouliaraki (2006, s. 195) kaller sosial solidaritet:

This kind of cosmopolitan politics crucially depends on the voices of Amnesty International, United Nations, Nelson Mandela or the Live Aid artists, because all of these bear the expertise, authority and, not least, the celebrity aura necessary to push the ethical cause of suffering through to vast television publics. (Chouliaraki, 2006, s. 195-196).

Slike stemmer finnes i artiklene om Den sentralafrikanske republikk. Fra et pragmatisk perspektiv gir det mening å utnytte kjendisstatus for en god sak. Dersom norske Lindis Hurum ikke hadde vært på jobb i Den sentralafrikanske republikk, er det med utgangspunkt i denne analysen grunn til å tro at antall krisenyheter ville vært enda lavere. Også FNs tilstedeværelse bidrar til økt oppmerksomhet, og både FN og andre internasjonale organisasjoner, som for eksempel Leger Uten Grenser, kan representere tilstedeværelsen av det Chouliaraki (2006) kaller globale autoriteter. Disse bidrar imidlertid i dette materialet kun i begrenset grad til medlidenhet, og i svært liten grad til solidaritet, da representasjonene av dem inneholder lite agency og historisitet.

Hvorvidt disse bidrar til kosmopolitisme framfor kommunitarisme, er jeg heller ikke overbevist om. De kan riktig nok, slik Chouliaraki (2006, s. 214-215) påpeker, skape avstand ved at TV-sendingene, eller i dette tilfellet avisartiklene, i noen tilfeller endrer sted fra beskrivelser av lidelsen, til for eksempel en intervjusituasjon. På denne måten kan de skape et brudd i en eventuell strøm av følelser og gi rom for refleksjon. Likevel ser vi at de aktørene som skal skape en slik avstand, i denne studien er de samme som bidrar til å oppfylle nærhetskriteriet. Spørsmålet blir da hvorfor vi velger å lytte til akkurat disse aktørene, og hvorfor deres stemmer kommer tydeligere fram enn stemmene til sentralafrikanere. Det finnes en mulighet for at vi tillegger disse autoritet fordi de er en del av «oss». Institusjoner som FN er riktig nok internasjonale, men de har også en sentral rolle i det vi regner som Vesten. Faren ved å introdusere slike «globale» stemmer er altså at vi lytter til dem fordi de ligner mer på oss enn det «de andre» gjør. Igjen blir altså kommunitaristiske bånd avgjørende for hvem vi bryr oss om. To av forutsetningene for sosial solidaritet er altså i liten grad til stede, eller har ikke ønsket effekt, i dette materialet. Relasjonen mellom tilskuerne og de lidende inneholder dermed noe medlidenhet, men i liten grad solidaritet.

Et ønske om en ny solidaritet

Funnene i denne analysen viser altså et behov for en nyansert historisitet. Det er imidlertid også nødvendig å styrke representasjonenes emosjonelle potensial, da vektleggingen av denne siden ved agency ikke er like tydelig her som i diskursen Chouliaraki (2006) beskriver. Et annet presserende behov er imidlertid representasjoner av sentralafrikanere som utfordrer den

rådende diskursen, hvor denne gruppen for øyeblikket blir definert som «de lidende». Dette handler ikke om å framstille dem mer som «oss», men om å gjøre dem mer synlige i all sin menneskelighet – med flere ulike egenskaper og identiteter, fortellinger og meninger. Å skape nyanserte representasjoner innebærer å skildre både likheter og ulikheter. Slike representasjoner av kriserammede sentralafrikanere vil derfor ikke nødvendigvis bli en del av et vestlig «vi» basert på likheter. Stemmene deres kan heller komme til å utfordre et slikt grunnlag for solidaritet, og skape bevissthet rundt dette, slik Butler (2016) etterlyser i *Frames of War*. Det kan også åpne for en annen form for solidaritet:

The poems communicate another sense of solidarity, of interconnected lives that carry on each others' words, suffer each others' tears , and form networks that pose an incendiary risk not only to national security, but to the form of global sovereignty championed by the US. (...) As a network of transitive affects, the poems – their writing and their dissemination – are critical acts of resistance, insurgent interpretations, incendiary acts that somehow, incredibly, live through the violence they oppose, even if we do not yet know in what ways such lives will survive. (Butler, 2016, s. 62).

Butler (2016) formidler her et optimistisk syn på mediert lidelse og dens evne til å knytte mennesker sammen – i dette tilfellet innsatte ved Guantánamo og mennesker utenfor. Gjennom diktene får fangene en stemme, og stemmene deres fungerer som en motdiskurs til fortellingen som rettferdiggjør fangenskapet deres. På samme måte finner vi i representasjonene av de sentralafrikanske hjelperne en motstand mot det pessimistiske narrativet som preger artiklene om landet deres. Sammen med representasjoner som bidrar til en nyansert historisitet, har disse potensial til å endre relasjonen mellom tilskuerne og de lidende. De kan skape en solidaritet som utfordrer skillet mellom hjelpere og hjelpeløse, og som bidrar til en jevnere fordeling av autoritet. De tilbyr også et samarbeid som gjør det mulig for tilskuerne å arbeide for, og tro på, rettferdighet. En slik solidaritet gir med andre ord verdighet til de kriserammede, i tillegg til at den bringer tilskuerne et skritt nærmere rollen som aktører.

6 Litteratur

Atkinson, R. R. (2009). *From Uganda to the Congo and Beyond: Pursuing the Lord's Resistance Army* (International Peace Institute). Hentet fra https://www.files.ethz.ch/isn/126886/uganda_to_congo_11_2009.pdf

Bloomberg, L. D & Volpe, M. (2012). *Completing your qualitative dissertation. A roadmap from beginning to end*. (2. utg.). Los Angeles; London; New Delhi; Singapore; Washington DC: SAGE Publications.

Brurås, S. (Red.). (2012). *Nyhetsvurderinger. På innsiden i fem redaksjoner*. Kristiansand: Cappelen Damm Høyskoleforlaget.

Butler, J. (2006). *Precarious Life. The Powers of Mourning and Violence*. (2. utg.). London; New York: Verso.

Butler, J. (2016). *Frames of war. When is life grievable?* (3. utg.). London; New York: Verso.

Chari, T. (2010). Representation or misrepresentation? The New York Times's framing of the 1994 Rwanda genocide. *African Identities*, 8(4), 333-349. DOI: 10.1080/14725843.2010.513242

Chouliaraki, L. (2006). *The spectatorship of suffering*. London; Thousand Oaks; New Delhi: SAGE.

Cottle, S. (2009). *Global crisis reporting. Journalism in the global age*. Maidenhead: Open University Press.

Dunn, K. & Neumann, I. B. (2016). *Undertaking discourse analysis for social research*. Ann Arbor: University of Michigan Press.

Farmer, P. (2004). An anthropology of structural violence. *Current Anthropology*, 45(3), 305-325).

Flyktningshjelpen. (2015). *Flyktningsregnskapet 2015. Alt om mennesker på flukt verden over.* Hentet fra

<https://www.flyktningshjelpen.no/ressurs/flyktningsregnskapet/flyktningsregnskapet-2015/>

Flyktningshjelpen. (2016). *Flyktningsregnskapet 2016.* Hentet fra

https://www.flyktningshjelpen.no/globalassets/pdf/flyreg/nrc-flyreg-screen_final.pdf

Flyktningshjelpen. (2017). *Verdens ti mest neglisjerte fluktkriser.* Hentet fra

https://www.flyktningshjelpen.no/globalassets/pdf/briefing-notes/neglected-conflicts/2016_neglisjertlista_nrc_hr.pdf

Flyktningshjelpen. (2018). *Verdens ti mest neglisjerte fluktkriser.* Hentet fra

<https://www.flyktningshjelpen.no/globalassets/images/fr-2018/neglisjert/nor/verdens-ti-mest-neglisjerte-fluktkriser>

Global Witness. (2015). *Blood timber. How Europe helped fund war in the Central African Republic.* Hentet fra

https://www.globalwitness.org/documents/18026/BLOOD_TIMBER_web.pdf

Invisible Children. (2012, 5. mars). *Kony 2012* [Videoklipp]. Hentet fra

<https://www.youtube.com/watch?v=Y4MnpzG5Sqc>

Joye, S. (2010). News discourses on distant suffering: a Critical Discourse Analysis of the 2003 SARS outbreak. *Discourse & Society*, 21(5), 586-601.

Leger Uten Grenser. (u.å.). *Glemte kriser.* Hentet fra

<https://legerutengrenser.no/glemte-kriser/hvorfor-jobber-vi-med-glemte-kriser>

Lombard, L. (2016). *State of rebellion. Violence and intervention in the Central African Republic.* London: Zed Books Ltd.

Medienorge. (2016). *Opplagsutvikling fra de ti største avisene i 2016.* Hentet fra

<http://www.medienorge.uib.no/statistikk/medium/avis/353>

Pantti, M., Wahl-Jorgensen, K. & Cottle, S. (2012). *Disasters and the media*. New York; Washington, D.C./Baltimore; Bern; Frankfurt; Berlin; Brussels; Vienna; Oxford: Peter Lang.

Simonsen, A. B. & Eide, E. (2008). *Verden skapes hjemmefra. Pressedekningen av den ikke-vestlige verden 1902-2002*. Oslo: Unipub.

Skrede, J. (2017). *Kritisk diskursanalyse*. Oslo; Cappelen Damm.

Stålsett, S. J. (2017). *Religion i urolige tider. Globalisering, religiøsitet og sårbarhet*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.

Statistisk sentralbyrå. (2017, 20. april). Stabil andel TV-seere, flere leser nettaviser. Hentet fra <https://www.ssb.no/kultur-og-fritid/artikler-og-publikasjoner/stabil-andel-tv-seere-flere-leser-nettaviser>

Thompson, J.B. (2001). *Medierne og moderniteten. En samfundsteori om medierne*. København: Hans Reitzels Forlag.

Tolson, A. (1996). *Mediations. Text and discourse in media studies*. London; New York; Sydney; Auckland: Arnold.

United Nations Development Program. (2018). 2018 Statistical update. Hentet fra <http://hdr.undp.org/en/2018-update>

United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs. (2017). *Central African Republic Humanitarian Fund. Annual report 2016*. Hentet fra https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/rca_ocha_hf_annuel_report2016.pdf

United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs. (2016). *Common Humanitarian Fund. Central African Republic. Annual report 2015*. Hentet fra <https://www.unocha.org/sites/unocha/files/dms/Documents/2015%20CHF%20Annual%20Report%20CAR.pdf>

United Nations Security Council. (2018). *Report of the Secretary-General on the Central African Republic*. Hentet fra <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/N1802858.pdf>

United Nations. (2017). *Report of the Mapping Project documenting serious violations of international human rights law and international humanitarian law committed within the territory of the Central African Republic between January 2003 and December 2015*. Hentet fra https://www.ohchr.org/Documents/Countries/CF/Mapping2003-2015/2017CAR_Mapping_Report_EN.pdf

Ytreberg, E. (2008). *Hva er medievitenskap*. Oslo: Universitetsforlaget.

6.1 Avisartikler

Aase, K. A. (2014, 23. februar). Afrikas ufattelige massakre. *VG*, s. 16-20.

Aftenposten. (2013, 9. desember). Nær 400 drept de siste dagene. Del 1, s. 17.

Andreassen, T.A. (2013a, 12. desember). Flykter fra drapsgjengene. *Aftenposten, del 1*, s. 16-17.

Andreassen, T.A. (2013b, 12. desember). Uroen forverrer matmangel i Sahel. *Aftenposten, del 1*, s. 17.

Andreassen, T.A. (2013c, 20. desember). «Jeg har sett armer som er blitt sprengt bort, lik uten hoder». *Aftenposten, del 1*, s. 16-17.

Andreassen, T.A. (2013d, 9. oktober). Nå jakter de på Kony igjen. *Aftenposten, del 1*, s. 17.

Andreassen, T.A. (2014e, 4. mai). Ber til Gud i frykt for fiendens kuler. *Aftenposten, del 1*, s. 12-13.

Aspunvik, S. G. (2014, 23. august). Slik forhandlet Unicef 1388 barnesoldater fri. *Aftenposten, del 1*, s. 13.

Bajoghli, S. (2013, 9. juli). Slår alarm om kriser som verden glemte. *Adresseavisen, del 1*, s. 16.

Bjørnstad, G. H. (2015, 28. juli). Dette er verdens «glemte kriser». *Dagbladet, del 1*, s. 10.

Bruaset, I. (2013, 6. desember). Over 100 drept i Bangui. *Aftenposten, del 1*, s. 20.

Buan, K. (2013, 21. juni). Ti kriser du sjelden hører om. *Aftenposten, del 1*, s. 18.

Digernes, A. G. (2014, 12. mars). Redd for at FN ikke holder ord. *Aftenposten, del 1*, s. 13.

Ege, R. T. (2016, 30. januar). Overgrepsskandalen vokser, *VG*, s. 27.

Eisenträger, S. (2014, 26. april). Her er det verst for barn, *VG*, s. 24.

Evensen, M. (2013, 28. desember). – De må trykke på ALARMEN. *Dagbladet, del 1*, s. 14.

Fransson, L. (2014, 14. februar). «Etnisk rensing». *Dagbladet, del 1*, s. 18.

Hanssen, K. (2016, 29. desember). Ny skrekkebande sprer gru i afrikansk land. *Aftenposten, del 1*, s. 10.

Haugsbø, F. og Linaker Berglund, E. (2013, 13. desember). Leger uten grenser om norsk nødhjelp: Styres av politikk – ikke behov. *VG*, s. 12.

Höjje, K. (2014, 26. januar). Ein valdsspiral ute av kontroll. *Bergens Tidende, del 1*, s. 18-19.

Johansen, R. V. (2014, 15. februar). – Det kan virke som om hevnlysten og hatet bare vokser. *Aftenposten, del 1*, s. 2-3.

Kampesæter, S. R. (2015, 20. juli). Flere barn brukes i krig. *Aftenposten, del 1*, s. 6.

Magnus, J. (2013, 28. mars). Plyndring, vold og fordømmelse. *VG*, s. 19.

Raghavan, S. (2013c, 8.april). Innstiller jakten på slaveri-siktet. *Aftenposten, del 1*, s. 13.

Raghavan, S. (2014a, 14. februar). Slik tar kristen milits hevn. *Aftenposten, del 1*, s. 11.

Raghavan, S. (2014b, 19. mars). Ga bort datteren for å redde henne fra massakren. *Aftenposten, del 1*, s. 16-17.

Rasmussen, A. L. (2017, 5. januar). Ny opprørsgruppe herjer. *Bergens Tidende, del 1*, s. 20-21.

Samuelsen, R. J. (2014a, 21. januar). Da kampene brøt ut, tok sønnen 83-åringen på ryggen og bar ham i sikkerhet. *Aftenposten, del 1*, s. 14-15.

Samuelsen, R. J. (2014b, 23. juni). – Det er mennene som dreper hverandre. *Aftenposten, del 1*, s. 2.

Samuelsen, R. J. (2014c, 3. mars). Verdens vanskeligste jobb? *Aftenposten, del 1*, s. 13.

Samuelsen, R. J. (2015d, 29. desember). Slik har ekstrem religion tatt over slagmarken. *Aftenposten, del 1*, s. 10-11.

Seidelin, M. (2014a, 4. januar). De dreper hverandre i Guds navn. *Bergens Tidende, del 1*, s. 14-15.

Seidelin, M. (2014b, 4. januar). Religiøse konflikter sprer seg i Afrika. *Adresseavisen, del 1*, s. 16-17.

Sieff, K. (2016, 25. mars). «Noen ganger, når jeg er alene med babyen min, tenker jeg på å drepe ham. Han minner meg om mannen som voldtok meg.». *Aftenposten, del 1*, s. 10-13.

Skjetne, O. L. (2017, 2. juni). Her er verdens 10 glemte kriser. *VG*, s. 27-28.

Solberg, K. (2014a, 17. september). Gikk barbent 400 km med nyfødt baby. *Aftenposten, del 1*, s. 4-5.

Solberg, K. (2014b, 21. september). «De trakk henne ut av taxien og hakket henne i hjel med machete». *Aftenposten, del 1*, s. 4-6.

Solberg, K. (2014c, 26. desember). Dorcas er 20 måneder og foreldreløs. Hun veier 5 kilo og kan være HIV-smittet. *Aftenposten, del 1*, s. 4-6.

Svendsby, E. (2013, 8. desember). Frykter folkemord. *VG*, s. 16-17.

Säll, O. (2013, 5. november). Voldsbølge og kaos i lovløst land. *Aftenposten, del 1*, s.15.

Sævereid, H. B. (2017, 1. november). Hun kjemper mot militsledere i en av verdens farligste konflikter, *VG*, s. 20-21.

Sørensen, N.L. (2017, 13. februar). Mange kjenner til islamistiske terrororganisasjoner som IS og Boko Haram. Langt mindre kjent er de kristne terrorgruppene som dreper i Jesu navn. *VG*, s. 24-25.

Thomsen, C. B. (2014, 7. februar). Elfenben finansierer terror. *Bergens Tidende, del 1*, s. 14-15.

Wallenius, H. (2017, 25. januar). Her har barn det verst. *VG*, s. 18-19.

6.2 Notiser o.l.

Adresseavisen. (2013, 10. desember). Soldater i skuddveksling. Del 1, s. 18.

Adresseavisen. (2013, 10. september). 60. Del 1, s. 21.

Adresseavisen. (2013, 14. desember). 600 drept på en uke. Del 1, s. 22.

Adresseavisen. (2013, 19. august). Kuppleder tatt i ed som president. Del 1, s. 15.

Adresseavisen. (2013, 25. mars). Flere soldater til Den sentralafrikanske republikk. Del 1, s. 17.

Adresseavisen. (2013, 27. desember). Paven ba om fred. Del 1, s. 34.

Adresseavisen. (2013, 31. desember). Nye skuddvekslinger. Del 1, s. 22.

Adresseavisen. (2013, 6. desember). 105. Del 1, s. 19.

Adresseavisen. (2013, 9. desember). 394. Del 1, s. 19.

Adresseavisen. (2014, 11. april). 12 000. Del 1, s. 16.

Adresseavisen. (2014, 11. februar). EU-styrke i Den sentralafrikanske republikk. Del 1, s. 17

Adresseavisen. (2014, 11. januar). EU vil sende styrker. Del 1, s. 14.

Adresseavisen. (2014, 2. april). 19 000. Del 1, s. 15.

Adresseavisen. (2014, 20. januar). i dag. Del 1, s. 3.

Adresseavisen. (2014, 21. januar). Ny kvinnelig president. Del 1, s. 18.

Adresseavisen. (2014, 26. juli). Avtale om våpenhvile. Del 1, s. 24.

Adresseavisen. (2014, 26. juni). 50. Del 1, s. 13.

Adresseavisen. (2014, 30. august). Norwegian flyr nødhjelp. Del 1, s. 14.

Adresseavisen. (2014, 5. april). 30. Del 1, s. 17.

Adresseavisen. (2014, 9. januar). Presidenten går av. Del 1, s. 21.

Adresseavisen. (2015, 26. november). Paven Frans er i Afrika for første gang. Del 1, s. 52.

Adresseavisen. (2015, 4. mai). Paris. Del 1, s. 15.

Aftenposten. (2013, 11. desember). Oppgjør. Del 1, s. 19.

Aftenposten. (2013, 14. desember). 600 drept på en uke. Del 1, s. 17.

Aftenposten. (2013, 19. august). Kuppleder tatt i ed som president. Del 1, s. 19.

Aftenposten. (2013, 24. mars). Skal ha skutt ned helikopter. Del 1, s. 17.

Aftenposten. (2013, 25. mars). Opprørere tar makten i Bangui. Del 1, s. 15.

Aftenposten. (2013, 27. desember). Soldater fra Tsjad drept i Bangui. Del 1, s. 25.

Aftenposten. (2013, 3. januar). Stanser fremrykking mot Bangui. Del 1, s. 15

Aftenposten. (2014, 1. mars). Hollande på besøk ved fronten i går. Del 1, s. 13.

Aftenposten. (2014, 11. mars). Nesten ingen muslimer igjen. Del 1, s. 16.

Aftenposten. (2014, 13. februar). Massegrav oppdaget i militærleir. Del 1, s. 15.

Aftenposten. (2014, 13. juni). 22. Del 1, s. 9.

Aftenposten. (2014, 14. mars). Krigshverdag. Del 1, s. 19.

Aftenposten. (2014, 17. januar). Voldsherjet land velger ny president. Del 1, s. 15.

Aftenposten. (2014, 2. februar). Norge gir 6 mill. til stabiliseringsstyrke. Del 1, s. 4.

Aftenposten. (2014, 20. januar). EU planlegger å sende soldater. Del 1, s. 15.

Aftenposten. (2014, 23. august). 20. Del 1, s. 12.

Aftenposten. (2014, 25. mars). Islamister truer med å drepe Hollande. Del 1, s. 18.

Aftenposten. (2014, 30. januar). Skyting. Del 1, s. 20.

Aftenposten. (2014, 4. februar). 75. Del 1, s. 16.

Aftenposten. (2014, 5. mars). FN vil opprette fredsstyrke. Del 1, s. 18.

Aftenposten. (2014, 6. februar). Lemlestet. Del 1, s. 19.

Aftenposten. (2014, 7. august). 53. Del 1, s. 12.

Aftenposten. (2014, 9. januar). Presidenten går av. Del 1, s. 17.

Aftenposten. (2015, 12. mai). Sentralafrikansk fredsavtale. Del 1, s. 9.

Aftenposten. (2015, 13. august). Ban sparker FN-topp. Del 1, s. 6.

Aftenposten. (2015, 15. mai). 300. Del 1, s. 12.

Aftenposten. (2015, 16. januar). 100 mennesker fryktes omkommet. Del 1, s. 9.

Aftenposten. (2015, 4. mai). Forsvarsministeren oppfordrer soldater til å tilstå overgrep). Del 1, s. 12.

Aftenposten. (2016, 22. mars). Visepresident kjent skyldig. Del 1, s. 11.

Aftenposten. (2016, 5. juni). Soldater straffes for vold. Del 1, s. 14.

Aftenposten. (2017, 10. mai). FN-soldat drept. Del 1, s. 7.

Aftenposten. (2017, 28. mars). Skoler angripes systematisk. Del 1, s. 10.

Aftenposten. (2017, 6. juli). Minst 77 omkom i trafikkulykke. Del 1, s. 16

Bergens Tidende. (2013, 14. desember). 600 drept på en uke. Del 1, s. 19.

Bergens Tidende. (2013, 19. desember). Del 1, s. 20-21.

Bergens Tidende. (2013, 27. november). – En yngleplass for ekstremister. Del 1, s.19.

Bergens Tidende. (2013, 30. desember). Flykter fra sentralafrikansk vold og kaos. Del 1, s. 21.

Bergens Tidende. (2013, 9. desember). 400 drept i Bangui. Del 1, s. 17.

Bergens Tidende. (2014, 14. februar). Du kan ikke si at du er kristen og samtidig drepe, brenne og ødelegge din bror. Del 1, s. 15.

Bergens Tidende. (2014, 15. mars). EU-operasjon kan gå i vasken. Del 1, s. 15.

Bergens Tidende. (2014, 16. februar). Opprørsleder kan ha blitt drept. Del 1, s. 21.

Bergens Tidende. (2014, 2. april). Vurderer norsk militærbidrag i Afrika. Del 1, s. 17.

Bergens Tidende. (2014, 2. august). 22 drept i kamper mellom militser. Del 1, s. 17.

Bergens Tidende. (2014, 21. januar). Blir ny leder for voldsherjet land. Del 1, s. 19

Bergens Tidende. (2014, 29. mars). Flere drept i attentat i Bangui. Del 1, s. 19.

Bergens Tidende. (2014, 6. mai). Rundt 30 drept i kamper mellom kristne og muslimer. Del 1, s. 19.

Bergens Tidende. (2015, 13. oktober). Krig største sultårsak.

Bergens Tidende. (2015, 25. februar). Tusenvis på flukt. Del 1, s. 17.

Bergens Tidende. (2015, 26. januar). Minister bortført i Afrika. Del 1, s. 16.

Bergens Tidende. (2015, 6. mai). Barnesoldater slippes fri. Del 1, s. 23.

Bergens Tidende. (2016, 22. juni). 18. Del 1, s. 17.

Bergens Tidende. (2017, 28. januar). Fransk prest dømt for overgrep. Del 1, s. 31.

Dagbladet. (2013, 10. september). 60. Del 1, s. 33.

Dagbladet. (2013, 27. november). Frykter kaos. Del 1, s. 22.

Dagbladet. (2013, 28. desember). FN styrker fredsarbeid. Del 1, s. 26.

Dagbladet. (2013, 29. juni). Gruveulykke. Del 1, s. 19.

Dagbladet. (2013, 6. desember). Over 100 drept. Del 1, s. 16.

Dagbladet. (2014, 1. mars). Besøker styrkene. Del 1, s. 12.

Dagbladet. (2014, 15. mai). Ikke nok katastrofehjelp. Del 1, s. 7.

Dagbladet. (2014, 16. april). På flukt. Del 1, s. 18.

Dagbladet. (2014, 2. april). Evakuerer 19 000 muslimer. Del 1, s. 8.

Dagbladet. (2014, 26. juni). Minst 50 drept. Del 1, s. 22.

Dagbladet. (2014, 28. januar). Ny regjering. Del 1, s. 15.

Dagbladet. (2014, 29. januar). Sender soldater. Del 1, s. 14.

Dagbladet. (2014, 29. mars). Blodig. Del 1, s. 17.

Dagbladet. (2014, 3. mars). Sjekker biler. Del 1, s. 10.

Dagbladet. (2014, 3. oktober). Sju drept. Del 1, s. 15.

Dagbladet. (2014, 4. juni). Republikk forbyr SMS. Del 1, s. 16.

Dagbladet. (2014, 6. februar). Soldater lynsjet mann. Del 1, s. 21.

Dagbladet. (2014, 8. februar). Ny lynsjing. Del 1, s. 22.

Dagbladet. (2015, 13. august). Ban sparker FN-topp. Del 1, s. 8.

Dagbladet. (2015, 15. mai). 357. Del 1, s. 20.

Dagbladet. (2015, 24. januar). Kvinne satt fri. Del 1, s. 26.

Dagbladet. (2015, 4. mai). Overgrep. Del 1, s. 6.

Dagbladet. (2015, 6. februar). Flere soldater. Del 1, s. 6.

Dagbladet. (2015, 8. mai). Overgrep. Del 1, s. 14.

Dagbladet. (2016, 22. mars). Bemba dømt som krigsforbryter. Del 1, s. 14.

Verdens Gang. (2013, 10. desember). Blodige kamper i Bangui. S. 14.

Verdens Gang. (2013, 11. desember). S. 21.

Verdens Gang. (2013, 7. januar). S. 4

Verdens Gang. (2014, 11. februar). S. 8.

Verdens Gang. (2014, 13. januar). Fra raseri til klem og drink. S. 18.

Verdens Gang. (2014, 2. april). FN evakuerer 19 000 muslimer. S. 8.

Verdens Gang. (2014, 31. januar). S. 24.

Verdens Gang. (2014, 8. februar). S. 14.

Verdens Gang. (2014, 9. januar). Tror presidenten går. S. 19.

Verdens Gang. (2015, 1. mai). Overgrepssanklagede franske soldater identifisert. S. 18.

Verdens Gang. (2015, 11. juli). Norwegian + Unicef = sant. S. 38.

Verdens Gang. (2015, 14. desember). Kaster seg i skjul. S. 15.

Verdens Gang. (2015, 15. mai). 350 barneslaver løslatt i Den sentralafrikanske republikk. S. 14.

Verdens Gang. (2015, 24. januar). Hjelpearbeider frigitt. Del 1, s. 4.

Verdens Gang. (2017, 10. mai). FN-soldat drept i Den sentralafrikanske republikk. S. 10.

Verdens Gang. (2017, 17. september). FN: Over en million fordrevet.

Verdens Gang. (2017, 20. juni). Våpenhvile i Den sentralafrikanske republikk. S. 10.